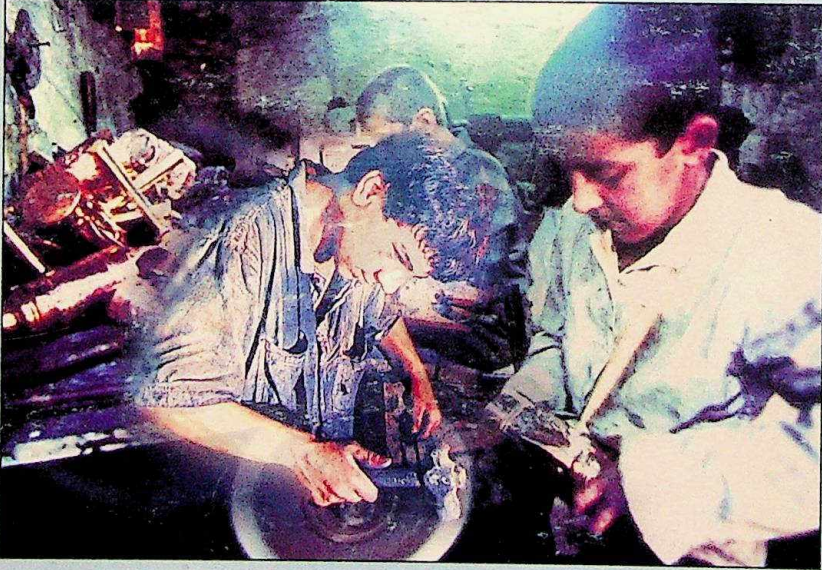

Çocuk İşçiliğine Karşı Sendikal Mücadele: TÜRK-İŞ Modeli

**Çocuk İşçiliğine Karşı
Sendikal Mücadele
TÜRK-İŞ Modeli**

Özcan Karabulut

Çalışan Çocuklar Bürosu Müdürü
Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
Ankara

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

Tarih:.....

Demirbaş No:.....

Tasnif No:.....

331.31

KAR

1998

0168

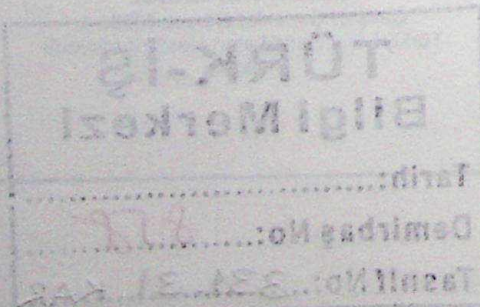
Bilgi sayfa islenmiştir

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nun "Uluslararası Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Projesi (IPEC)" kapsamında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) tarafından yürütülen "TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilciliklerinin Eğitimi" programı çerçevesinde TÜRK-İŞ tarafından hazırlanan "Çocuk İşçiliğine Karşı Sendikal Mücadele : TÜRK-İŞ Modeli" yayını UNICEF tarafından yayınlanmaktadır.

TÜRK-İŞ Yayını No: 224

Birinci Baskı Mayıs 1998
Ankara, Türkiye

Yayında işaret edilmiş makale, çalışma ve diğer yazılardaki fikirlerin sorumluluğu sadece TÜRK-İŞ'e aittir ve yayın UNICEF'in imzasını taşımamaktadır.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	3
KISALTMALAR	5
SUNUŞ	7
GİRİŞ	9
BİRİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN ÇOCUKLAR.....	11
1. Çalışan Çocuk Kavramı	11
2. Çocukların Çalışma Nedenleri.....	11
3. Çalışan Çocukların Genel Durumu	14
4. Çalışan Çocukların Çalıştıkları Yerler Ve Çalışma Koşulları.....	21
5. Çalışan Çocuklara ilişkin Hukuki Durum.....	21
6. Küreselleşme Olgusu ve Gümrük Birliği Açısından Bir Değerlendirme	21
7. Küreselleşme Sürecinde Kayıt Dışı Ekonomi Ve Çalışan Çocuklar	21
8. Gümrük Birliği Sürecinde Çalışan Çocuklar	21
İKİNCİ BÖLÜM :ÇOCUK İŞÇİLİĞİ KONUSUNDA TÜRK-İŞ 'İN GELİŞTİRDİĞİ PROJELER	21
9. TÜRK-İŞ 'i Tanıyalım	21
10. TÜRK-İŞ 'in Çocuk İşçiliğine Yaklaşımı	21
11. TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu'nun Kurulması	21
12. TÜRK-İŞ I. Dönem Projesi: Çalışan Çocuklar Konusunda İşçi Sendikalarının Etkinliklerinin Artırılması (1.11.1993 - 5.11.1994).....	21
12.1. "Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Durum Belirlemesi" Grup Çalışması ve Eğitim Semineri.....	21
12.2. "Çalışan Çocukların Sorunları" Eğitim Semineri.....	21
12.3. "Ankara'da Ağaç ve Metal Sanayiinde Bir Alan Araştırması" Grup Çalışması	21
12.4. "Sendikalar ve Çalışan Çocuklar " Ulusal Semineri	21
12.5. Yayın Çalışmaları	21
12.6. Birinci Proje Döneminin Değerlendirilmesi	21
13. Ankara Ağaç ve Metal Sanayiinde Bir Alan Araştırması (Özet)	21
13.1. Araştırmanın Amacı	21
13.2. Araştırmanın Kapsamı	21
13.3. Araştırmanın Konusu	21
13.4. Araştırmanın Aşamaları	21
13.5. Araştırmanın Yürütülmesi	21
13.6. Araştırmanın Genel Bir Değerlendirmesi Ve Sonuç.....	21
14. TÜRK-İŞ II. Dönem Projesi: Deri-iş Sendikasının Güçlendirilmesi Ve Eğitimcilerin Eğitimi (01.11.1994 - 30.03.1996)	21
14.1. "Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Yolları" Eğitim Semineri	21
14.2. "İstanbul Deri Sanayiinde Çalışan Çocuklar" Grup Çalışması	21
14.3. "İstanbul Deri Sanayiinde Çalışan Çocuklar Üzerindeki Öncelikli Riskler ve Alınması Gerekten Önlemler" Eğitim Semineri	21
14.4. Yayın Çalışmaları	21
14.5. İkinci Proje Döneminin Değerlendirilmesi	21
15. İstanbul Deri Sanayiinde Çalışan Çocuklar Üzerine Ampirik Bir Alan Araştırması (Sosyo- Ekonomik Altyapı, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler)	21
15.1. Araştırmasının Amacı	21
15.2. Araştırma Evreni	21
15.3. Araştırma Yöntemi	21
15.4. Araştırmanın Uygulanması	21

15.5. Araştırmanın Genel Bir Değerlendirmesi ve Sonuç	21
a. Mekansal organizasyon yoktur	21
b. Sağlıklı çalışma koşulları sağlanamamıştır	21
c. Üretim Organizasyonu hem geleneksel üretim açısından hem de modern üretim teknolojisi bakımından yoktur	21
d. Sektörde sosyal güvenlik yoktur	21
e. Sektörde çalışan çocuklara meslek eğitimi ve öğretimi sağlanması, asli unsur olması gerekirken geri planlara itilmiştir	21
f. Sektörde sendikal girişim yoktur	21
16. Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu	21
17. TÜRK-İŞ III. Dönem Projesi : TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilciliklerinin Güçlendirilmesi, Yöneticilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları (01.04.1996 - 30.05.1997)	21
17.1. "TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilcilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları" Toplantısı	21
17.2. Toplantı Sonuç Bildirisi	21
17.3. İl Toplantıları	21
17.4. Kampanyalar	21
17.5. Yayın Çalışmaları	21
17.6. Üçüncü Proje Döneminin Değerlendirilmesi	21
18. TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesi ve Bölge Eylem Komiteleri	21
19. Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları Sempozyumu	21
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE KARŞI MÜCADELEDE SENDİKAL BİR MODELE DOĞRU: TÜRK-İŞ MODELİ	21
20. TÜRK-İŞ IV. Dönem Projesi : TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komitelerinin Gelişim Planının Belirlenmesi (01.06.1997 - 31.12.1997)	21
20.1. Çocuk İşçiliğine Karşı Mücadelede Sendikal Bir Modele Doğru	21
20.2. Bölge Eylem Komitelerine Yönelik Grup Çalışmaları	21
20.3. Kampanyalar	21
20.4. Yayın Çalışmaları	21
20.5. Dördüncü Proje Döneminin Değerlendirilmesi	21
21. TÜRK-İŞ Beşinci Dönem Projesi : Kısa Vadede Çocukların Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi, Uzun Vadede Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi İçin Çok Yönlü Eylem Programı (01.01.1998 - 31.12.1999)	21
21.1 Programın Stratejisi	21
21.2 Programın Hedef Grubu	21
21.3 Amaçlar, Ürünler ve Çalışmalar	21
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN KORUNMASINA İLİŞKİN ÇALIŞMALAR	21
22.1 ILO / IPEC Programı Çerçevesinde Yürütülmekte Olan Çalışmalar	21
22.2 Çalışan Çocuklar Alanında Çalışma Yapan Diğer Kuruluşlar	21
BEŞİNCİ BÖLÜM: ÇOCUKLARIN VE ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN KORUNMALARINA YÖNELİK POLİTİKA-EYLEM ÖNERİLERİ	21
23.1 Çocukların Korunmalarına Yönelik TÜRK-İŞ'in Somut Önerileri	21
SONUÇ	21
KAYNAKLAR	21

KISALTMALAR

AĞAÇ-İŞ	Türkiye Ağaç Sanayi İşçileri Sendikası
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DERİ-İŞ	Türkiye Kundura Sanayii Deri ve Deriden Yapılan Giyecek Dahil Her Türlü Eşya Yapımı Saraciye Debatat İşleri Kürkçülük Tutkal Sanayii ve Bağırsak İşleme Yerleri İşçileri Sendikası
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
ILO	Uluslararası Çalışma Organizasyonu
IPEC	Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı(ILO)
İDDG	İşyeri Denetleme ve Danışmanlık Grubu
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
LİMAN-İŞ	Türkiye Liman ve Kara Tahmil Tahliye İşçileri Sendikası
MEKSA	Mesleki Eğitim ve Sanayi Destekleme Vakfı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OSTİM	Ortadoğu Sanayii ve Ticaret Merkezi
PETROL-İŞ	Türkiye Petrol, Kimya, Lastik İşçileri Sendikası
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
TARIM-İŞ	Türkiye Tarım ve Tarım Sanayii İşçileri Sendikası
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEK GIDA-İŞ	Türkiye Tütün İçki ve Gıda Sanayii Sendikası
TEKSİF	Türkiye Tekstil Örmek ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası
TES-İŞ	Türkiye Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TEZ KOOP-İŞ	Türkiye Ticaret, Banka, Sigorta, Kooperatif, Eğitim, Tezgahtarlar ve Büro İşçileri Sendikası
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
T. HARB-İŞ	Türkiye Harp Sanayii ve Yardımcı İşkolları Sendikası
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
T.METAL	Türkiye Metal Çelik Mühimmat Makine Metalden Mamul Eşya, Otomontaj ve Yardımcı İşçileri Sendikası
T. ÇİMSE-İŞ	Çimento, Seramik ve Keramik Sanayii Sendikası
T. YOL-İŞ	Türkiye Yol Yapı, İnşaat İşçileri Sendikası
TÜSIAD	Türkiye Sanayici İşadamları Derneği
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

SUNUŞ

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu'nun beş yıllık çalışmalarının yer aldığı bu çalışma, yalnızca Türkiye değil, fakat aynı zamanda tüm ülkeler ve özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından ilgiyle incelenecek bir programı ve anlayışı özetlemektedir. TÜRK-İŞ'in Uluslararası Çalışma Örgütü ile IPEC, son dönemde UNICEF ile Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde gerçekleştirdiği işbirliğinin bu yayında kısaca ele alınan sonuçları, kamuoyuna belli ölçüde yansıyan bir çabayı sergilemektedir.

Çocuklar, ülkemizin ve halkımızın geleceğidir. Çocuklarını iyi yetiştiremeyen bir ulus, geleceğini yok ediyor demektir. Ancak, 1970'li yılların sonlarından itibaren tüm dünyada esmekte olan küreselleşme rüzgarları, diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de çocuk işçilik sorununun boyutlarının önemli ölçüde büyümesine neden olmuştur. Türkiye'de, bazı uzakdoğu ülkelerinde görülen "köle çocuklar" uygulaması yoktur. Ancak, gelir dağılımında giderek artan adaletsizlik, yaygınlaşan yoksullaşma, köyden kente hızlanan göçün yol açtığı ekonomik ve toplumsal sorunlar, kaçak işçiliğin artması, eve-iş-verme uygulamasının sistemli bir biçimde teşvik edilmesi gibi uygulamalara bağlı olarak, çalışma yaşamına çekilen veya itilen çocuk sayısı hızla artmaktadır.

Yürürlükteki yasalar bile açıkça çiğnenerek ve çocuklarımızın fiziksel ve ruhsal gelişme süreçlerine zarar verilerek, çocuk işçilik yaygınlaştırılmaktadır. TÜRK-İŞ yalnızca üyelerinin sorunlarıyla sınırlı bir sendikacılık anlayışını reddetmektedir. Ülkemizin ve halkımızın her türlü sorunu, öncelikle TÜRK-İŞ'in sorunudur. Çocukların çalıştırılması, bu nedenle, faaliyetlerimizin önemli bir alanını oluşturmaktadır.

8 yıl kesintisiz zorunlu eğitim, etkili ve başarılı bir biçimde uygulanabilirse, çocuk işçiliğinin azaltılması ve uzun vadede tümüyle ortadan kaldırılması açısından olumlu etkiler yaratacaktır. Ancak bu konuda, toplumsal duyarlılığın yaratılmasından, yürürlükteki yasaların geliştirilmesi ve uygulanmasına, ailelerin bu konudaki anlayışlarının değiştirilmesinden ve ana-babaların eğitilmesinden, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve diğer devlet birimlerinin iyi çalıştırılmasına kadar çeşitli alanlarda yapılması gereken birçok iş vardır. TÜRK-İŞ'in bu alandaki çabaları, ancak toplumumuzun ve devletimizin diğer birimlerinin de katkılarıyla, amaçlanan sonuca ulaşılmasına hizmet edecektir.

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu'nun bu önemli çalışmalarına katkıda bulunan ve destek veren sendikalarımıza ve diğer gerçek ve tüzel kişilere teşekkür eder, çocuk işçilikle mücadelede yeni başarılar dileriz.

TÜRK-İŞ YÖNETİM KURULU

GİRİŞ

Çocukların erken yaşlarda çalışma yaşamında yer almaları, gitgide daha fazla çocuğun çeşitli alan ve işkollarında çalışması olgusu Türkiye'de önemli bir toplumsal sorun olarak ağırlığını hissettirmektedir.

Gelişmekte olan bir ülke durumundaki Türkiye'nin günümüzde önemli temel sorunları vardır. Temel sorunlarla ilişkili olarak çocuk işçiliği çok boyutlu bir sorundur. Yoksulluk, eğitim sisteminin beklentilere yanıt verememesi, işverenlerin ucuz işgücünü tercih etmeleri, çocukların erken yaşlarda çalışma yaşamına katılmalarında önemli etkenlerdir.

Nedenleri ne olursa olsun çocukların erken yaşlarda çalıştırılmaları, çocukların çocukluklarını yaşayamamalarına, eğitimden uzaklaşmalarına, fiziksel ve ruhsal gelişimlerinin olumsuz etkilenmesi yanı sıra çeşitli istismara uğramalarına yol açmaktadır. Çocukların çalıştırılmaları biçimindeki istismar, çocuk istismarının en yaygın biçimidir. Denilebilir ki, bugünün ve geleceğin kaynağı olan çocukların gelişim ve eğitim çağında zor ve tehlikeli koşullarda çalıştırılmaları, uygulamakta olan sosyo-ekonomik politikaların, her türlü ihmalin ve denetimsizliğin mağdurları durumuna düşmelerine neden olmaktadır.

Günümüzde Türkiye, anılan temel sorunları çözmede başarısız kalırken; küreselleşme olgusu, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne katılmasıyla başlayan süreç ülkenin sorunlarına yeni sorunlar eklemekte, sorunları karmaşıktırmakta; yeni gelişmeler, çocuk emeği kullanımının yaygınlaşması beklentisini beraberinde getirmektedir.

Çocuk emeğinin istismar edildiği bugünkü tablo, yeni gelişmelerin de irdelenerek, çalışan çocuklar konusunun köklü biçimde ele alınmasını, çalışan çocukların sorunlarının çözümü yönünde yol ve yöntemler bulunmasını, çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelede rolleri bulunan kurum ve kuruluşların çabalarını yoğunlaştırmalarını gerektirmektedir.

Bu kapsamda TÜRK-İŞ, çalışan çocukların sorunlarının çözümünde, çocuk haklarının korunup geliştirilmesinde işçi sendikalarına görev düştüğü inancıyla, son yıllarda çalışmalarını yoğunlaştırmış; geliştirdiği projeler çerçevesinde çeşitli çalışma programlarını yaşama geçirmiş, ulusal ve bölgesel eylem komiteleri kurmuş, kampanyalar düzenlemiş, böylece bölge ve illerden başlayarak merkeze doğru toplumsal bir baskı grubu olarak çalışmalarını sürdürmüştür.

"Çocuk İşçiliğine Karşı Sendikal Mücadele: TÜRK-İŞ Modeli" başlığını taşıyan bu çalışmada, Türkiye'nin sosyo-kültürel koşullarına uygun sendikal modelin öyküsü beş ana başlıkta ele alınmaktadır. "Türkiye'de Çalışan Çocuklar" başlıklı bölümde çalışan çocuk kavramı üzerinde durulmakta, çalışan çocukların çalışma nedenleri, genel durumları, çalışma koşulları, çalışan çocuklara ilişkin hukuki durum,

küreselleşme olgusu, Gümrük Birliği sürecinde kayıt dışı ekonominin, oluşmakta olan yeni yapıda çocuk emeği istismarının boyutları üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde, çocuk işçiliği konusunda TÜRK-İŞ'in ILO/IPEC çerçevesinde geliştirdiği projelere, Ankara ve İzmir'de yapılan ulusal sempozyumlara yer verilmekte, TÜRK-İŞÇalışan Çocuklar Ulusal ve Bölgesel Eylem Komiteleri üzerinde durulmaktadır. "Çocuk İşçiliğine Karşı Mücadelede Sendikal Bir Modele Doğru: TÜRK-İŞ Modeli" başlığıyla sunulan üçüncü bölümde, TÜRK-İŞ'in son dönem ILO/IPEC ve UNICEF ortak projesiyle 1998-1999 yıllarında yaşama geçirilecek olan "Çok Yönlü Eylem Programı" üzerinde durulmaktadır. Dördüncü bölüm "ILO/IPEC Programı çerçevesinde yürütülmekte olan çalışmalar" başlığını taşımakta; beşinci bölümde ise "Çocukların ve Çalışan Çocukların Korunmalarına Yönelik Politika Eylem Önerileri" sıralanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

1. Çalışan Çocuk Kavramı

"Çalışan çocuk ", "genç işçi " kavramları farklı sosyal yapılara sahip toplumlarda farklı anlamlar içermektedir. " Çalışan çocuk " ve " genç işçi " tanımında bir ülkeden diğerine, gelişmiş bir ülkeden gelişmekte olan bir ülkeye, ülke içinde kırdan kente farklılıklar görülmektedir.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu 12 yaşından küçüklerin çalıştırılmayacağını belirtirken, İş Kanunu bu yaşı 15 olarak belirlemiş fakat hafif işlerde bu yaşı 13'e kadar indirilebileceğini hükme bağlamıştır. Her iki kanunda da yaş ölçütü temel alınmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 15 - 24 yaş grubunu genç işçi kabul etmekte, 146 sayılı tavsiye kararıyla da taban yaşının yukarıya çekilmesini benimsemektedir. ILO'nun 138 sayılı Sözleşmesine göre çocuk işgücü tanımında benimsenen yaş sınırı ise 15'tir. Buna göre; 15 yaşın altında yaşamını kazanmak, aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla çalışma yaşamına erken yaşta atılan çocuklara "çalışan çocuk" ya da "çocuk işçi" denilmektedir.

Türkiye'nin de imzaladığı Birleşmiş Milletler'in Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin 1. maddesine göre 18 yaşına kadar her insan çocuktur. Medeni hukuktaki rüşt yaşı dikkate alındığında 18 yaşını doldurmamış olan herkes "küçük" olarak adlandırılmaktadır.

O halde, ister çocuk ister genç densin, iş hukukundaki bu iki grup da, medeni hukuk anlamında "küçük"lerden oluşmaktadır. Ne var ki, iş hukukunda bu deyim pek kullanılmamaktadır. Fakat bu açıdan bakıldığında çocuk ve genç arasında bir fark da bulunmamaktadır. (Yazman, 1994)

Çalışma nedenleri ve kendilerine verilen ad ne olursa olsun, zorunlu eğitim çağında, rüşt yaşını tamamlayamadan, kendilerini çalışma yaşamının zor ve tehlikeli koşullarında bulan **çocuk ve gençler** hukuki korumadan, sunulan çeşitli hizmetlerden ayrıcalıklı ve ağırlıklı olarak yararlanması gereken hedef kitleyi oluşturmaktadır.

2. Çocukların Çalışma Nedenleri

Çocukların çalışma olgusuna yaklaşırken ülkenin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel durumunu ortaya koymak, konuya çeşitli boyutlarıyla bakmak gerekmektedir. Gelişmekte olan bir ülke durumundaki Türkiye'nin günümüzde çözüm bekleyen temel sorunları vardır. Ülke nüfusu 62 milyon dolayında olup, yıllık nüfus artış hızı %2 - 3 arasında

değişmektedir. Hızlı nüfus artışı, toplam nüfus içindeki genç nüfusun ağırlığını artırmaktadır. 0-14 yaş grubunu oluşturan nüfus 20 milyondur. Nüfusun %46'sı kırsal alanda yaşamaktadır. Kişi başına GSMH 2600 \$ dolayındadır. Gelir dağılımı dengesiz ve adaletsizdir. Ulusal gelirin kişisel dağılımına bakıldığında, en düşük yüzde 20'lik hane grubunun toplam gelirden aldığı pay % 4.9 iken, en yüksek yüzde 20'lik hane grubunun aldığı pay % 54.9 düzeyindedir. Benzer adaletsizlik gelir dağılımında da görülmektedir. GSYİH'dan ücret-maaş kesiminin aldığı pay 1991'de % 31.9 iken 1995 yılında % 22.2 düzeyine gerilemiş, aynı dönemde kira-faiz-kâr kesiminin aldığı pay % 53.3'ten %61.4 düzeyine yükselmiştir. Tarımın GSMH içindeki katma değer payı ise 1980 yılında % 24.2 iken 1995 yılında %14.4'e gerilemiştir. (Bu pay azalışına karşın tarımsal işgücünde anlamlı bir azalış ortaya çıkmadığı için, tarımda kişi başına gelirlerde önemli bir gerileme görülmektedir.) Asgari ücret yetersiz, yapısal bir özellik gösteren ve yıllık ortalama %80'lerde seyreden yüksek enflasyon nedeniyle ücret gelirlerinde önemli aşınmalar meydana gelmekte, geniş halk kesimlerinin satınalma gücü düşmektedir. Sivil işgücünün yalnızca %37.4'ü aktif sigortalı, sosyal sigorta kapsamındadır. Açık işsizlikle birlikte eksik istihdam nedeniyle atıl durumda bulunan işgücü oranı % 19.9'dur. Bütçeden eğitim, sağlık gibi sosyal nitelikli kamu harcamalarına ayrılan paylar düşüktür. Teknolojik gelişmenin sağlanamaması, bölgeler arasındaki farklılık, iç göç, çarpık kentleşme diğer olumsuz göstergeler olarak sıralanabilmektedir.

Anılan temel sorunlar, çocuk işçiliğin çok boyutlu bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo-1 : Ekonomik işlerde Çalışan Çocukların Yaş Gruplarına Göre Çalışma Nedenleri

Yaş Grubu	Toplam (1)	Hanehalkının İhtiyaçlarına Katkıda Bulunmak İçin	Kendi İhtiyaçlarını Karşılama İçin	İş Öğrenmek, Meslek Sahibi Olmak İçin	Ailesi İstedığı İçin	Diğer
6-9	251,310	157,397	2,527	5,296	86,089	-
10-11	324,646	221,797	6,326	6,759	85,131	4,633
12-13	809,760	548,313	35,030	72,984	145,836	7,596
14	400,993	282,320	23,609	28,847	63,924	2,293
Toplam	1,786,710	1,209,829	67,492	113,886	380,980	14,523

Kaynak : DIE, Çocuk İstihdamı Anketi, 1994, DIE

(1) Çalışan çocukların birden fazla çalışma nedeni belirtmesinden dolayı, tabloda yer alan toplam sütundaki sayı istihdam sayısından daha yüksek çıkmaktadır.

Türkiye genelinde 6-14 yaş grubunda ekonomik işlerde istihdam edilen çocukların %68'i hanehalkının ihtiyaçlarına katkıda bulunmak için, %21'i ailesi istediği için, %6'sı iş öğrenmek, meslek sahibi olmak için, %4'ü kendi ihtiyaçlarını karşılamak için, %1'i ise diğer nedenlerle çalışmaktadır. Kentsel alanda çocukların %56'sı hanehalkı ihtiyaçlarına katkıda bulunmak, %18'i iş öğrenmek, meslek sahibi olmak için çalışmaktadırlar. (Tablo 1)

Gelişmekte olan ülkelerin yaşadığı hızlı nüfus artışı, aşırı ve düzensiz kentleşmeye, dolayısı ile kentsel işsizlik ve gelir dağılımı sorunlarına yol açmaktadır. Bu ortamda çocuk emeğinin kullanımı giderek yaygınlık kazanmaktadır. Aile gelirindeki hızlı düşüşler karşısında tüm aile üyelerinin çalışmak zorunda kalmaları ve özellikle küçük yaşlarda çalışma yaşamına atılmaları kaçınılmaz olacaktır. (Baştaymaz, 1990)

Tablo : 2 Çalışan Çocukların Yaş Gruplarına Göre Okula Gitmeme veya Okulu Yarıda Bırakma Nedenleri

Yaş Grubu	Toplam	Uygun Okulun Olmaması	Okula İlgili Duymaması, Öğretmenleri ile İyi Geçinememesi	Okul Masraflarının Çok Yüksek Olması	Evde Ailesine Yardımcı Olmak Zorunda Olması	Ailesinin Ekonomik Faaliyetine Yardımcı Olmak ve Ücretli Çalışmak Zorunda Olması	Ailesinin İzin Vermemesi	Diğer
6-9	288,279	-	25,245	20,853	10,404	935	34,156	196,686
10-11	143,243	9,845	35,344	32,490	15,436	15,286	8,985	25,858
12-13	725,290	36,073	232,405	115,594	78,841	117,515	80,899	63,964
14	365,185	16,573	110,414	62,235	35,345	78,465	36,536	25,617
Top.	1,512,998	62,490	403,407	231,172	140,025	212,201	160,576	312,126

Kaynak : DIE, Çocuk İstihdamı Anketi, 1994,

6-14 yaş grubundaki çocukların %27'si okula ilgi duymaması, öğretmenleriyle iyi geçinememesi, %15'i okul masraflarının çok yüksek olması, %14'ü ailesinin ekonomik faaliyetine yardımcı olmak ve ücretli çalışmak zorunda olması, %11'i ailesinin izin vermemesi, %9'u ev işlerinde ailesine yardımcı olmak ve küçük kardeşlerine bakmak zorunda olması, %4'ü uygun okulun olmaması nedeniyle ve %20'si ise diğer nedenlerle okula gitmemekte veya okulu yarıda bırakmaktadırlar. (Tablo 2)

Çalışan çocukların genel olarak, formal eğitim sistemi dışında, çeşitli gerekçelerle ittirilmiş olan çocuklardan oluştuğu bilinmektedir. Ancak bu ittirimin tek nedeni " yoksulluk " değildir. Bunun yanında çocukların arasında çeşitli nedenlerle eğitim kurumlarına karşı güvensizlik ve isteksizliğin de olduğu gözlenmektedir. Genellikle ilk bakışta, " okulda başarısızlık " olarak da algılanan bazı durumlarda; sonuna kadar okunmayınca, eğitim sisteminin hüner kazandırmaması; formal eğitim sisteminin iş piyasasının isteklerine uygun olmayışı; okumuş gençler arasında işsizliğin yüksek ya da yaşam düzeyindeki düşüklüğün algılanması; eğitim kurumlarının çocuklar tarafından " sevimsiz " bulunması gibi bir çok etken de söz konusu olabilmektedir. (Köksal, Lordoğlu, 1993)

Geleneksel yaşama biçimi çocukların kırsal alanlarda çalışmasını gerektirmektedir. Çocukların çalışması tarım kesimindeki aileler için yaşamsal bir önem taşımaktadır.

"Kırsal haneler, pazar ekonomisi koşullarında çocuk emeğini kullanmaksızın gündelik yaşamlarını idame ettirebilirler mi ? " yönündeki bir soru ile Samsun, Sinop, Çorum, Van köylerinde yapılan bir araştırmanın (Ertürk, 1994) sonuçları, çocuk emeğinin kırsal haneler için vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışma koşulları ve alanları sosyo - kültürel değerlerle tanımlanarak kısıtlanmış olan yetişkin emeğine kıyasla çocuk emeği bir avantaj sağlamaktadır. Fiziki mobilitesi yüksek olan çocuk emeği için, düşük ücretli, geçici ve marjinal işlerde, tarım / tarım dışı ve formal / informal sektörlerde istihdam olanakları kolayca bulunabilmektedir. Böylece, çocuklar aile bütçesine önemli katkı sağlayabilecek bir konumdadır. (Ertürk, 1994)

Kente göç, kültürel farklılaşma, ailelerin öğrenim düzeyi vb. nedenlerle başta İstanbul olmak üzere Ankara, İzmir, Adana, Bursa gibi büyük kentlerde çocukların bir bölümü tam gün ve sürekli olarak, bir bölümü okul dışı zamanlarda küçük sanayide ve sokaklarda çalışmaktadırlar. Büyük kentlerde günün büyük bir bölümünü sokakta geçiren, sokakta çalışan çocukların sayısı artmaktadır.

Yapılan araştırmalardan elde edilen veriler, çalışan çocukların aile yapılarının, çalışma yaşamına atılma nedenlerinin, çalışma ve eğitimi algılama ve beklentileriyle farklı niteliklere sahip gruplardan oluştuklarına ilişkin bilimsel sonuçlar vermekle birlikte, yoksulluk ve eğitim sisteminden beklentilerin azalması çocukların çalışmaya yönelmesinde başlıca etkenler olarak dikkati çekmektedir. Başka bir anlatımla, çocuklar aile bütçesine gelir sağlamak ve bir meslek öğrenmek amacıyla çalış(tırıl)maktadırlar.

Öte yandan, işverenlerin çeşitli nedenlerle çocuk işgücünü tercih etmeleri çocukların çalış(tırıl)masında önemli bir etkidir: Çocukların ucuz işgücünü oluşturmaları, çocukların bazı işler için uygun olması, çocukların haklarını arayamaması, işverenlerin çocuk işgücünü tercih etme nedenleri olarak sıralanabilmektedir.

Çocuğun çalışması, ailesi için " gelir ", çocuğu çalıştıran için " ucuz emek " anlamına gelmekte, çalışan çocuk için ise " para kazanma " olgusu, büyüme, yetişkin olma olarak algılanmaktadır. (Başyatmaz, 1990)

3. Çalışan Çocukların Genel Durumu

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) işbirliği ile "Uluslararası Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Projesi-IPEC" kapsamında sürdürülen "Çalışan Çocuklar Ulusal Anketi"nin geçici

sonuçları Ekim 1995 tarihinde yayınlanmıştır. DİE'nin Ekim 1994 6-14 yaş grubu Çocuk İstihdamı Anketi'nde temel göstergelere yer verilmektedir.

DİE'nin Ekim 1994 Hanehalkı İşgücü Anketine göre Türkiye'de ekonomik faaliyette bulunan 6-14 yaş grubundaki **çocuklar**, 59 milyon 828 bin kişi olan sivil nüfusun yaklaşık % 20'sini oluşturmaktadır. 15-19 yaş grubundaki **gençler** sivil nüfusun %12'sini , 6-19 yaş grubundaki **çocuk ve gençler** ise sivil nüfusun %32'sini oluşturmaktadır. 6-14 yaş grubu çalışan çocuk nüfusu 11 milyon 889 bin olup 1 milyon 73 bini, 15-19 yaş grubu **genç nüfus** 7 milyon 62 bin olup 3 milyon 45 bini, 6-19 yaş grubu **çocuk ve genç nüfus** 18 milyon 951 bin olup 4 milyon 118 bini çalışmaktadır. 6-14 yaş grubu çalışan çocukların iş gücüne oranı yaklaşık %5, 15-19 yaş grubu **çalışan gençlerin** iş gücüne oranı yaklaşık %14, 6-19 yaş grubu **çalışan çocuk ve gençlerin** işgücüne oranı yaklaşık %18'dir. Başka bir anlatımla, Türkiye'de çalışan her 100 kişiden 5'i 6-14 yaş grubu **çalışan çocuklar**, her 100 kişiden 14'ü 15-19 yaş grubu **çalışan gençler**, her 100 kişiden 18'i 6-19 yaş grubu çalışan **çocuk ve gençlerdir**. (Tablo 3)

Tablo-3 : Ekonomik Faaliyette Bulunan Çocuk ve Gençlerin Yaş Gruplarına Göre İstihdamı

Yaş Grubu	Genel Nüfus 6+Yaş (Bin)	İşgücü(Bin)	İşgücüne Katılım Oranı (%)	Toplam İşgücü İçindeki Payı(%)
6-7	2,015	45	2.2	0.2
8-9	3,023	99	3.3	0.5
10-11	2,943	188	6.4	0.8
12-14	3,908	741	19.0	3.3
15-19	7,062	3,045	43.1	13.6
20-24	4,690	2,727	58.1	12.1
25 +	28,291	15,624	55.2	69.5
Toplam	51,931	22,468	43.3	100.0
6-14	11,889	1,073	9.0	4.8
6-19	18,951	4,118	21.7	18.4
12-19	10,970	3,786	34.5	16.9

Kaynak : DİE, Çocuk İstihdamı Anketi, 1994.

Türkiye'de 11 milyon 889 bin olan 6-14 yaş grubu çocuk nüfusun yaklaşık 3 milyon 848 bini işyerlerinde ve ev işlerinde çalışan çocuklardır. Buna göre, 6-14 yaş grubu çocuk nüfusunun %32'si **işyerlerinde ve ev işlerinde** çalışan çocuklardır. Erkeklerle oranla kadınların çalışma oranı daha yüksektir : Erkeklerin çalışma oranı %25'lerde iken, bu oran kadınlarda %40'lara çıkmaktadır. Kente oranla (%28) kırsal alanda çalışan çocukların oranı daha yüksektir (%37). Aynı şekilde, toplam çalışan çocuklar içinde ev işlerinde çalışan çocukların oranı yüksektir (%74). Bu tür çalışma kentte ve kırsal alanda yaygındır. (Tablo 4)

Tablo-4 : 6-14 Yaş Grubu Çalışan Çocukların Genel Durumu

Cinsiyet	Çocukların Toplam Sayısı	İşyerlerinde Çalışan Çocuklar	Ev işlerinde Çalışan Çocuklar
Türkiye			
Toplam	11,889,313	1,008,019	2,839,811
Erkek	6,109,544	597,647	959,888
Kadın	5,779,769	410,372	1,879,923
Kent			
Toplam	6,170,597	187,933	1,564,786
Erkek	3,196,882	144,607	537,370
Kadın	2,973,716	43,327	1,027,416
Kır			
Toplam	5,718,716	820,086	1,275,025
Erkek	2,912,663	453,039	422,517
Kadın	2,806,053	367,047	852,507

Kaynak : DIE, Çocuk İstihdamı Anketi, 1994.

Çalışan çocuklar yaş gruplarına göre incelendiğinde, 12-13 ve 14 yaş grubu işyerlerinde ve ev işlerinde çalışan çocukların oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. İşyerlerinde çalışan çocuklar incelendiğinde, yaş büyüdükçe çalışan çocuk sayısında artış görülmektedir. Bu durum, çocukların ilkokulu bitirdikten sonra işyerlerinde ya da ev işlerinde çalışmaya başladıklarını göstermektedir.(Tablo 5)

Tablo-5 : 6-14 Yaş Grubundaki Çocukların Yaş Grubu ve Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Toplam Çocuk Sayısı	İşyerlerinde ve Ev İşlerinde Çalışan Çocuk Sayısı	İşyerlerinde ve Ev İşlerinde Çalışan Çocukların Toplam Çocuk Sayısına Oranı (%)	İşyerlerinde Çalışan Çocuk Sayısı	İşyerlerinde Çalışan Çocukların Toplam Çocuk Sayısına Oranı (%)
6-9	5,038,387	931,781	18.5	143,067	2.8
10-11	2,942,583	930,668	31.6	183,741	6.2
12-13	2,815,926	1,483,942	52.7	446,888	15.9
14	1,092,418	610,470	55.9	234,322	21.5
Toplam	11,889,313	3,847,830	32.4	1,008,019	8.5

Kaynak : DIE, Çocuk İstihdamı Anketi, 1994.

Türkiye genelinde 6-14 yaş grubunda ekonomik işlerde çalışan 1 milyon 8 bin çocuğun sektörlere göre dağılımı şöyledir: Çalışan çocukların %77'si tarım, % 11'i sanayi, %7'si hizmetler ve %5'i ticaret sektöründe çalışmaktadır. Çocuk istihdamın yapısında kentsel ve kırsal alanlarda

farklılık görülmektedir. Kentsel alanlarda istihdam edilen çocukların ekonomik faaliyetleri incelendiğinde, %40'ının sanayi, %26'sının hizmetler, %22'sinin ticaret ve %12'sinin tarım sektöründe çalıştıkları görülmektedir. Kırsal alanlarda istihdam edilen çocukların %92'sinin tarım, %4'ünün sanayi, %3'ünün hizmetler ve %1'nin ticaret sektöründe çalıştıkları dikkati çekmektedir. (Tablo 6)

Tablo-6 : 6-14 yaş Grubunda Çalışan Çocukların Sektörlere Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Toplam	Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmetler
Türkiye					
Toplam	1,008,019	775,714	108,466	51,557	72,282
6-9	143,068	136,526	4,192	2,350	-
10-11	183,741	165,315	10,714	5,792	1,920
12-13	446,888	314,003	57,472	27,770	47,643
14	234,322	159,870	36,088	15,645	22,719
Kent					
Toplam	187,934	21,810	75,606	42,108	48,409
6-9	7,948	1,406	4,192	2,350	-
10-11	22,075	5,365	8,998	5,792	1,920
12-13	103,048	7,648	38,468	23,625	33,312
14	54,863	7,393	23,953	10,341	13,177
Kır					
Toplam	820,086	753,903	32,860	9,449	23,874
6-9	135,120	135,120	-	-	-
10-11	161,666	159,950	1,715	-	-
12-13	343,840	306,355	19,009	4,145	14,331
14	179,460	152,477	12,136	5,304	9,542

Kaynak : Çocuk İstihdamı Anketi, 1994, DİE

Türkiye genelinde ekonomik faaliyette bulunan çocukların %79'u ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kentsel alanda bu oran %24 iken, kırsal alanlarda %92'ye yükselmektedir. Çocukların kırsal alanda ücretli veya maaşlı olarak çalışması %3'tür. Bu oran kentsel alanda %43'lere kadar çıkmaktadır. Bu durum, çocukların küçük yaşlardan itibaren tarımsal alanda hanehalkı gelirine ve ekonomik faaliyetlerine ücret almadan katkıda bulunduklarını göstermektedir. Kentsel alanda ücret ve yevmiye alarak ailesine katkıda bulunan çocukların oranı %69'a kadar çıkmaktadır. (Tablo 7)

Tablo-7 : 6-14 Yaş Grubunda Ekonomik İşlerde Çalışan Çocukların İşteki Durumu

Yaş Grupları	Toplam	Ücretli veya Maaşlı	Yevmiyeli	Ücretsiz Çırak	Ücretsiz Aile İşçisi	Diğer
Türkiye						
Toplam	1,008,019	102,754	91,216	853	799,305	13,891
6-9	143,068	5,577	-	-	137,491	-
10-11	183,741	6,699	3,744	-	168,952	4,346
12-13	446,888	61,070	57,365	-	322,964	5,489
14	234,322	29,408	30,107	853	169,898	4,056
Kent						
Toplam	187,934	81,696	47,050	853	45,709	12,626
6-9	7,948	5,577	-	-	2,371	-
10-11	22,075	6,699	3,744	-	7,286	4,346
12-13	103,048	46,426	28,427	-	23,970	4,224
14	54,863	22,994	16,879	853	12,081	4,056
Kır						
Toplam	820,086	21,058	44,166	-	753,597	1,265
6-9	135,120	-	-	-	135,120	-
10-11	161,666	-	-	-	161,666	-
12-13	343,840	14,644	28,938	-	298,994	1,265
14	179,460	6,414	15,228	-	157,817	-

Kaynak : DIE, Çocuk İstihdamı Anketi, 1994.

Türkiye genelinde ekonomik faaliyette bulunan çocukların %95'i 1-9 işçi çalıştıran işyerlerinde çalışmaktadır. 5-9 işçi çalıştıran işyerlerinde çalışan çocukların oranı %51'dir. Tarım ve sanayi sektöründe de durum benzerlik göstermektedir. Tarım sektöründe 5-9 işçi çalıştıran işyerlerinde çalışan çocukların oranı %59, sanayi sektöründe ise %32'dir. Ticaret sektöründe çalışan çocukların daha çok 2 işçi çalıştıran işyerlerinde (%40), hizmetler sektöründe çalışan çocukların ise daha çok 3 işçi çalıştıran işyerlerinde çalıştıkları görülmektedir (%42). Bu bulgular, çalışan çocukların büyük bir bölümünün küçük ve orta boy işletmelerde, özellikle de 10 işçiden daha az işçi çalıştıran küçük işletmelerde çalıştıklarını ortaya koymaktadır. (Tablo 8)

Tablo-8 : 6-14 Yaş Grubunda Ekonomik İşlerde Çalışan Çocukların Çalıştıkları İşyerlerinin Dağılımı

İşyeri Büyüklüğü	Toplam	Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmetler
1	15,238	1,384	-	5,469	8,386
2	76,771	41,266	9,778	20,826	4,901
3	170,993	107,009	23,546	10,275	30,163
4	186,986	147,382	16,154	6,173	17,278
5-9	510,725	460,110	34,885	5,348	10,383
10-24	36,698	18,564	13,497	3,467	1,171
25 +	10,608	-	10,608	-	-
Toplam	1,008,019	775,714	108,466	51,557	72,282

Kaynak : DIE, Çocuk İstihdamı Anketi, 1994.

Türkiye genelinde 6-14 yaş grubundaki çocukların okul durumları incelendiğinde, çocukların %87'sinin okula devam ettikleri görülmektedir. Okula devam edip çalışanların oranı %27; okula devam edip ekonomik işlerde çalışanların oranı %4, okula devam edip ev işlerinde çalışanların oranı %23'dür. Okula devam edip çalışmayanların oranı ise %73'dür. Okula devam etmeyen çocukların oranı %13'tür. Okula devam etmeyip çalışanların oranı %71; okula devam etmeyip ekonomik işlerde çalışanların oranı %39, okula devam etmeyip ev işlerinde çalışan çocukların oranı %32'dir. Okula devam etmeyip çalışmayanların oranı ise %29'dur. Bu bulgulardan ortaya çıkan sonuç, okulun çalışmayı önleyici ya da geciktirici bir etken olmasıdır. Kırsal ve kentsel alanlar için de aynı durum söz konusudur. (Tablo 9)

Türkiye'den çalışan çocuk manzaraları

Türkiye genelinde 6-14 yaş grubu çocukların çalıştıkları işyerlerinin %83'ü herhangi bir yere kayıtlı değildir. Mesleki bir derneğe kayıtlı olan işyerlerinin oranı %10, ticaret odasına kayıtlı olanların oranı %5'tir. Durumu bilinmeyen işyerlerinin oranı ise %2'dir. Tarım sektöründeki işyerlerinin neredeyse tamamının herhangi bir yere kaydı bulunmamaktadır. Sanayi sektöründe ticaret odasına kayıtlı olan işyerlerinin oranı %32 iken, ticaret sektöründe bu oran %28'e düşmektedir. (Tablo 10)

Tablo-10 : 6-14 Yaş Grubunda Ekonomik İşlerde Çalışan Çocukların İşyeri Kayıtlılık Durumu

İşyeri Kayıtlılık Durumu	Toplam	Tarım	Sanayi	Ticaret	Hizmetler
Ticaret Odası	54,859	-	35,124	14,367	5,368
Mesleki Dernek	96,043	3,943	37,582	15,567	38,951
Bilmiyor	18,173	2,921	8,260	1,176	5,815
Kayıtlı Değil	838,944	768,849	27,500	20,448	22,147
Toplam	1,008,019	775,714	108,466	51,557	72,282

Kaynak : DİE, Çocuk İstihdamı Anketi, 1994.

Ekonomik işlerde ücretli ve yevmiyeli olarak çalışan çocukların %78'i haftada 40 saatin üzerinde çalışmaktadır. Ücretsiz aile işçilerin büyük bir bölümü ise (%79) 40 saatin altında çalışmaktadır. (Tablo 11)

Tablo-11 : 6-14 Yaş Grubunda Ekonomik İşlerde Çalışan Çocukların Fiili Çalışma Süreleri

Fiili Çalışma Süresi	Toplam	Ücretli veya Maaşlı	Yevmiyeli	Ücretsiz Aile İşçisi	Diğer
1-16	288,520	936	4,211	220,093	3,280
17-35	364,328	5,679	7,496	348,586	2,567
36-39	37,754	1,487	1,605	33,841	821
40	49,225	10,942	9,640	28,643	-
41-49	147,303	30,787	30,546	81,794	4,177
50-59	74,385	20,845	17,834	34,508	1,198
60-71	83,033	24,448	13,320	42,564	2,702
72+	23,472	7,630	6,565	9,277	-
Toplam	1,008,019	102,754	91,216	799,305	14,744

Kaynak : DİE, Çocuk İstihdamı Anketi, 1994.

DİE tarafından yapılan Ekim 1994 Çocuk İstihdamı Anketi'nden elde edilen diğer bulgular şu şekilde özetlenebilmektedir.

* Ekonomik işlerde çalışan çocukların %96'sının hanehalkı büyüklüğü 4 kişiden fazladır.

* Çalışan çocukların hanehalkı reislerinin %65'i ilkököl mezunu, %31'i ise okuryazar olmayanlar veya okuryazar olup bir okul bitiremeyenlerdir.

* Okula devam edip çalışan çocukların %92'si, okula devam edemeyip çalışan çocukların %33'ü okula devam edip eğitimi tamamlamak istemektedir.

* Gelir elde eden çocukların büyük bir bölümünün (%88) aylık geliri 3 milyon liradan az, dolayısıyla 1994 yılında saptanan brüt 4.173.750.- lira olan asgari ücretin altındadır.

* Çocukları çalışan ailelerin %43'ünün aylık geliri 6 milyondan, %76'sinin 9 milyondan, %87'sinin 12 milyondan daha azdır.

* Çalışan çocukların gelirinin tamamının ailesine verilme oranı %61, bir kısmının verilme oranı ise %25'tir.

4. Çalışan Çocukların Çalıştıkları Yerler Ve Çalışma Koşulları

Çalışan Çocuklar aile bütçesine katkıda bulunmak ve bir meslek öğrenmek amacıyla genellikle küçük sanayide, informal sektörde, tarımsal alanda, esnaf ve sanatkarlar yanında, marjinal çalışma alanlarında; işyerlerinde, evde, sokakta çalışan küçük yaşta kimselerdir. Eğitim yaşındaki çocukların çalışmaları tam zamanlı ya da yarı zamanlı olarak gerçekleşmektedir. Çalıştıkları sektörler ve çalışma biçimleri ne olursa olsun çocuklar çalışma yaşamında ortak risk ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bulunulan çalışma ortamı, yapılan işler çocukların yaşlarına uygun olmayıp, ruhsal ve fiziksel sağlıklarını tehdit etmektedir. Çocukların istismarı şu şekilde kendini göstermektedir: Çocukların çocukluklarını yaşayacakları, eğitim görecekları yaşta bu haklarından yoksun olmaları, bunun yanında ekonomik sömürü, kötü koşullarda çalışma nedeniyle sağlık sorunlarıdır. Çok yaygın olmasa da cinsel istismar da sözkonusudur.

Çocuklar daha çok, büyük kentlerde formal sektörün yanında çeşitli faaliyetlerle genişleyen informal sektörde çalışmaktadırlar. Büyük işyerlerinde yapılan bir anket çalışmasında (TISK, 1994) çalışan çocukların sayısı 27.671 olup, çalışan çocuklar toplam çalışanların %2,9'unu oluşturmaktadır. Araştırmaya göre, çalışan çocukların %94,1'i meslek lisesi öğrencileri, %2,6'sı işçi, %2,9'u çırak statüsünde, %0,4'ü ise part - time çalışan çocuklardır.

Informal sektör, kurumsallaşmamış üretim ve çalışma ilişkilerini ifade etmektedir. Informal sektörün temel özelliği, az sermaye ve yoğun emek ile üretimin yapılması ve nitelikli işgücüne fazla gereksinimi

olmamasıdır. Bu nedenle sektöre giriş kolaydır; formal sektörün dışında kalan işgücü, özellikle çocuk işgücü informal sektöre girmektedir. Informal sektör, tarım, imalat, ticaret ve hizmet sektörlerini, bu sektörlerdeki farklı çalışma biçimlerini ifade eden bir terim olarak da kullanılmaktadır. Küçük atölyelerde, işletmelerde yapılan faaliyetler, bireysel çalışmalarla gerçekleşen ticaret ve hizmet işleri, belli bir işyeri olmaksızın yapılan işler informal sektör kapsamına girmektedir. Anılan işlerden büyük bir bölümü kayıtsız işlerden oluşmaktadır. Bununla birlikte kayıtlı, ancak yasalara uygun çalışmayan işyerleri de bulunmaktadır. Informal sektörün büyük bir bölümünde çalışanlar, çalışan çocuklar kayıtsız, sigortasız ve sendikasıız çalışmaktadırlar. Sektörde çalışanlar çeşitli tehlike ve risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. SSK'nın 1994 yılı verilerine göre iş kazalarının %41'i 1 - 3 sigortalı işçi çalıştıran küçük işyerlerinde, %55'i ise 10'dan az sigortalı işçi çalıştıran küçük işyerlerinde gerçekleşmiştir. Aynı yıl - 14 yaş grubundan 143, 15 - 19 yaş grubundan 4,257 kişi iş kazası geçirmiş ya da meslek hastalığına yakalanmıştır. Özellikle küçük ölçekli işyerlerinde sigortasız çalışan çocuk ve işçilerle ilgili bilgilere ulaşamadığı göz önüne alınacak olursa, iş kazaları ve meslek hastalıklarının gerçek oranının daha yüksek olduğu söylenebilir. İşyerlerinin kayıtsız, dağınık oluşu iş denetimini engellemektedir. Informal sektörde çocuklar çırak olarak çalışmaktadırlar. Çocukların çırak olarak çalıştıkları yerler genellikle küçük imalat atölyeleridir. Küçük atölyelerde çırak olarak çalışan çocukların çok küçük bir bölümü çıraklık okullarına devam edebilmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre (ÇSGB, 1995), çalışan çocukların %81,8'inin Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu kapsamında olmasına rağmen yalnızca %24,7'si çıraklık okuluna gidebilmektedir.

"İstanbul Deri İş Kolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Çalışan Çocukların Sorunları" başlıklı alan araştırmasında (TÜRK - İŞ, 1995); bozulan meslek eğitim sürecinde çıraklığın yerinin tespiti, kalıtsal sürecin gösterdiği değişiklikler ve çocukların değişen konumu ve çalışma koşulları, çalışan çocukların çalışma koşullarını büyük ölçüde belirleyen mekânsal boyuttaki sorunları bünyesinde toplayan yerlerin çalışma bünyesindeki yapısal durumun incelenmesi gibi üç özellik dikkate alınmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: Sektörde, mekânsal organizasyon yoktur; sektörde sağlıklı çalışma koşulları oluşturulamamıştır; üretim organizasyonu, hem geleneksel üretim açısından hem de modern üretim teknolojisi bakımından yoktur; sektörde sosyal güvenlik yoktur; sektörde çalışan çocuklara meslek eğitimi ve öğretimi sağlanması asli unsur olması gerekirken geri plana itilmiştir; sektörde modern endüstri ilişkileri sistemi gerçekleştirilemediğinden sendikal girişim yoktur.

Küçük işyerlerinde çırak olarak çalışan çocuklardan çıraklık okullarına gidebilenler "şanslı" grubu oluşturmaktadırlar. 1995 yılında 300 Çıraklık Eğitim Merkezinde 86 meslek dalında 200.000 çırak eğitim

görmektedir. Çıraklık Eğitim Merkezine devam edebilen çocuklar 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu gereğince haftada bir gün eğitim görmekte, diğer günlerde işyerlerinde çalışmaktadırlar. Çırak olarak çalışan çocuklar da işyerlerinde çeşitli sağlık ve güvenlik riskleriyle karşı karşıyadırlar. Yetişkinlerle aynı koşullarda çalışan çocuklar yetişkin işçilere göre daha korumasızdırlar. Yapılan bir araştırmada (ÇSGB, 1995) risklerin tümü değerlendirildiğinde çocukların %24,9'u, yetişkin işçilerin ise %15,0'i bu riskler karşısında tümü ile korumasız olduklarını göstermektedir.

Aynı araştırmanın sonuçlarına göre, çocuklar çıraklık eğitimine çıraklık sözleşmeleriyle başlamaları gerekirken çoğunlukla buna uyulmadığı, çocuklara periyodik sağlık muayenesi yapılmadığı, bir ay ücretli izin yapamadıkları, yasal çalışma sürelerinden daha uzun çalıştırıldıkları saptanmıştır. Bunu, bu alanda yapılan başka araştırmaların sonuçları da desteklemektedir.

Araştırmanın bir başka çarpıcı sonucu ise, işyerlerinde çalışan çocukların %34'ünün çıraklık okuluna gidebilmesi ve bunların yalnızca %17'sinin sigortalı olabilmesidir.

Tüm bunlar, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'nun getirdiği yasal düzenlemelere genellikle uyulmadığını, çıraklık okuluna devam etme şansını bulabilen çocukların da informal çıraklık süreçlerinde yer alan çırakların sorunlarına benzer sorunları yaşadığını göstermektedir.

Çalışan çocuklar üzerindeki öncelikli risk ve tehlikeler; günlük uzun çalışma süreleri, işin kötü ve sağlıksız koşullarda yapılması, düşük ücret, sosyal güvenlik haklarından yararlanmama, yetersiz beslenme olarak sıralanabilmektedir.

Soğuk ve Sıcak Metal, Ağaç, Şahsi Hizmetler, Hazır Giysi Ayakkabı ve Eşya Üretimi, Hazır Kumaş ve Deri Giysi ve Oto Kaporta, Boya, Motor Bakım ve Onarımı gibi 7 alt işkolunda ve İş Teftiş Grup Başkanlığı'na bağlı 25 ilde gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları (ÇSGB, 1995); çocukların, üretim için yeterli alt yapısı olmayan; eski üretim tekniklerinin, koruyucusuz makinelerin, tezgahların, aletlerin; parlayıcı, patlayıcı, zararlı ve tehlikeli maddelerin kullanıldığı iş yerlerinde; yaşına, bedensel ve akılsal gelişimine; bilgi ve beceri düzeyine uygun olmayan işlerde; çok düşük ücretlerle ve her türlü korumadan yoksun olarak, gün boyu çalıştırılmakta olduğunu göstermektedir.

Bu alanda yapılan başka bir araştırma (TÜRK - İŞ, 1994); çocukların ilgi, beceri, fiziksel ve ruhsal durumlarına göre işe yerleştirilmediklerini, riskli ve tehlikeli çalışma koşullarında uzun sürelerle çalıştıklarını, yetersiz ücret aldıklarını, bir anlamda karın tokluğuna çalıştıklarını, sosyal güvenlik haklarından yararlanmadıklarını ortaya

koymuştur. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre, çalışan çocukların %38'i günde 10 saatten fazla, %37'si ise günde 8 - 10 saat arasında çalıştırılmaktadır. İş sürelerinin düzensiz oluşu, çocukların aşırı ölçüde çalıştırılması ve herhangi bir ek ücret ödenmeden çalıştırılmak zorunda bırakılması çocuk emeğinin ne ölçüde sömürüldüğünün bir kanıtı durumundadır.

Çocukların uzun süre çalışmaları başlı başına bir risk oluşturmaktadır. Uzun süre çalışmalar iş kazası ve meslek hastalıkları vb. riskleri de arttıran bir etken durumundadır. Çalışma ortamlarında uzun süre çalışmalar nedeniyle yorulma, fiziksel ve zihinsel yüklenme ve bunlara bağlı olarak iş kazaları ve meslek hastalıklarına yakalanma riski artmaktadır. 1475 sayılı İş Kanunu'nun 61. maddesine göre çalışma süresi haftada en çok 45 saattir. Ancak, çeşitli araştırmaların ortaya koyduğu gibi, yasal çalışma süresi aşılarak, haftada 45 saatin üzerinde bir çalışma gerçekleşmektedir. Ayrıca, çalışanların, çalışan çocukların uzun süre çalışmalarının işverenler açısından da yarattığı riskler bulunmaktadır.

Çalışma ortamları genellikle işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarına uygun değildir. Mekanlar küçük, gürültülü, havalandırma önlemleri alınmamıştır. Bu tür çalışma ortamlarında kullanılan çeşitli maddeler çalışanların ve çalışan çocukların sağlıkları ve güvenlikleri açısından tehlikeler içermektedir. Örneğin ayakkabı, saya, saraciye ve deri konfeksiyon sanayiinde kullanılan ilaç, solüsyon gibi yapıştırıcılar içindeki kimyasallar bu iş kolunda çalışanlar ve özellikle çalışan çocuklar üzerindeki en önemli tehlikeyi oluşturmaktadır. Hegzan, heptan ve toluen gibi zararlı kimyasallar, solvent gibi organik sıvılar çalışanlarda kalp, akciğer hastalıklarına, karaciğer, böbrek bozukluğuna, sinir felcine neden olmakta, tolvenli yapıştırıcıların sürekli koklama ihtiyacı gibi bağımlılık etkileri de bulunmaktadır.

1992 - 1994 yılı sonuna kadar SSK İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesine yatırılan hastalardan 71'inde yapıştırıcılara bağlı "pholinöropati" saptanmıştır. Bunların 27'si 18 yaşından küçüktür. (Yüksel, 1995)

Ayrıca hegzan ve heptanlı yapıştırıcıların kullanıldığı işyerlerinde yangın ve patlama tehlikesi bulunmaktadır.

Sokakta çalışan çocuklar kavramı; aile bütçesine katkıda bulunmak ya da kendi masraflarını karşılamak için günün bir bölümünde sokakta çalışan, gecenin erken ya da geç bir saatinde evine dönen çocuklar için kullanılmaktadır. Bu çocukların aile ilişkileri sürmektedir; ancak, günlerinin önemli bir bölümünü aile korumasından, yaşadıkları çevreden oldukça uzak sokaklarda geçirmektedirler. (Zeytinoğlu, 1991)

Sokakta çalışan çocuklar ciklet, su, balon, simit satıp, ayakkabı boyayıp, hamallık, çöp toplayıcılığı, çiçek satıcılığı yapmakta, sık sık iş değiştirmektedirler. Bu çocuklar uzun sürelerle çalışmakta, bir bölümü asgari ücretin üstünde de olsa genellikle az para kazanmakta, yetersiz beslenmekte, ağır yük taşımakta, çeşitli kazalara uğramaktadırlar. Ayrıca çalıştıkları ve bulundukları ortamlar çocuklar için tehlikeli olabilmektedir. Çocuklar fiziksel ve cinsel istismara açık ortam ve koşullarda çalışmaktadır. Sokakta çalışan çocuklar zabıta ve polislerle sık sık karşı karşıya gelmekte, çeşitli kişilerden fena muamele görmekte, sokak çetelerine girmekte, zararlı maddelere alışabilmektedir. Sokakların tehlikeli ortamlarında çalışan çocuklar sıklıkla okulu terketmek zorunda kalmakta, aileleriyle sorunları arttığında evden kaçmakta, zamanlarının büyük bir bölümünü sokakta geçirmektedirler. Ailesi ve okuluyla ilişkisi kesilerek sokak çocuğu olmaya aday önemli sayıda çalışan çocuğun olduğunu, bu alanda yapılan bazı araştırmalar ortaya koymuştur.

5. Çalışan Çocuklara ilişkin Hukuki Durum

Çocukların, çalışan çocukların korunmasına ilişkin temel hukuk kuralı, kimsenin yaşına uygun olmayan bir işte çalıştırılmayacağını ve "küçük"lerin çalışma koşulları bakımından özel olarak korunmalarını öngören Anayasa'nın 50. maddesidir. 1475 sayılı İş Kanunu, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ve bu yasalarla ilgili çeşitli tüzük ve yönetmeliklerde çalışan çocukları koruyucu hükümlere yer verilmiştir.

Anılan yasa, tüzük ve yönetmeliklerle çalışan çocukların ve gençlerin korunması şu başlıklar altında toplanabilmektedir: Belli yaştan küçük çocuklara ilişkin ağır ve tehlikeli işler, yeraltındaki işlerde çalıştırma yasağı; çalışma koşullarına ilişkin sınırlamalar ve yasaklar (iş sürelerinin sınırlanması, dinlenmelerinin sağlanması, ücret yönünden korunması); sağlık muayenelerinden geçirilmeleri; öğrenimlerinin dikkate alınması.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), çalışan çocukları koruyucu nitelikte 13 sözleşme ve 6 tavsiye kararını kabul etmiştir. Türkiye bu sözleşmelerden, "Trimci ve Ateşçi Sıfatıyla Gemilerde İşe Alınacak Asgari Yaşın Tespitine Dair 15 Sayılı Sözleşme", "Denizlerde Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yaş Haddinin Tespiti Hakkında 58 Sayılı Sözleşme", "Sanayide Genç İşçilerin Sağlık Muayeneleri Konusunda 77 Sayılı Sözleşme", "Yeraltı İşlerinde Çalışma Yaşı Konusunda 123 Sayılı Sözleşme" ve "Sanayi İşyerlerine Alınacak Çocukların Yaş Sınırını Belirleyen 59 Sayılı Sözleşme"leri onaylamıştır.

Avrupa Sosyal Şartı'nın 7. maddesi, çocukların ve gençlerin korunma hakkının etkin bir biçimde kullanılmasına yer vermiştir. Türkiye 7.

maddenin 3, 4, 5, 6, 8 ve 9. fıkralarını onaylamıştır. Avrupa Sosyal Şartı'nın 7. maddesinin 1. fıkrası hafif işler hariç asgari çalışma yaşının 15 olmasını, 2. fıkrası ise tehlikeli ve sağlığa aykırı sayılan belirlenmiş işlerde asgari çalışma yaşını daha da yükseltmeyi istemektedir. 1475 sayılı İş Kanunu'nun istisnalarla ilgili 5. maddesi nedeniyle söz konusu ilk iki fıkra onaylanamamaktadır. Aynı şekilde, 7. maddenin 18 yaşın altındaki çalışan kişilere yılda en az üç haftalık ücretli izin hakkını tanıyan 7. fıkrası da 1475 Sayılı İş Kanunu'nun yıllık ücretli izinlerle ilgili 49. maddesi nedeniyle onaylanamamaktadır.

Birleşmiş Milletlerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'si Türkiye tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir. 17, 29 ve 30. maddelerine çekince konularak yürürlüğe giren sözleşmeye göre, erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşına kadar her insan çocuk kabul edilmektedir. Sözleşmenin bazı maddelerine göre, devlet her çocuğun sosyal güvenlik ve eğitim haklarından yararlanması için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

Asgari çalışma yaşı bakımından ILO normlarının günümüzde ulaşılmış bulunduğu düzey, 138 sayılı sözleşmeyle belirlenmiş olan düzeydir. İş Kanunu ile deniz işlerindeki iç hukuk kuralı haline gelmiş uluslararası sözleşme hükümleri bakımından, Türkiye'nin 138 sayılı sözleşmeyi onaylayabilecek düzeyde olduğu görülmekteyse de, İş Kanunu'ndaki istisna hükümleri (özellikle esnaf yanında çalışanlar ile tarımda çalışanlar) böyle bir onamanın önünde engel oluşturmaktadır. (Centel, 1995)

Hukuki koruma, büyük bir kısmı itibariyle, işçi çocuklar için öngörülmüştür. Diğer iki alt grup, yani 3308 sayılı yasaya tabi stajyer öğrenciler ve çıraklar bu kapsamda bir korumaya layık görülmemişlerdir. Bu son iki kategori, yasa koyucu tarafından öğrenci statüsünde kabul edilerek, adeta özenle işçi sınıfından ayrı tutulmak, sözde öğrenci olarak korunmak istenmiştir (Bkz. örneğin 3308 sayılı Çıraklık Meslek Eğitim Kanunu, md. 11; md. 13 / IV). Oysa bu tercih, stajyer öğrenciler ve çıraklar aleyhine yapılan açık bir ayrımcılıktır, çünkü meslek eğitimlerini işyerlerinde gören bu iki grup genç, aynı işyerinde işçi olarak çalışanlarla aynı tehlikelere maruz bulunmaktadırlar, dolayısıyla aynı iş güvenliğine layıktırlar. (Yazman, 1994)

İlginç bir düzenleme de 3308 sayılı yasanın 13. maddesinde yer almaktadır: 507 sayılı yasaya tabi işyerleri, 18 yaşını doldurmamış gençleri; 3308 sayılı yasa kapsamına alınmış illerde ve mesleklerde, ancak çıraklık sözleşmesi yaparak istihdam edebileceklerdir. Yasa'nın, bu zorunluluğu yalnız 507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu ile sınırlayıp, daha büyük işletmeler kesimi olan ticaret ve sanayi kesimini kapsayan

5590 sayılı yasa alanını dışarıda bırakması, makul bir gerekçeden yoksundur. (Yazman, 1994)

Görüldüğü gibi, çocukların ve gençlerin korunmasında yasal düzenlemeler yapılırken, uluslararası düzenlemelerden de yararlanılmaktadır. Bu alanda, son bir yılda, zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması, 138 sayılı ILO sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunması yönünde belli bir mesafe alınmış olunmasına karşın, halen var olan yasalarda, çocukların işe başlama yaşı, çeşitli sektörlerde ve alanlarda çalışan çocukların ve gençlerin çeşitli tehlikeler ve sosyal güvenlik hakları açısından korunmalarında farklılıklar bulunmaktadır. Tarım kesiminde çalışanlar ve çalışan çocuklar İş Kanunu kapsamı dışında bırakılmıştır. Aynı şekilde, sokakta ve ev işlerinde çalışan çocuklar yasaların koruyucu hükümlerinden yararlanamamaktadır. Oysa DİE verilerine göre, Türkiye genelinde 6-14 yaş grubu çalışan çocukların yaklaşık %77'si, 15-19 yaş grubu çalışan çocuk veya gençlerin yaklaşık %59'u tarım ve ormancılık alanlarında çalışmaktadırlar. 6-14 yaş grubu okula devam etmeyip evde çalışan çocukların oranı ise %32'dir. Özetle, özellikle tarımda, sokakta, informal ve marjinal sektörde çalışan çocuklar çeşitli risklerle karşı karşıya kalmakta olup, tehlikeler ve sosyal güvenlik hakları açısından tümüyle korumasızdırlar.

6. Küreselleşme Olgusu ve Gümrük Birliği Açısından Bir Değerlendirme

Birinci bölümde belirtildiği gibi, Türkiye sosyal ve ekonomik açıdan önemli temel sorunları yaşayan bir ülke durumundadır. Günü kurtarmaya yönelik kısa erimli politikalar ve uygulamalarla anılan temel sorunlar kalıcı olmakta, yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bazı alanlarda sağlanan gelişmeler ve bazı gruplar için sağlanan haklar olsa da, toplumun her alanında ortaya çıkan "ikili yapı" her türlü gelişme ve elde edilen her türlü hak için bir tehdit olabilmektedir. Yasal uygulamalar keyfi, hatta yasadışı uygulamalarla birliktedir; demokratik yöntemler anti-demokratik yöntemlerle içiçedir; kayıtlı ekonominin yanıbaşında **kayıtsız ekonomi** işlemektedir. Kısaca her alanda yasal bir dünya ile yasalara boşvermiş bir dünya birlikte yaşanmaktadır. Türkiye'nin bu "ikili" yapısının birçok sorunun kaynağı olduğu alan açıktır. Bu yapısal hastalık, **işsizlik** gibi **eğitimsizlik** gibi yapısal sorunlarla birleşince hem bireyler, hem de örgütler için oldukça "vahşi" bir düzen işlemeye başlamaktadır. (Koray, 1996)

Günümüzde Türkiye, bir yandan anılan temel sorunlarla karşı karşıya iken ve yapısal sorunlarını çözmede başarısız kalırken, diğer

yandan küreselleşme ve Gümrük Birliği sürecinde yaşanan gelişmeler toplumun her kesimini yakından etkilemektedir.

Böyle bir yapısal değişimin sonuçları özellikle işçiler açısından sorunlar yaratmaktadır. Genelde emek piyasaları yeterli şeffaflıkta olmadığından, işlerini kaybetmiş işçilere yeni iş imkanlarıyla ilgili bilgilerin ulaşması zaman almaktadır. Bazen de yeni mesleklere uygun olarak çalışanların yeniden eğitime tabi tutulması gerekli olabilmektedir. Bu koşullarda işçilerin yeni bir iş bulmalarında oldukça uzun bir süre geçmesi, yeni işlerin ücretlerinin daha düşük olması, iş koşullarının yetersizliği veya hiç iş bulamama gibi haller küreselleşmenin beraberinde getirdiği sosyal sorunlardır. (Ekin, 1996)

İstanbul örneğinde, küreselleşmenin sonuçlarını inceleyen Âsû Aksoy, küreselleşme sürecinin, özellikle gelişmekte olan ülkeler için istihdamı doğrudan etkileyen sosyo-ekonomik dinamikler üzerinde önemli etki oluşturduğuna işaret etmektedir.

Gelişmekte olan ekonomilerin uluslararası ekonomik baskılara artan biçimde maruz kalması, değişimin hızı ve tabiatı bakımından, dengesiz gelişmeyi daha da çarpıcı hale getirmektedir. Küreselleşmenin bu işgücü piyasası üzerindeki etkisi, sosyal güvenlik mekanizmasının çok az ya da hiç olmadığı ülkelerde daha da fazlasıyla hissedilmektedir. (Aksoy, 1996)

Küreselleşmenin olumsuz yanlarını açıklığa kavuşturmaya çalışan Aksoy'un ulaştığı bazı sonuçları buraya aktarmanın yararlı olacağı düşüncesindeyiz:

- Küreselleşme sürecinin önemli bir özelliği ulusal sınırların önemini yitirmesi ve ulus-devletin ekonomi üzerindeki denetiminin yavaş yavaş ortadan kalkmasıdır.

- İstanbul'da küreselleşme, en azından şimdiki durumda, işgücü piyasası üzerindeki yıkıcı özellikler yaşanmaktadır.

- İstanbul'daki işgücünün, yeni yeni büyümekte olan hizmet faaliyetlerinin istihdam yaratma potansiyelinden daha hızlı bir şekilde marjinalleşme ve kayıt dışı hale gelme tehlikesi vardır.

- İstanbul, istihdamın hemen hemen yarısının kayıt dışı kuruluşlarda, atölyelerde, ev vb. yerlerde olduğu bir kenttir. Ayrıca, kayıtlı kuruluşlardaki istihdamın en az %40'ı küçük işletmelerde yer almaktadır. Bu iki nokta, İstanbul'da çalışan nüfusun yarısından fazlasının güvenlik, ücret, emeklilik ve istihdamda istikrar gibi unsurlardan yana durumunu açıklamaya yetecektir.

- Son on yılda 12-19 yaş arası çocukların ve 60 ya da daha ileriki yaştaki kişilerin işgücüne katılım oranı artmıştır.

- 1980 yılında çalışan 12-14 yaş arası çocukların sayısı 49.000 iken 1990'da bu sayı 79.500 olmuştur; bu da çalışan toplam işgücündeki %53.6'lık artışın epey üzerine çıkarak %61 olmuştur. 15-19 yaş arası gençlerin de sayısında %63.6 oranında bir artış olmuştur ve bu da toplam çalışan nüfustaki artış oranının epey üzerindedir. (...) Bu rakamlar, 1980'lerden bu yana, ekonomik olarak aktif olmayan nüfusun, yani yaşlıların, okul çağındaki çocukların ve kadınların, ücretli kesime katılmak için aktif bir çaba gösterdiğini ifade etmektedir. Daha çok sayıda, çocuk ve yaşlı insan, kayıt dışı ekonominin büyümesi, marjinalleşmenin artması demektir ve bu gruplar, yeterli teknik eğitim ve iş tecrübesine sahip olmadıkları için de özellikle hassas bir konumdadırlar. İstanbul'da ekonomik olarak faal olmayan nüfus, geçim derdiyle, Türkiye'nin başka her yerinde olduğundan daha fazla ölçüde işgücüne katılmaktadır. İstanbul gibi küreselleşen rekabet dolayısıyla şirketlerin maliyeti azaltmak amacıyla kent dışına çıkmasının ve kalite artırabilmek için beyaz gömlekli profesyonellere yönelmesinin mecburi hale geldiği bir kentte, teknik eğitimi olmayan, artan sayıda tecrübesiz kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan bir işgücü hayra alamet değildir.

Öte yandan küreselleşme kadar, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Gümrük Birliği ile girmesi de, ülkemizin sosyo-ekonomik durumu, KOBİ'ler, çalışanlar ve çalışan çocuklarla ilgili olarak çeşitli beklentilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni gelişmeler ve beklentilerin bu bölümde iki alt başlık altında irdelenmeye çalışılmaktadır.

7. Küreselleşme Sürecinde Kayıt Dışı Ekonomi Ve Çalışan Çocuklar

Son yıllarda Türkiye'de çeşitli kesimlerin üzerinde durduğu tartışma konularından biri de kayıt dışı ekonomi ve boyutları olmaktadır. Kayıt dışı ekonomi ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmakta, "gizli ekonomi", "gayri resmi ekonomi", "yeraltı ekonomisi" gibi adlarla da ifade edilmektedir. Kayıt dışı ekonomiyle ilgili yapılan çeşitli tanımların ortak yanı, kayıt dışı ekonomi kapsamındaki çalışmanın, mal ve hizmet üretiminin büyük bir bölümünün yasadışı faaliyetlerden oluşmasıdır.

Vergi kaçakçılığından sigortasız çalışmaya, kaçakçılıktan tefeciliğe, işportacılıktan fason üretime çok geniş faaliyetleri kapsayan kayıt dışı ekonomi, resmi (kayıtlı) ekonomiye paralel olarak "ikinci" bir ekonomi oluşturmuştur.(...) Kayıt dışı ekonomi faaliyetleri ev ekonomilerince ihtiyaçları gidermek için yapıldığı sürece yasal, ancak üretime yönelik ve gelir elde etmeyi amaçlıyorsa yasadışı olmaktadır. (Özsoylu, 1996)

Prof. Dr. Osman Altuğ, kayıt dışı ekonomiyi, ekonomiyi düzenleyen yasalara ve yönetmeliklere aykırı olarak gerçekleştirilen belgeye bağlanmamış faturasız satışlar, sigortasız işçi çalıştırılması vb. ekonomik işlemler, diye tanımlamaktadır. Altuğ'un yaptığı hesaplama, kayıt dışı ekonominin boyutlarını ortaya koyması bakımından çarpıcıdır. Buna göre, 1994 yılında Türkiye'de kayıt dışı ekonominin işlem hacmi kendi deyişiiyle 1 trilyar (katrilyon) dolayındadır. Aynı yıl kayıt dışı ekonominin ulusal gelire oranı ise % 34'tür. Bu oran gelişmiş ölkelerde %10'lardadır. Altuğ, dünyadaki küreselleşme nedeniyle Türkiye'de kayıt dışı ekonominin boyutlarının gerçekte daha da büyük boyutlarda olabileceğini ifade etmektedir. Nitekim Laleli-Aksaray bölgesindeki "bavul ticareti"nin 10 milyar dolar düzeyinde gerçekleştiği yolundaki iddialar ve 1995 yılında Türkiye'nin ihracatının 21.6 milyar dolar olarak gerçekleştiğine dikkat edilecek olursa, Altuğ'a hak vermemek elde değildir.

Kayıt dışı mal ve hizmet üretiminin yoğun olarak yapıldığı sektörler; tarımdan inşaata, evlerde imalat işi yapanlardan işportacılara, ticarethane çalışanlarından atölye çalışanlarına kadar geniş bir yelpazeyi oluşturmaktadır. Informal sektörde yer alan küçük işletmeler kayıt dışı çalışmaya, kayıt dışı işçi çalıştırmaya daha uygun işletmelerdir. Başka bir anlatımla, küçük işletmeler fason üretim yapabilme yapılarıyla enformalleşme için uygun potansiyel özelliklere sahiptirler. Bundan önceki bölümlerde üzerinde durulduğu gibi çocuk ve genç işçiler küçük işletmelerde uzun çalışma süreleri, düşük ücret koşullarında yaygın olarak çalıştırılmakta olup, işçi sendikalarının buralarda örgütlenmede önemli zorlukları vardır.

İşyerlerinde çalıştırılan işçi sayısına bağlı olarak getirilen zorunlu tasarruf (çalışanlardan yapılmakta olan tasarruf kesintilerine son verilmesini öngören yasa teklifi, 28.8.1996 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi. Ancak, Cumhurbaşkanı yeniden görüşölmek üzere yasa teklifini TBMM'ye gönderdi.), konut edindirme, Savunma Sanayii'ni Destekleme, Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Fonu gibi kesimlere getirilen ek yükümlölükler nedeniyle işletmeler küçölmekte, yan işletmeler açılmaktadır. İşyerleri, işçi sayısına bağlı olarak, işyeri hekimi bulundurma, meslek lisesi öğrencilerine beceri eğitimi yaptırma gibi yerine getirmeleri gereken yükümlölüklerine ek olarak getirilen yükümlölükler nedeniyle işyerlerini yapay olarak küçöltmektedir.

İşletmelerin yapay olarak küçöltölmesi, kayıtlı işletmeler, vergisini, sigortasını ödeyerek yasal yükümlölüklerine uyan işletmeler için haksız rekabet anlamına gelmektedir. Yasal yükümlölüklerine uymayan, vergisini, sigortasını ödemeyerek maliyet düşören işletmeler diğeri işletmelerle rekabette bir üstönlük sağlamaktadır. Vergisini, sigortasını ödeyen, kısaca yasal yükümlölüklerini yerine getiren işletmeler bu durumu "istihdam

vergisi" olarak nitelemektedir. Devletin bu duruma ilgisiz kalması nedeniyle küçük işletmelerin toplam işletmeler içindeki oranı gittikçe artmaktadır.

Türkiye genelinde 1-100 arasında işçi çalıştıran işyerlerinin oranı %99.1'e varmaktadır. Sadece 1-19 işçi çalıştıran küçük işyerleri dikkate alındığında ise bu oran %96.8'e ulaşmaktadır. Küçük ve orta boy işyerleri toplam istihdamın %41'ini, üretimin %26'sını ve katma değerin ise %25'ini yaratmaktadır. (Ekin, 1996)

Görüldüğü gibi, yukarıda verilen oranlar, KOBİ'lerin ülke ekonomisi ve imalat sanayiinde sahip oldukları pay açısından önemlidir.

Bazı çevrelerin kayıt dışı ekonomiyi "sosyal bir subap" olarak görmelerine karşın, kayıt dışı ekonominin büyümesi, resmi istatistiklerin yanlış çıkması, kaynakların verimsiz alanlara kayması, kamu gelirlerinin azalması vb. pek çok olumsuzluğa yol açmaktadır. Bununla birlikte, konumuz itibarıyla kayıt dışı ekonominin büyümesinin olumsuz yanı, çalışanların sendikasız, sosyal güvensiz, işçi sağlığı ve iş güvenliğine uygun olmayan koşullarda çalışmaları ve kayıt dışı faaliyet gösteren işletmelerin artan bir biçimde çocuk işgücüne olan gereksinimidir.

Resmi rakamlara göre yapılan hesaplamalar sonucu 2,5 milyon civarındaki ücretli, hiçbir güvenceye sahip olmadan informal sektörde (kayıt dışı) çalışanlardır. Ayrıca bu rakamın informal sektörde çalışanlar için minimum rakam olduğu vurgulanmalıdır. (Özsoylu, 1995)

İşyerlerinin küçük ve basit hizmetleri gerçekleştirmesi çocuk çalıştırmada en önemli etken olmaktadır. İşletmeler büyüdükçe çocuk çalıştırma azalmaktadır. Ancak orta ölçekteki işletmelerin fason çalıştırma yolu ile küçük işletmelerdeki çocuk işgücünden dolayı biçimde yararlanmaları sözkonusudur. (Lordoğlu, 1995)

Son yıllarda kayıt dışı sektör büyürken, başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde farklı sektörlerde özellikle küçük işletmelerde kadın, genç ve çocuk işçiler yasal düzenlemelere, sosyal güvenlik haklarına uymayan koşullarda çeşitli risk ve tehlikelerle karşı karşıya çalışmaktadırlar. Özellikle İstanbul'daki küçük ve orta ölçekteki işletmelerin sayısı, toplam istihdam içindeki payı, çalışanların ve çalışan çocukların çalışma ortamları, mekânları düşünüldüğünde ortaya olumsuz bir tablo çıkmaktadır.

Türkiye Deri-İş Sendikası tarafından İstanbul Valiliği ve Eminönü İlçesi Belediye Başkanlığına 1993 yılında yazılan bir yazıda, sendika işkoluna giren Gedikpaşa ve Beyoğlu semtlerinde faaliyet gösteren 10 bine yakın kundura atölyesinde çalışan yaklaşık 60 bin dolayındaki çalışanın sağlıksız ortamlarda çalıştırıldığı, kullanılan kimyasalların tehlikeli hastalıklara yol açtığı, çocuk yaştaki işçilerin durumunun çok kötü olduğu,

kullanılan kimyasalların yangın tehlikesi taşıdığı hususlarına yer verilmiştir. Ancak bu işkolunda bugüne kadar gerekli önlemler alınmamış olup, gazetelerde çok zaman bu işkolundaki sağlıksız koşullardan kaynaklanan çeşitli meslek hastalıkları ve iş kazalarından dolayı ölüm, hastalık ve yaralanmalara rastlanılmaktadır.

Prof. Dr. Osman Altuğ **Kayıt Dışı Ekonomi** adlı kitabında İtalya'daki kayıt dışı ekonomiyi incelerken kadın ve çocuk işçilerin çalışma koşullarını, "Öncelikle Kadın ve Çocuklar" alt başlığında değerlendirmektedir. Günümüzde Türkiye'de, özellikle İstanbul'da çalışan çocukların çalışma koşullarıyla 1970'li yıllarda İtalya'nın çeşitli bölgelerinde çalışan çocukların çalışma koşulları büyük benzerlik göstermektedir. Yapılan değerlendirmede, Napoli'de yaşayan 6-7 yaş grubuna ait çocukların sömürülmelerine ilişkin gazete haberleriyle İngiliz fabrikalarındaki denetçilerin 140 yıl öncesine ait raporların birbirini tutması dikkat çekicidir. Bu durum, 2000'li yıllara doğru Türkiye'de başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde deri, tekstil, metal vb. sektörlerde çalışan çocukların karşı karşıya bulundukları risk ve tehlikelerin muhtemel trajik sonuçlarına işaret etmesi bakımından üzerinde durulmasını gerektirmektedir.

Bazı çevreler tarafından Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesinin, kayıt dışı ekonominin büyümesini durduracağı doğrultusunda görüşler ileri sürülmesine karşın işyerlerinin kayıt dışına çıkma, dolayısıyla sosyal açıdan kapsam dışına çıkma eğiliminin sürdüğü, kayıt dışı ekonominin büyümesini durduracak önlemlerin alınması yolunda politik bir eğilim görülmemektedir. Yaygın düşünce, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Gümrük Birliği ile girmesinin kısa erimde önemli açmazları barındırdığı biçimindedir.

8. Gümrük Birliği Sürecinde Çalışan Çocuklar

Bilindiği gibi, Türkiye, Avrupa Birliği'ne tam üye olmadan Gümrük Birliği'ne giren dolayısıyla Avrupa Birliği ülkelerinin yükümlülüklerine uymak zorunda kalan, Avrupa Birliği'ne tam üye olamadığı için bir anlamda kendi isteği ile Sosyal Avrupa'dan dışlanan ilk ve tek ülke konumundadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Gümrük Birliği ile birlikte girmesini olumlu karşılayan kesimler olmakla birlikte, toplumun geniş bir kesimi bu durumun Türkiye'nin aleyhine olduğu, önemli sakıncalar getirdiği noktasında birleşmektedir. Gümrük Birliği ile başlayan süreç Türkiye'nin genel ekonomik durumunu, işgücü yapısını, KOBİ'leri, sendikaları, çalışan çocukları, özetle toplumun her kesimini yakından etkilemesi doğaldır. Bu bölümde, konuyla ilişkili olarak Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisi, çalışma yaşamı ve işgücü piyasası, dolayısıyla çocuk işgücü üzerindeki muhtemel olumsuz etkileri irdelenmeye çalışılmaktadır.

Türkiye'nin ekonomik güçlükleri (makro-ekonomik dengesizlikler, yüksek enflasyon, faiz oranlarının yüksekliği, yatırım yetersizliği, kamu finansman açıklarının büyüklüğü), işgücü maliyetlerindeki dengesizlikler, istihdamı olumsuz etkileyen ve bir çeşit istihdam vergisine dönüşen aşırı yükler vb. ile Gümrük Birliği'nden beklenen olumlu sonuçlara ulaşmak olası değildir. (Bircan, 1996)

Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesiyle birlikte, uluslararası kuruluşlar mallarını hiçbir engelle karşılaşmadan Türkiye pazarına serbestçe pazarlayabilme olanaklarına sahip olmaktadır. Buna karşılık Türkiye kendi "ucuz işgücü"nün Avrupa'da dolaşımını sağlayacak olanaklara sahip değildir.

Gümrük Birliğine girilmesi ithalatın artmasına; buna karşılık, tekstil ve imalat sanayiinin bazı sektörleri dışında Türkiye'nin rekabet gücü bulunmadığından, dolayısıyla Avrupa Birliği pazarına yönelik ihracatı artırma şansı az olduğundan, bu durum, Türkiye'nin ödemeler dengesi açığının büyümesine neden olabilecektir. Gümrük Birliği ile zaten en aza indirilmiş olan tarıma destekte yok olacaktır. Tarım ve hayvancılık gibi bu ülkenin potansiyeli, küreselleşme adı verilen sermayenin dünyaya hakimiyetine artırma hatırına yok edilecektir. Bu sonuca da yine Türkiye insanı katlanacak ve tarım emekçileri katmerli biçimde mağdur olacaklardır. (Petrol-İş, 1996)

Nitekim, ilk dokuz ayını geride bıraktığımız Gümrük Birliği sürecinde ihracat azalmış, ithalat artmış, Türkiye'de ödemeler dengesi açığı büyümüştür.

Küçük ve orta ölçekli sanayimiz ileri teknolojiye sahip değildir. Ayrıca, teknolojinin gelişmesi yönünde mali ve teknolojik destek yoktur. Türkiye Avrupa Birliği'nin üyesi olamadığı için birtakım destek fonlarından da yararlanamamaktadır. Bu koşullarda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin uluslararası kuruluşlarla rekabete girmekte, Avrupa Birliği ülkelerinin rekabeti karşısında bugünkü durumlarını bile korumakta zorlanacakları açıktır. Uluslararası kuruluşlarla birleşen, teknolojilerini yenileyebilen işletmelerin rekabet şansı artacak, bunları gerçekleştiremeyen KOBİ'ler kapanma tehlikesini yaşayacaklardır. Görüldüğü gibi, Gümrük Birliği'nin kısa ve orta erimde en olumsuz etkisi istihdamın daralmasıdır.

Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesiyle birlikte özelleştirme uygulamalarının hızlandırılacağı, rekabet edemeyen KOBİ'lerin kapanması nedeniyle istihdamın daralacağı göz önüne alınırsa, kısa ve orta erimde işsizliğin had safhaya çıkacağını tahmin etmek zor olmayacaktır. Bu durumda, hızlı nüfus artışına bağlı yapısal işsizlik sorununu yaşayan Türkiye'nin, yeni işsizlik türleriyle birlikte işsizlik sorunu artacaktır. Gümrük Birliği'nin çalışma yaşamına olumsuz etkilerinden biri de düşük ücret

politikalarıdır. Yüksek enflasyona karşın yakın geçmişte önerilen sıfır ücret zammı, düşük ücret politikalarına verilebilecek bir örnektir.

Uluslararası kuruluşların Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesini istemelerinin altında Türkiye'de işgücü maliyetinin düşüklüğü yatmaktadır. TISK, TÜSİAD gibi iş çevreleri Gümrük Birliği'nde rekabet edebilmek için tek koşulun işgücü maliyetlerinin düşürülmesi olduğunu ileri sürmektedirler. Rekabet için tek koşul olarak ileri sürülen işgücü maliyetinin düşürülmesi işçi sendikalarına rağmen yapılamayacağına göre, Gümrük Birliği ile birlikte sendikasızlaştırma çabaları yoğunlaşacaktır. Öte yandan, Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üye olmadığı için sendikal hakları güvence altına alan "Çalışanların Temel Sosyal Hakları Şartı"na da uymak zorunda değildir. Başka bir anlatımla, serbest dolaşım, istihdam ve ücret, yaşama ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, sosyal koruma, örgütlenme özgürlüğü ve toplu pazarlık ve mesleki eğitim, kadın ve erkek işçilere eşit davranma, işyeri ortamında işçi sağlığı ve iş güvenliğinin korunması, çocuk ve gençlerin korunmasıyla ilgili hükümler Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üye olmadığı için bağlayıcı olmayacaktır.

Gümrük Birliği'nin çalışma yaşamına diğer bir etkisi, çalışma yaşamına ilişkin yasaların esnekleştirilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Son dönemde iş çevrelerinin çalışma yasalarının esnekleştirilmesi yönündeki görüş ve talepleri dikkat çekicidir. İşveren kesimi Gümrük Birliği'nde rekabet gücünü, ucuz işgücünün yanısıra işgücünün esnekleştirmesinde görmektedir. Çalışma yaşamının esnekleştirilmesi, işverenlerin işçileri kolayca çıkarıp istediklerini alabilmesi, çalışma süresinin işe göre ayarlanması (dolayısıyla günlük belirli bir çalışma süresinin olmaması, işçilere fazla mesai ücreti ödenmemesi), toplu sözleşmelerle belirlenen ücretlerin değiştirilebilmesi (kriz dönemlerinde ya da işletmenin verimine göre işçi ücretlerinin düşürülebilmesi) anlamına gelmektedir. Başka bir anlatımla, çalışma yaşamını esnekleştirme çabaları, işçi ücretlerinin düşürülmesi, sendikasızlaştırmanın yaygınlaştırılması vb. uygulamalarla işverenin keyfiyetini artırma, Avrupa sermayesinin kendi ülkelerinde gerçekleştirmede zorlandığı esnekleştirmenin Türkiye'de yapılması anlamına gelmektedir.

Burada, çalışma yaşamının esnekleştirilmesine ilişkin dikkat çekilmesi gereken bir nokta da, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın "İstihdam ve işgücü piyasasında etkinliğin artırılması projesi" bölümünde, çalışma yaşamı mevzuatının Avrupa Birliği ülkelerine uyum ve ILO normları doğrultusunda yenileneceği bildirilerek, "istihdamın geliştirilmesine yönelik, kısmi süreli çalışma biçimlerine imkan tanıyacak düzenlemeler yapılacak, ücret belirleme yöntemlerinin objektif hale getirilmesine çalışılacaktır", ifadesiyle işgücü piyasasının esnekleştirilmesine, başka bir anlatımla işgücü piyasasının deformasyona

uğratılmasına, atipik istihdam modellerinin teşvik edilmesine yönelik işaretlemlerin verilmesidir.

Genelde sendika hareketi esnekleşmeye olumsuz bakmakta, XIX. asır liberalizminde olduğu gibi bu yeni düzenlemelerle özellikle sendikaların gücündeki durgunlukla birlikte, küreselleşme sürecinde çalışanların güvencesiz ve korumasız kalmasından haklı olarak endişe etmektedir. (Ekin, 1996)

Artan işsizlikle birlikte bu gelişmeler, geçici ya da yarı zamanlı işçilere olan ihtiyacı artırmıştır ki, bu da, işgücünün marjinalleşmesi ve kaçak hale gelmesine neden olabilir. (Aksoy, 1996)

Görüldüğü gibi, son dönemde işgücü piyasasının esnekleştirilmesi çabaları yönünde atipik veya standart dışı çalıştırma eğilimi güçlenmektedir. Bu eğilimle birlikte, eve iş verme, fason üretim biçimleriyle kaçak işçi çalıştırma da yaygınlaşmaktadır. Atipik çalışma ve üretim biçimlerinde çocuk ve genç işçilerin çalıştırılmaları daha kolay olup, bu durum, önümüzdeki günlerde daha fazla çocuk ve gencin riskli ve tehlikeli çalışma koşullarında çalıştırılması ve sömürülmesi beklentisine neden olmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Gümrük Birliği ile girmesi sonucunda çalışan çocukların durumu ve çalışma koşullarıyla ilgili çeşitli beklentiler ortaya çıkmıştır. Söz konusu beklentilerden biri de, Gümrük Birliği sürecinde çocuk işçi çalıştıran işletmelerin "sosyal damping" soruşturmalarıyla karşı karşıya kalmalarıdır .

Tek bir pazara mal üreten, iç pazarda birbirleriyle rekabet eden, dış pazara karşı ortak korunmaya yönelmiş ülkelerin küreselleşme sürecinde ürettikleri malların gerisinde bir haksız ve kirli rekabet olmamalıdır. Bunun anlamı sosyal dampingin bertaraf edilmesidir. Çalışma yaşamını düzenleyen yasalar bireysel ve toplu iş hukuku açısından birbiriyle ahenkleştirilmiş normları içermek zorundadır. Örgütlenme özgürlüğü, toplu pazarlığa dayalı ve çağdaş çalışma normları öngören bir çalışma standardı üzerinde gerçekleşmelidir. O halde, sadece malların serbest dolaşımını öngören bir Gümrük Birliği sürecinde dahi entegrasyonun sosyal boyutu gözardı edilemez. Nitekim, AB kendi içinde dahi tek pazarı gerçekleştirdiği tarihlerde "Avrupa Sosyal Şartı"nı kabul etmek suretiyle Gümrük Birliği'nin sosyal boyutunu gözardı etmek istememiştir. (Ekin, 1996)

Türkiye'nin Gümrük Birliği 'ne girmesi bile ekonomisinde, işgücünün yapısında ciddi değişimlere neden olabilecektir. Çocuk işçiliği, kaçak işçilik gibi uygulamalar "sosyal damping" sayılacaktır. (Kutal, 1996)

Türkiye'nin Avrupa Birliği'nden gelecek sosyal damping iddialarına muhatap kalabilmesinin nedeni, Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırıldığında, işgücü maliyetlerinin az, sendikalaşma oranının düşük, sendikalaşma oranının düşük ve koruyucu iş mevzuatının geri (özellikle, kaçak işçi çalıştırma gibi) olması gösterilebilir. İşte, Avrupa Birliği üyesi devletler, Türkiye'nin diğer üye devletlerin üstlendiği birçok sosyal yükümlülüğü yerine getirmek zorunda olmamasını öne sürerek (tam üye olmadığı için) Türkiye'yi sosyal damping yapmakla suçlayabileceklerdir. (TÜRK-İŞ ,1996)

Çocuk çalıştıran işyerleri Gümrük Birliği süreci içinde bu kamburlarını terketmek zorunda kalacaklardır. Aksi halde ihracat olanakları aşırı ölçüde düşecektir. (Lordoğlu,1995)

Türkiye'de sermaye Gümrük Birliği'ne girerken rekabet gücünü doğrudan doğruya ucuz işgücünde ve işgücü piyasasının düzensizleştirilmesinde görmektedir. Böylece Gümrük Birliği Türkiye'de temel işçi haklarının yıpratılması için bir araç olarak kullanılacaktır. Kısmi çalışma, eve iş verme, geçici işçilik, kaçak işçilik, taşeronlaşma ve sendikasılaştırma hızla artacaktır. (Erdoğan,1994)

Son yıllarda fason üretim, taşeronluk ve eve iş verme uygulamaları sistemli bir biçimde yaygınlaşıyor. Bu nitelikteki üretimde çocuk işçilerin çalıştırılmaları çok daha kolay ve devletin son derece sınırlı denetiminin de dışında gerçekleşiyor. (Koç,1996)

Gümrük Birliği sürecinde, Türkiye'nin rekabet gücünün ucuz işgücü ve işgücünün esnekleştirilmesinde görülerek çalışanların haklarının işçi sendikalarının etkisiz kılınması, ülkemizdeki sosyal sorunların artmasını beraberinde getirecektir. Özetle, özelleştirme, taşeronlaştırma, kaçak işçilik, işten çıkarmalar, işsizlik, geçici işçilik, süresi belirli hizmet akdi , esnek çalışma, atipik çalışma biçimleri, eve iş verme, fason üretim biçimindeki uygulamaların Gümrük Birliği'ne girilmesi sonrasında daha da yaygınlaşması ve bunun sonucunda özellikle marjinal sektörde çocuk emeği kullanımının yaygınlaşması, çalışanların ve çalışan çocukların sorunlarını artırıcı bir etki yapması beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM : ÇOCUK İŞÇİLİĞİ KONUSUNDA TÜRK-İŞ'İN GELİŞTİRDİĞİ PROJELER

9. TÜRK-İŞ'i Tanıyalım

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) 31 Temmuz 1952 yılında kurulmuştur. Ülkemizin ilk işçi konfederasyonu olan TÜRK-İŞ , bu niteliği ile Türk işçilerinin 150 yılı aşan örgütlenme, hak arama, yeni haklar elde etme, alınan hakları koruma ve geliştirme mücadelesinin temsilcisi konumundadır.

TÜRK-İŞ Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Büyük Atatürk'ün başlıca amacı olan insan haklarına dayalı, çoğulcu, özgürlükçü, çağdaş demokrasinin kurulup kökleşmesi ve geliştirilmesinde de üzerine düşen görevi yapan, bu alanda mücadeleyi sürdüren mesleki kuruluşların öncülerindendir.

TÜRK-İŞ , Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU), Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu - Asya/Pasifik Bölgesi (ICFTU-APRO), Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ETUC), İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı Sendikal Danışma Komitesi (OECD-TUAC) gibi uluslararası kuruluşlara üyedir.

İki milyonu aşkın işçiyi, 33 sendikayı bünyesinde bulunduran TÜRK-İŞ , 9 bölge, 77 il temsilciliği ile Türkiye genelinde yaygın bir örgütlenme ağına sahiptir.

10. TÜRK-İŞ'in Çocuk İşçiliğine Yaklaşımı

İşçi sendikaları genel olarak, üyelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel hakları, işçi hak ve özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesi için mücadele eden kuruluşlardır. Sendikalar konumları ve işlevleri gereği, toplumsal sorunlarla yakından ilgili kuruluşlar olup, dünyadaki ve ülkemizdeki değişim ve gelişmelere bağlı olarak görüş ve yaklaşımlarını kamuoyuna açıklayan, çeşitli sorunlar karşısında seçenekler sunan, toplumsal süreçlere müdahale eden toplumsal baskı gruplarıdır aynı zamanda. Böylesi konum ve işlev, işçi sendikalarının ilgi, görev ve sorumluluk alanlarını sürekli olarak genişletmektedir.

Bu görüş çerçevesinde, günümüzde, çalışan çocukların sorunlarının çözümünde sendikalara büyük görev düşmekte , çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelede sendikaların aktif rol oynamaları önem kazanmaktadır.

TÜRK-İŞ bu düşünceden hareketle, genç işçiler konusunda sürdürdüğü çalışmalara çalışan çocuklar konusunu da dahil ederek, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi, gitgide çocukların eğitime yönlendirilmesi doğrultusunda çalışmalarını yoğunlaştırmıştır.

TÜRK-İŞ'in son dönem genel kurullarında üzerinde durulan ve tartışılan hususlardan birisi de sendikaların kendi üyeleri dışındaki kesimlerle, ülkenin ve tüm halkın sorunlarıyla aktif biçimde ilgilenmeleri hususu olmuştur. Nitekim, TÜRK-İŞ 17. Genel Kurulu'nda, Konfederasyonun çalışan çocuklar konusundaki çalışmalarını yaygınlaştırarak sürdürmesi yönünde karar alınmıştır.

Çocuk emeğinin istismar edildiği bugünkü olumsuz tablo, çalışan çocuklar konusunun köklü biçimde ele alınmasını, çalışan çocukların sorunlarının çözümü yönünde yol ve yöntemler bulunmasını, çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelede rolleri bulunan başta devlet olmak üzere, çeşitli kurum ve kuruluşların çabalarını yoğunlaştırmalarını gerektirmektedir. Kuşkusuz, çocuk işçiliğiyle mücadelede en büyük rol, Anayasa'nın ilgili maddeleri gereğince, yurttaşların maddi ve manevi varlıklarının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlama görevi bulunan sosyal hukuk devletine düşmektedir. Ancak çocuklar bekleyemez. Bu nedenle, çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelede kişi, kurum ve kuruluşların, bu alanda kararlı, katılımcı bir anlayışla birlikte çalışmaları yaşamsal bir önem kazanmaktadır. TÜRK-İŞ, toplumsal bir baskı grubu olarak, uygulanmakta olan sosyo-ekonomik politikaların aktif izleyicisi, alternatif politikaların üreticisi ve yeni projelerin uygulayıcısı olup, bu rolün gerektirdiklerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu çerçevede TÜRK-İŞ , çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi, gitgide çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik her girişimin, ülkenin temel sorunlarının çözümü yolunda atılmış bir adım olarak görmektedir. Aynı biçimde, TÜRK-İŞ, ekonomik ve sosyal durumun iyileştirilmesine yönelik her girişimin çalışan çocukların koşullarını iyileştireceğini, çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi ulusal ve uluslararası programına katkıda bulunacağına inanmaktadır.

11. TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu'nun Kurulması

Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC) çerçevesinde, Uluslararası Çalışma Örgütü ile Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu tarafından 11 Ağustos 1993 tarihinde bir protokol imzalanmış, bu protokol ile TÜRK-İŞ, kısa vadede çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek, uzun vadede çocuk işçiliğini ortadan kaldırmak, çocuk işçiliğiyle mücadele etmek için çeşitli projeler geliştirmeye başlamıştır.

Hazırlanan I. Dönem Projesinin bir parçası olarak TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu 1 Kasım 1993 tarihinde Konfederasyon Genel Merkezinde kurulmuştur. TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu çalışmalarında şu temel ilkeleri benimsemiştir:

* Çalışan çocukların sorunları ve bu sorunların yerel, ulusal, uluslararası düzeylerdeki önemi hakkında bilincin yükseltilmesi, çözüm yollarının bulunması,

* Türkiye'deki yasalarla uluslararası yasaların, standartların karşılaştırılması, siyasal iktidarlara alternatif politikaların, programların ve pratik önlemlerin sunulması,

* Çocuk çalıştırılmasına karşı sendikaların faaliyet programları geliştirip uygulamaları,

* Bu amaçlar çerçevesinde, TÜRK-İŞ'e üye sendikalarda çocuklarla ilgili birimlerin kurulmasına ve kurumsallaşmasına yardımcı olunması,

* Orta ve uzun vadede çocukların çalıştırılmasını ortadan kaldıracak program ve mücadeleye katkı sağlanmasıdır.

12. TÜRK-İŞ I. Dönem Projesi: Çalışan Çocuklar Konusunda İşçi Sendikalarının Etkinliklerinin Artırılması (1.11.1993 - 5.11.1994)

TÜRK-İŞ, 1993-1994 döneminde Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nın 'Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı' (IPEC) çerçevesinde "Çalışan Çocuklar Konusunda İşçi Sendikalarının Etkinliklerinin Artırılması" projesini başlatmıştır.

On dört yaşın altındaki çocukların aile bütçesine katkıda bulunmak üzere işgücü piyasasına girmek zorunda kaldıklarının; çocukların ruhsal ve fiziksel gelişimleriyle yapılması gereken işler ve çalışma koşullarının uyumlu olmadığı; çocukların çalışmaya başlama yaşları ile işgücü piyasasında yer almalarının mevcut yasalarla geliştiğinin vurgulandığı projenin öncelikli amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

Çocuk emeği kullanımı, çalışma koşulları ve istismar biçimleri konusunda başta TÜRK-İŞ üyeleri olmak üzere, kamu kurumları ve işveren örgütleri gibi hedef grupların dikkatini çekmek, toplumun bilinç düzeyini yükseltmek, sendikaların duyarlılıklarını artırıp kapasitelerini geliştirerek, çocuk emeğini istismarının önlenmesi, sosyal koruma için bir platform oluşturmaktır.

Teknik yardım ile sendikaların kapasitelerinin artırılarak, çalışma mevzuatının çocuk emeği üzerindeki etkilerini tahlil eden incelemeler

yapılmasını sağlamak,böylece çalışan çocuklara ilişkin müdahale yöntemlerini biçimlendiren çalışma mevzuatını iyileştirmektedir.

TÜRK-İŞ, bu çerçevede, üye sendikalarda çalışan çocuklar konusunda duyarlılık yaratmak, çocukların yoğun olarak çalıştıkları sektörleri, tehlikeli ve riskli işleri belirleyerek sendikaların bu sorunlarla ilgilenmelerini sağlamak,çalışan çocuklar konusunu sendikaların eğitim faaliyetlerine dahil etmek, çalışan çocukların toplumsal profilinin ortaya çıkarılmasına yönelik alan araştırmaları yapmak, kamuoyu oluşturmak, siyasal iktidara alternatifler sunmak için, 1 proje dönemi olan 12 ayda, 2 grup çalışması, 2 eğitim semineri, 1 ulusal seminer ve 1 alan araştırması gerçekleştirmiştir.

12.1. "Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Durum Belirlemesi" Grup Çalışması ve Eğitim Semineri

"Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Durum Belirlemesi" konulu grup çalışması ve eğitim semineri 22 Aralık 1993 tarihinde Sapanca Adapazarı'nda yapılmıştır. Anılan grup çalışması ve eğitim seminerine TÜRK-İŞ'e üye sendikaların genel eğitim sekreterleri,eğitim müdürleri ile eğitim uzmanları katılmışlardır. Eğitim seminerinde konunun uzmanları tarafından,"Sosyal Politika Açısından Çocuk İşgücünün Korunması Sorunu", "İş Hukuku Açısından Çocuk İşçilerin Korunması ve Sendikaların Rolü", "İşletmelerde Meslek Eğitimi Gören Çıraklara Yönelik Koruma Önlemleri", "Çalışan Çocuklarla İlgili İşyeri Denetimleri" başlıklı dört bildiri sunulmuştur.

Eğitim seminerinin ardından gerçekleştirilen grup çalışmasında yapılan değerlendirmelerde, sendikaların çalışan çocuklarla ilgili birimlerinin bulunmadığı, çalışan çocuklar alanında çalışmalar yapmadıkları, bunun en önemli nedeninin işçi sendikalarının ağırlıklı olarak özel sektörde yeralan küçük ve orta boy işletmelerde çalıştıkları ve sendikaların buralarda örgütlü olamadıkları sonuca ulaşılmıştır.

Eğitim semineri ve grup çalışmalarının ardından hazırlanan sonuç bildirgesinde şu görüşlere yer verilmiştir:

- * TÜRK-İŞ'de kurulan Çalışan Çocuklar Bürosu önemli bir adımdır.
- * Büro ve faaliyetleri kurumsallaşmalıdır. Sendikalar çalışan çocuklarla ilgili birimler kurmayı benimsemelidirler.
- * Sendikalar eğitim faaliyetlerine çalışan çocuklar konusunu dahil ederek kendi üyelerinde duyarlılık yaratmalıdır.
- * Sendikalar örgütlenme model ve anlayışlarını gözden geçirmelidirler. Zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmalıdır.

*ILO'nun 138 sayılı sözleşmesi onaylanmalıdır.

12.2. "Çalışan Çocukların Sorunları" Eğitim Semineri

"Çalışan Çocukların Sorunları Semineri" 3 Mayıs 1994 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. TÜRK-İŞ ve OSTİM Çıraklık Eğitim Merkezi tarafından birlikte düzenlenen eğitim seminerinin amacı, ilgili eğitim birimlerinin yanı sıra küçük ve orta boy işletme sahiplerinin de desteklerinin sağlanarak, çalışan çocukların sorunlarının, çıraklık ve mesleki eğitimin aksayan yönlerinin, sorunun kaynağında, konuyla ilgili tarafların katılımlarıyla tartışılması olmuştur. Eğitim seminerine, OSTİM Çıraklık Eğitim Merkezi'ne devam eden 200 civarında çalışan çocuk, OSTİM'de işyeri bulunan işyeri sahipleri, öğretmenler ve öğretim görevlileri katılmışlardır. Seminerde, "Çalışan Çocukların Sağlık ve Sosyal Sorunları", "Çıraklık Eğitiminin Problemleri", "Çalışan Çocukların Hukuki Sorunları", "Formal ve İnfomal Sektörde Çalışan Çocukların Durumu ve Mesleğe Yönlendirilmeleri" başlıklarını taşıyan dört bildiri sunulmuştur. Seminerde belirlenen olgular ve öneriler şunlar olmuştur:

- * İşçi, işveren ve devlet birlikte hareket ederek, Çıraklık Eğitim Merkezleri'ne devam eden çocukları gerçek anlamda birer meslek eğitimi öğrencisi olarak kabul etmelidirler,

- * Çıraklık ve mesleki eğitim, içerik, standart ve süre bakımından eksiklikleri giderilerek yeniden yapılandırılmalıdır,

- * Çalışan çocukların sağlık, sosyal vb. sorunlarının çözümünde kısa ve orta vadeli çözümler bulunmalıdır,

- * Çalışan çocuklar tam bir iş ve sosyal güvenlik hukukuyla korunmalıdır,

- * Çocuklar mesleğe yönlendirilirken ilgileri, becerileri, fiziksel ve ruhsal yapıları dikkate alınmalıdır.

12.3. "Ankara'da Ağaç ve Metal Sanayiinde Bir Alan Araştırması" Grup Çalışması

"Ankara'da Ağaç ve Metal Sanayiinde Bir Alan Araştırması" başlığını taşıyan çalışmanın sonuçları, 27 Mayıs 1994 tarihinde, Ankara'da yapılan grup çalışmasında tartışılmıştır. Tartışma, "Ankara'da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Toplumsal Araştırma", "Küçük İşyerlerinde İşveren, Usta ve Kalfalarla Yapılan Görüşmelerin Değerlendirilmesi", "Çalışan Çocukların Aile Yapıları (Derinlemesine Mülakat Analizleri ve Yorumları)", "Çalışan Çocukların Kadın Çevresi" başlıkları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Grup çalışmasına TÜRK-İŞ'e üye AĞAÇ-İŞ ve TÜRK METAL-İŞ sendikalarının üst düzey yöneticileri de katılmışlardır.

12.4. "Sendikalar ve Çalışan Çocuklar " Ulusal Semineri

"Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Konulu Ulusal Seminer", 10 Ekim 1994 tarihinde, TÜRK-İŞ Genel Başkanı, TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu Üyeleri, ILO-IPEC Program Sorumlusu, ILO Türkiye Temsilcisi, sendika genel başkanları, yönetim kurulu üyeleri, öğretim üyeleri ve konuyla ilgili kurum ve kuruluşların temsilcilerinin katılımları ile İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. TÜRK-İŞ'in bir yıldır sürdürdüğü faaliyetlerinin de değerlendirildiği ulusal seminerde, başta devlet olmak üzere işçi ve işveren kesiminin çalışan çocuklar konusundaki görev ve sorumluluk alanlarının dile getirildiği bir bildiriyle sonuçlanmıştır. Bildiride,hiç zaman geçirmeksizin kısa ve uzun vadede gerçekleştirilmesi gereken hedefler arasında şunlar yer almıştır:

* Ulusal mevzuatta uluslararası standart, norm ve ilkelere uygun düzenlemeler yapılmalıdır.

* Zorunlu eğitim 8 yıla çıkarılmalıdır.

*ILO'nun 138 sayılı sözleşmesi onaylanmalıdır

* Ailenin gelir düzeyi yükseltilmelidir.

* Çalışanlara eksiksiz iş güvenliği sağlanmalıdır.

* Nüfus planlaması yapılmalıdır.

* Küçük ve orta ölçekli işyerlerini ve buralarda çalışan çocukları kapsayan sosyal politikaları taşıyan bir model kurulmalıdır.

*Çalışan çocukların sorunlarının çözümünde sendikalar aktif olmalıdır.

* Yetişkin işçi yerine çocuk işçi çalıştırılması önlenmelidir.

*Gençler için sendika üyeliği ve toplu iş sözleşmesinden yararlanma yolu açılmalıdır.

10 Ekim 1994:
Türk-İş Genel Başkanı Bayram Meral Ulusal Seminer
Açış Konuşmasını Yaparken

Bu temel hedeflere ulaşılması için, pek çok yan hedef belirlenmiş, TÜRK-İŞ ve üye sendikaların yöneticileri, anılan hedeflere ulaşmak için aktif olarak çalışacaklarını ifade etmişlerdir.

12.5. Yayın Çalışmaları

Bir yıllık proje döneminde, çalışan çocuklar konusunda yapılan araştırma, yazılan makale, çeviri metin, büro faaliyetlerinin yer verildiği, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bülteni adıyla iki aylık periyotta bülten çıkarılmaya başlanmıştır. Seminerlere sunulan bildiriler ve Ankara'da gerçekleştirilen alan araştırması kitaplaştırılmıştır. Konuyla ilgili kişi ve kuruluşlara ulaştırılan bu kitaplar sırasıyla şu başlıklarla yayımlanmıştır:

* "Çalışan Çocuklar (Türkiye'de ve Dünyada Çalışan Çocukların Sorunlarına Genel Bakış)"

* "Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Durum Belirlemesi"

* "Çalışan Çocukların Sorunları"

* "Çalışan Çocukların Toplumsal Profili (Ankara Ağaç ve Metal Sanayiinde Bir Alan Araştırması)"

* "Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Ulusal Semineri".

Adı geçen yayınlar konuyla ilgili kesimlere dağıtılmıştır.

12.6. Birinci Proje Döneminin Değerlendirilmesi

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosunun kuruluş ve faaliyetlere başlama tarihi olan 1 Kasım 1993 tarihinden önce TÜRK-İŞ'in çalışan çocuklar konusunda çalışması, dolayısıyla elde bilgi ve doküman yoktu. Büro'nun kurulması ve belli bir çalışma planı, çalışma takvimi çerçevesinde faaliyetlere başlanmasıyla birlikte bu alanda bilgi ve dokümantasyon sağlanmaya başlanmıştır. TÜRK-İŞ ile bağlı sendikalar, üniversiteler ve ilgili kurumlar arasında bilgi ve dokümantasyon akışı, iletişim kurulması doğrultusunda ilerleme sağlanmıştır.

Başlangıçta, işçi sendikalarına üye olmamaları nedeniyle çalışan çocukların sorunlarına yeterli ilgiyi gösteremeyen bazı sendika çevreleri, çalışan çocukların sorunlarının ülkenin temel sorunlarından ayrılamayacağı, yetişkinlerin çocuklara karşı vefa borçları olduğu, yetişkin işçi yerine, çocuk emeğinin "ucuz emek" olarak kullanılması nedenleriyle bunun kabul edilemeyeceği, geleceğin nitelikli işgücünün bugünden başlanarak korunması vb. gerçekleri kavramalarıyla, artan biçimde çalışan çocukların sorunlarına eğilmişlerdir. Bunlar; toplantılara katılım ve katkı sağlanması, aylık dergilerde ve yıllık çalışma raporlarında konuya daha

çok yer verilmesi,AĞAÇ-IŞ ve TÜRK METAL-IŞ sendikalarının alan araştırmasına aktif olarak katılımları, çeşitli toplantı, panel vb. etkinliklerde çalışan çocukların sorunlarının daha sık gündeme getirilmesi olarak dikkat çekmiştir.

"Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Durum Belirlemesi" ve "Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Ulusal Semineri" ne sendika yöneticilerinin, eğitim müdür ve uzmanlarının katılmaları, çalışan çocukların sorunlarına sendikaların daha duyarlı bakmaları, sendikal politikaların etkilenmesi bakımından önemli bir gelişme olmuştur. Nitekim, anılan seminerlerde sendikaların çalışma ve örgütlenme biçimlerini gözden geçirmeleri, ilgi alanlarını genişletmeleri, toplumun farklı kesimlerinin sorunlarıyla ilgilenmeleri,çalışan çocuklar konusuna gitgide daha fazla önem verildiğinin somut bir göstergesi olmuştur.

"Çalışan Çocukların Sorunları Semineri" TÜRK-IŞ ile OSTİM Çıraklık Eğitim Merkezi tarafından düzenlenmiş, küçük ve orta ölçekli işyeri sahiplerinin de destekleri sağlanarak, çalışan çocukların sorunları 200'ü aşkın çalışan çocuk ve çıraklık eğitimine devam eden çırakların katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışan çocukların sorunlarının, konunun taraflarının da katılımlarıyla, yerinde ve hedef kitenin de bulunduğu bir ortamda, mekânda tartışılması önemli bir adım olup, tarafların diyalog kurmaları, sorunların çocukların ağızından dinlenilmesi, küçük sanayiinin ve Çıraklık Eğitim Merkezlerinin sorunlarının dile getirilmesi, tarafların gereksinimlerine uygun çözüm yollarının belirlenmesi, önerilerin sıralanması bakımından yararlı olmuştur.

"Ankara Ağaç ve Metal Sanayiinde Bir Alan Araştırması" başlıklı çalışma, TÜRK-IŞ , üniversite öğretim görevlileri ve anılan sanayilerde örgütlü bulunan iki sendikanın ortak çalışmalarıyla gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması çerçevesinde yapılan anket çalışması ve mülakatlar ile aileler, küçük işyeri sahipleri gibi aracı hedef gruplarına ulaşılmıştır. İşçi sendikalarının çalışan çocukların sorunlarıyla ilgilenmeleri hedef gruplar tarafından memnunlukla karşılanmıştır.

TÜRK-IŞ, "bir faaliyet-bir ürün" ilkesiyle, seminere sunulan bildirileri kitaplaştırmış, kitapları ilgili kesimlere dağıtmıştır. Proje döneminin sonuna doğru, TÜRK-IŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, bir bilgi ve danışma merkezi olarak hizmet etmeye başlamıştır.

TÜRK-IŞ Genel Eğitim Sekreteri ve Çalışan Çocuklar Bürosu Müdürü, çok sayıda panel, sempozyum, TV, radyo konuşması vb. toplantı ve programlara katılarak TÜRK-IŞ'in bu alandaki çalışmalarını ve görüşlerini açıklamışlar, medyanın TÜRK-IŞ'in çalışmalarına büyük ilgi gösterdiği gözlenmiştir.

13. Ankara Ağaç ve Metal Sanayiinde Bir Alan Araştırması (Özet)

"Ankara Ağaç ve Metal Sanayiinde Bir Alan Araştırması" başlığını taşıyan çalışma,bölgede iki ay süren anket ve mülakat çalışmalarının ardından yapılan değerlendirmeden sonra Mayıs 1994'te sonuçlanmıştır. Alan araştırmasının kısa bir özetine aşağıda yer verilmiştir.

13.1. Araştırmanın Amacı

Ankara'da küçük ve orta ölçekli sanayide çalışan çocukların toplumsal ekonomik özelliklerini, sosyal ve sağlık sorunlarını anlamaya çalışarak, çalışan çocuklar sorununu değişik boyutlarıyla araştırmak, bu sorunların çözümlenmesi için ilgili kişi, kurum ve kuruluşların neler yapabileceklerini ortaya koymaktır.

13.2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma 450 çalışan çocuk, onların anne ve babalarından seçilmiş 20 anne, 20 baba, 10 işveren ve 10 ustayı kapsamaktadır.

Araştırmanın evrenini Ankara küçük ve orta sanayiide ağaç ve metal işkollarında çalışan yaklaşık 40 bin civarındaki çalışan çocuklar oluşturmaktadır.

Anket, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü vb. kuruluşların tahminlerine dayanılarak, bu iki işkolundan %0.3 oranında örneklem grubunun tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmesiyle uygulanmıştır.

13.3. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın amacına uygun olarak, çalışan çocukları toplumsal çevresiyle birlikte ele alıp, toplumsal, kültürel ve ekonomik tanımlayarak, çalışan çocuğun hangi toplumsal çevreden geldiğini, iş ve toplumsallaşma sürecini ve bu ilişkileri hazırlayan aile yapılarını, bu yapıları oluşturan toplumsal değer ve kurumsal sistemi ortaya koymaktır.

13.4. Araştırmanın Aşamaları

Araştırmanın amacına ulaşmak için üç aşamalı bir yol izlenmiştir. Bunlardan ilki anket aşamasıdır. Bu aşamada Ankara küçük ve orta sanayiinde tesadüfi örnekleme yoluyla seçilen 184 işyerinde 450 çalışan çocuğa anket uygulanmıştır. Burada yaş ve işkolu kotası esas alınmıştır. Örneklem bu işyerlerinde çalışan 18 yaş altında iki iş koluyla sınırlandırılarak belirlenmiştir.

Ankara'daki Eski Sanayi, OSTİM, Ata Sanayi, Siteler gibi 184 işyerinde anket uygulanan çalışan çocukların işkoluna göre işyeri sayısı şöyledir:

10'un üzerinde işçi çalıştıran ağaç işkolunda 82 işyerinde 150, metal işkolunda 102 işyerinde 300 çalışan çocuk seçilmiştir.

Araştırmmanın ikinci aşaması, anket uygulanan çocuklardan tespit edilen 20'sinin ailesiyle derinlemesine görüşme tekniğine göre hazırlanmış soru setleriyle mülakat yapılmıştır.

Araştırmmanın üçüncü aşaması, anket uygulanan çocuklardan 20'sinin işveren ve ustalarıyla aynı teknikle görüşmeler yapılarak, çalışan çocukların iş ilişkilerinin kurulduğu işveren ve ustaların çalışan çocuklara, işe ve toplumsal özelliklerine ait bilgiler öğrenilmeye çalışılmıştır.

13.5. Araştırmanın Yürütülmesi

Araştırma TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu ile Gazi Üniversitesi öğretim görevlilerinin işbirliği ve ilgili sendikalar olan AĞAÇ-İŞ ve TÜRK METAL Sendikalarının katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

Biri araştırma yöneticisi olmak üzere üç kişiden oluşan araştırma ekibi alan çalışmasının tüm safhalarına katılmışlardır. Anket aşamasında Gazi Üniversitesi öğrencilerinden 13 kişi görev almıştır. Mülakat çalışmaları araştırma ekibi tarafından yürütülmüştür.

13.6. Araştırmanın Genel Bir Değerlendirmesi Ve Sonuç

Çocuk işçiliği toplumsal yapının kendisini süreklileştirme ve yeniden üretme süreçlerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışan çocuklar sorununun temelinde, ekonomik bakımdan yoksul olan aileler, aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla çocuklarını erken bir yaşta işe yerleştirmek istemeleri yatmaktadır.

Çalışan çocuklar, Türkiye'nin toplumsal yapısında yaşanan büyük yapısal değişim içinde köylük alanlardan, kentsel alanlara yönelen toplumsal gruplar içerisinde gelmektedir.

Çalışan çocuklar sorunu bir yönüyle küçük ve orta sanayicinin oluşum sürecine ilişkin bir iş ilişkileri anlayışına, başka bir ifadeyle, küçük sanayicinin çağdaş endüstriyel sisteme uygun olmayan, patrimonyal bir işveren tutumuna dayalıdır. Bu patrimonyal ilişki çocuğun aile çevresindeki çocuğun toplumsallaşması süreciyle eklenerek bütünlük kazanan bir ilişkidir. Bu ilişki küçük ve orta sanayicinin sermaye birikimini hızlandıran bir istismar alanı olarak çocuk emeğini talep etmektedir.

Çalışan çocuklar sorununun bir boyutu Türkiye'nin nüfus artış hızıyla ilgilidir. Çalışan çocuklar sorununun en önemli nedenlerinden birisi de, kente göç etmiş geleneksel kültürle ilişkisi devam eden ailelerde kentli değer sistemi oluşmadığı için, onlar çocuğun çalışmasını bir anlamda çocuğun yapması gereken bir rol olarak düşünmektedirler. Esasen içinde bulundukları ekonomik koşullar da bu tutumu güçlendirmektedir.

Çalışan çocuklar sorununun en önemli boyutlarından birisi de işverenle olan ilişkileri, çalışma ortamları, ücret ve sosyal haklar boyutudur.

Yapılan araştırma:

* Çocukların ve ailelerin eğitim sisteminden beklentileri olmadığı, dolayısıyla yeterli eğitim alamadıklarını,

* Çocukların ilgi, beceri, fiziksel ve ruhsal durumlarına göre işe yerleştirilmediklerini, tehlikeli ve riskli çalışma koşullarında çalıştıklarını,

* Çocukların yetersiz ücret aldıklarını, bir anlamda karın tokluğuna çalıştıklarını,

* Çocukların sosyal güvenlik haklarından yararlanamadıklarını ortaya koymuştur.

Kısaca bu anket yorumlarından ortaya çıkan sonuçlar özetlendiğinde, çalışan çocuklar sorunu toplumsal yapı değişmelerine bağlı olarak;

-Kentleşme sürecine,

-Toplumsal modernleşme ve kurumsallaşma eksikliğine,

-Örgütsel sosyal yardım ünitelerinin yetersizliğine,

-Geleneksel yapının çocuk ve iş kültürüne,

* Ekonomik gelişmenin toplumsal taleplerin gerisinde kalması gibi yapısal faktörlere bağlı olarak, değişme içindeki toplumsal grupların kendi toplumsallıklarını üretme yollarından birisi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Sorun, yoksul tabakaların kentleşme sürecinde toplumsal yeniden üretimi ve küçük-orta sanayiinin düşük ücret ve işgücünü istismara dayalı sermaye birikimi süreci olarak yaratılmaktadır.

Bu sürecin yükünü çocuklara çektirmemek için, yapısal sorunların çözülmesini beklemek, çocukları koruyacak tedbirler düşünmek, başta devlet olmak üzere tüm kurum ve kuruluşların önünde önemli bir görev olmaktadır.

14. TÜRK-İŞ II. Dönem Projesi: Deri-iş Sendikasının Güçlendirilmesi Ve Eğitimcilerin Eğitimi (01.11.1994 - 30.03.1996)

TÜRK-İŞ , eğitim seminerleri, grup çalışmaları, alan incelemeleri, mülakatlar ve yayınlanan bültenlerle işçi sendikalarının çalışan çocuklar konusundaki duyarlılıklarının ve etkinliklerinin artırılması yönündeki çalışmalarından, çocukların yoğun olarak çalıştıkları bölgelerin, öncelikli sektörlerin çeşitli araştırma sonuçlarından yararlanılarak tespitinden sonra, "DERİ-İŞ Sendikasının Güçlendirilmesi ve Eğitimcilerin Eğitimi" başlıklı yeni bir proje başlatmıştır.

Çalışan çocuk sayısının fazla olması, çalışma ortamındaki çeşitli tehlikeler, iş kazası, meslek hastalıkları vb. riskler bakımından deri, ayakkabı ve sayacılık sektörünün öncelikli sektör olduğu İstanbul'da, anılan sektörde tehlikeli koşullarda çalışan ve istismara uğrayan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik bir durum tespiti ve buna bağlı olarak eğitim seminerlerine gereksinim duyulduğunun vurgulandığı projenin öncelikli amaçları şu şekilde sıralanmıştır:

* Çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi için DERİ-İŞ sendikası üyelerini duyarlı hale getirmek, deri sektöründe çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde DERİ-İŞ sendikasının kapasitesini artırmak,

* Bu sektörde gereksinim duyulan işçi sağlığı ve iş güvenliği, meslek hastalıkları ve risklerine yönelik durum tespitiyle, bu tespitin sonuçlarına göre gerçekleştirilecek eğitim seminerleri sonucunda, DERİ-İŞ sendikasının özellikle örgütlü olmadığı küçük ve orta boy işletmelerde örgütlenme çabasını hızlandırmak, dolayısıyla çalışan çocukların sosyal, sağlık ve ekonomik açılarından korunmalarına katkı sağlamaktır.

TÜRK-İŞ bu amaç çerçevesinde, proje dönemi olan 16 ayda, 2 eğitim semineri 2 grup çalışması, 1 panel, 1 alan araştırması 1 ulusal sempozyum gerçekleştirmiştir.

14.1. "Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Yolları" Eğitim Semineri

"Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Yolları" konulu eğitim semineri 26 Ocak 1995 tarihinde İstanbul'da yapılmıştır. TÜRK-İŞ ile DERİ-İŞ sendikasının birlikte düzenledikleri seminere sendikacı, işyeri temsilcisi, işçi, genç işçi ve ilgili kuruluşların temsilcileri katılmışlardır. Uzmanlar şu bildiri konularında katılımcıları bilgilendirmiştir: "İnformal Sektörde Çalışan Çocukların Sorunları", "Deri İşkolunda Çalışan Çocukların İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Açısından Sorunları", "İş

Denetimi ve Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sorunları", "Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sağlık ve Meslek Hastalıkları Sorunları".

14.2. "İstanbul Deri Sanayiinde Çalışan Çocuklar" Grup Çalışması

"İstanbul Deri Sanayiinde Çalışan Çocuklar " konulu grup çalışması 24 Mart 1995 tarihinde İstanbul'da yapılmış, anılan grup çalışmasında, DERİ-İŞ sendikasının küçük ve orta boy işletmelerdeki örgütlülük durumu, görev ve sorumluluk alanları, Türkiye'de imalat sanayiinde küçük ve orta boy işletmelerin yeri vb. konular üzerinde durulmuştur. Ayrıca, TÜRK-İŞ ve DERİ-İŞ sendikası tarafından yapılması planlanan alan araştırmasıyla ilgili bilgiler verilerek, katılımcıların görüş ve önerileri değerlendirilmiş, DERİ-İŞ sendikasının küçük ve orta boy işletmelerde örgütlenme çalışmalarını hızlandırmasının çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde ne tür katkı sağlayabileceği konusu tartışılmıştır .

"İstanbul Deri İşkolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Çalışan Çocukların Sorunları, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler" başlığını taşıyan alan araştırması Nisan 1995 - Temmuz 1995 döneminde yapılmış olup, alan araştırması, alan incelemesi, mülakat ve anket çalışmasından oluşmuştur.

24 Mart 1995 : Grup çalışmasında deri işkolunda çalışan çocukların sorunları tartışılırken.

TÜRK-İŞ

Bilgi Merkezi

DERİ-İŞ sendikasını katkısı ve katılımı ile bu sendikanın örgütlü bulunduğu Sümerbank Boykoz Kundura Fabrikası, Tuzla Organize Deri Sanayii Bölgesi, Kunduracı İşçiler Derneği, Gedikpaşa, Merter, Bayrampaşa'daki küçük ve orta ölçekli atölyeler ziyaret edilmiş, sendikacı, işçi, kalfa ve çalışan çocuklarla görüşülerek, sektörün, çalışanların ve çalışan çocukların sorunları üzerine mülakat yapılmış, alan incelemesi gerçekleştirilmiştir. Alan incelemesi ve mülakatlardan elde edilen bilgiler yönünde sorular hazırlanarak anket uygulanmıştır. Anketin uygulanacağı hedef kitle olarak çalışma yaşamı deneyimine sahip, sektörün değişen geleneksel yapısını bilen ve halihazırda usta, kalfa ve kalfa yardımcısı olarak çalışan kimseler seçilmiştir. Bu kimselerin bir zamanlar çocuk yaşta çalışma yaşamına katıldıkları, sektörün dününü, bugününü ve yarınını değerlendirebilecek yeterliliğe sahip oldukları düşünülmüştür. Mülakat ve anket çalışmasında üç önemli özellik değerlendirilmiştir: Bozulan meslek eğitimi sürecinde çıraklığın yerinin tespiti; geçmişten günümüze çocukların değişen konumu ve çalışma koşulları; çalışan çocukların çalışma şartlarını büyük ölçüde belirleyen mekânsal boyuttaki sorunların incelenmesi.

14.3. "İstanbul Deri Sanayiinde Çalışan Çocuklar Üzerindeki Öncelikli Riskler ve Alınması Gereken Önlemler" Eğitim Semineri

"İstanbul Deri Sanayiinde Çalışan Çocuklar Üzerindeki Öncelikli Riskler ve Alınması Gereken Önlemler" konulu eğitim semineri 18 Ocak 1996 tarihinde İstanbul'da Doğu Sanayi Sitesi'nde yapılmıştır. Sendikacı, işveren örgütleri temsilcileri, Doğu Sanayi Sitesi'nden küçük ve orta boy işletme sahiplerinin katıldıkları eğitim seminerinde alan araştırmasının sonuçları sunulmuş, sonuçlar tartışılmıştır. Eğitim seminerinin ardından gerçekleştirilen ve işyeri sahibi, iş müfettişi gibi kişilerin bildiri sundukları panelde şu konular üzerinde durulmuştur: "Ayakkabı Sanayiinde Çalışan Çocuklar Üzerindeki Ana Riskler, Yaşanılan Sorunlar", "Ayakkabıcılık ve Sayacılık Sanayiinde Çalışan Çocukların Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemler (Sağlık-Güvenlik Önlemleri, İşyerlerinde Havalandırma Teknikleri, Çalışma Koşulları ve Süreleri, Çocuk Psikolojisi)", "Sendikalara Düşen Görevler". Panelden sonra hazırlanan sonuç bildirisinde özetle şu görüşlere yer verilmiştir:

* Ayakkabıcılık-sayacılık sektöründe çalışanlar ve çalışan çocuklar yasal günlük çalışma sürelerinden daha fazla ve düzensiz koşullarda çalışmaktadırlar.

* Çalışılan mekânlar, çalışma ortamları, kullanılan kimyasal maddeler çalışanların sağlıklarını olumsuz etkilemektedir.

* Sektörde ücretler düşük, sosyal güvenlik şemsiyesi altında çalışanların sayısı azdır.

* Sektörde yaygın informal çıraklık süreçleri yaşanmaktadır. Sektörde çalışanların kısa ve orta vadede çalışma koşullarını iyileştirmek için işyerlerinde şu önlemler alınmalıdır: Kalitesiz, insan sağlığına zararlı yapıstırıcılarla mücadele edilmeli, havalandırma önlemleri alınmalı, çalışma süreleri yasal çalışma süresine (günde 7,5 saat) çekilmeli, işyeri denetimleriyle ilgili kurumlar harekete geçmeli, çalışan çocukların meslek öğrenmeleri için Çıraklık Eğitim Merkezlerine gitmeleri sağlanmalı, tüm bunların gerçekleştirilmesi için sendika, işveren temsilcileriyle diğer kurum ve kuruluşlar işbirliği yapmalıdır.

14.4. Yayın Çalışmaları

İki ayda bir yayımlanan TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bülteni'nin yayımlanmasına devam edilmiş, eğitim seminerlerine sunulan bildiriler ve alan araştırması kitap olarak yayımlanmıştır. Bu kitaplar sırasıyla şu başlıklarla yayımlanmıştır: "Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sorunları ve Çözüm Yolları", "İstanbul Deri İşkolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Çalışan Çocukların Sorunları, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler", "Çalışan Çocuklar ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu", "Ayakkabıcılık-Sayacılık Sektöründeki Tehlikelerin Çalışanların Sağlığına Etkileri ve Korunma Yöntemleri". Adı geçen yayınlar konuyla ilgili kesimlere dağıtılmıştır.

14.5. İkinci Proje Döneminin Değerlendirilmesi

İkinci projenin amacı, TÜRK-İŞ'e üye DERİ-İŞ sendikasının aktif katılımı ve katkısı ile deri işkolunda çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek, çalışan çocuklar konusunu sendikanın eğitim faaliyetlerine dahil ederek deri sektöründe çocuk işçiliğine karşı etkili mücadele etmesini sağlamaktır. Gerçekleştirilen eğitim semineri, grup çalışması, panel, mülakat, alan incelemesi vb. çalışmalara DERİ-İŞ sendikasının genel merkez yöneticileri, eğitim müdür ve uzmanları, şube başkanları, işyeri temsilcileri ve işçiler büyük ilgi göstererek, katkı ve katılımlarıyla çalışmalarda aktif rol oynamışlardır. DERİ-İŞ sendikası, çalışan çocuklar üyeleri olmamasına, ağırlıklı olarak örgütlü bulunduğu kamu kuruluşu Sümerbank Beykoz Ayakkabı Fabrikası'nın özelleştirilmesinin gündemde olmasına karşın, sektörde çalışan çocuklara sahip çıkmış, bir yandan çalışma programına destek olmuş, bir yandan da sektörde çalışan çocukların sorunlarını ilgililere iletmıştır.

İkinci proje dönemi, sendika ile çalışan çocuklar, sendika ile işveren örgütleri, sendika ile çeşitli kurum ve kuruluş arasında, çalışan çocukların sorunlarının çözümünde bir ilk buluşmanın gerçekleşmesi, asgari müştereklerde anlaşılması ve bu yönde birlikte hareket edilmesi bakımından başarılı olmuş, yeni ortaklıklara olanak sağlamıştır.

Sendikanın sektörün sorunlarıyla birlikte kendi sorunlarıyla ilgilendiğini gören çalışan çocukların, kalfaların, ustaların, işyeri sahiplerinin bu durumdan memnun oldukları gözlenmiştir. Çalışmalar sırasında çok sayıda çalışan çocuk ilk kez sendika temsilcileriyle karşılaştığını söylemiş, kurulan diyalog çerçevesinde, işçi sendikalarının işlevleri hakkında bilgi aldıkları gözlenmiştir. Üyelerinin sosyal ve ekonomik hakları için mücadele eden, bir sendika gibi çalışan Kunduracı İşçiler Derneği ile DER-İŞ sendikasının yakınlaşması, birlikte çalışması, Ç.S.G.B.'ye bağlı İstanbul İş Teftiş Grubunda görevli iş müfettişlerinin, Doğu Sanayii Sitesinde görev yapan Fişek Enstitüsü uzmanlarının, Doğu Sanayii Sitesinde küçük ve orta boy işletmesi bulunan işyeri sahiplerinin çalışmalara destek vermeleri ikinci proje döneminin en önemli başarılarından biri olmuştur. Konunun tarafları şu noktalarda uzlaşmışlardır: Sektörde üretim yapan işletmeler küçük sanayi siteleri ya da organize sanayi bölgelerinde toplanmalı, çalışma mekânları ve ortamları sağlıklı olmalı, yasal çalışma süresi aşılmamalı, çalışan çocuklar Çıraklık Eğitim Merkezlerine devam edebilmelidirler.

Deri sektöründe çalışan çocukların sorunlarının geniş bir katılımı ile eğitim seminerlerinde tartışılması, sektörde çalışan çocukların sorunlarının kamuoyuna duyurulması, ilgililere iletilmesi, sektörde bir alan araştırması gerçekleştirilmesi, taraflar arasında diyalog kurulması ikinci proje dönemi çalışma programının başarısı olarak görünmektedir. Öte yandan, DERİ-İŞ sendikasının İzmir'de örgütlü olduğu orta ölçekli bir işyerinde, 1996 yılı başlarında imzaladığı toplu iş sözleşmesinde 15 yaşından küçük çalışan çocukların çalıştırılmaması, genç işçilerin çeşitli haklardan yararlanması gibi hükümlerin yer alması önemli bir kazanım olarak görünmektedir. Bu sözleşmeyle, 15 yaşından büyük işçilerin ücretlerinde önemli bir artış sağlanırken, çalışma sürelerinin yasal çalışma süresine çekilmesi, işyerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarına uygun düzenlemelerin yapılması, bu tür sözleşmelerin yaygınlaşması, çocukların çalışma yaşını yukarı çekerek yasal düzenlemelerin yapılmasıyla birlikte çocukların çalışmalarını engelleyecek hükümlerin sözleşmelere konulması konusunda umut verici gelişmeler olarak görülmektedir. Bu dönem projesinin bir başka başarısı, genç işçilerin sorunlarının ve çözüm yollarının çalışan çocuklar konusuna dahil edilerek ilk kez ulusal düzeyde tartışılmasıdır.

15. İstanbul Deri Sanayiinde Çalışan Çocuklar Üzerine Ampirik Bir Alan Araştırması (Sosyo-Ekonomik Altyapı, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler)

15.1. Araştırmanın Amacı

Çalışan çocuklar, günümüzde pekçok ülkede giderek önemini artıran bir sorun haline gelmiştir. Çocukların sanayide ekonomik amaçlarla kullanılmasının çeşitli sosyo-ekonomik sonuçları da bulunmaktadır. Bu nedenle çocuk işgücünün önlenmesini hedefleyen girişimler Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından başlatılmıştır. Kamuoyunun bilgilendirilmesini ve dikkatlerin bu yöne çekilmesini amaçlayan çalışmalar, ilgili tarafların sorumluluklarını belirlemeyi ve bir eylem planı hazırlamayı da hedeflemektedir. Zaten çocuk işgücünün tamamen ortadan kaldırılması veya bu durumun çok kısa sürede sağlanması mümkün görünmemektedir. Üç aşamalı bir program dahilinde çalışmaların yapılması benimsenmektedir. Birinci aşamada kamuoyunun bilgilendirilmesi, ilgili tarafların dikkatlerinin çekilmesi yer almaktadır. Çocuk işgücü pekçok ülke tarafından bir yaşam şekli olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ulusal ve uluslararası kamuoyunun uyarılması gerekmektedir. Özellikle çocuk işçilerin sömürülmesi anlamında olayın boyutlarını ortaya koyacak çalışmalara gereksinim bulunmaktadır. Bu konuda medyanın önemli görevler üstlenmesi gerekmektedir. Ancak medyanın bu görevi yerine getirebilmesi için yapılan çalışmaların çarpıcı sonuçlarının sunulması, diğer bir ifadeyle bu sonuçların medya tarafından kullanılabilir hale getirilmesine gereksinim bulunmaktadır. Bu alanda işçi sendikalarının da üstlenmesi gereken görevler bulunmaktadır. Sendikaların kamuoyu oluşturma ve kamuoyu yaratma görevi bulunmaktadır. Üstelik çalışan çocuklar bir bakıma örgütsüzlüğün, kayıt dışılığın sonucu olarak örgütlü sektör ile kirli rekabet aracı olmaktadır. Sendikaların kirli rekabetin ortadan kaldırılması için baskı grubu fonksiyonlarını kullanması gereklidir. İkinci aşamada, ağır ve tehlikeli işlerde ve yüksek riskler altında çalışan çocukların engellenmesi gelmektedir. Bu nedenle çalışan çocukların karşılaştıkları tehlikelerin ağırlığına göre önceliklerin belirlenmesi gerekmektedir. Uzun dönemde çocuk işçiliğinin tamamen ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ancak kısa dönemde acil olarak çocukların tehlikeli işlerden ve işyerlerinden uzaklaştırılması önem kazanmıştır. Üçüncü aşamada ise çocuk işgücünün tamamen ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Bu aşamada diğer önleyici tedbirlerin devreye girmesi gerekmektedir. Eğitim olanaklarının artırılması, aile yardımlarının sağlanması gibi.

Alan araştırmasının temel amacı yukarıdaki görüşler çerçevesinde İstanbul deri sanayiinde çalışan çocukların sosyo-ekonomik altyapıları, çalışma ortamları, çalışma koşulları, çalışma ilişkileri ve maruz kaldıkları

risklerin belirlenmesi ile birlikte sendikaların bu alanda üstleneceği görevlerin neler olabileceğinin de belirlenmesidir. Bu tespitlerden sonra tarafların ve özellikle de sendikaların politika oluşturmada kullanabileceği bir kaynağın oluşturulması amaçlanmaktadır.

15.2. Araştırma Evreni

Deri sektörü genel olarak iki kısma ayrılarak incelenebilmektedir. Bunlardan ilki ham derinin işlenerek kullanılabilir hale getirilmesi ki, bu aşamaya sulu üretim ya da derinin tabaklanması denmektedir. İkinci kısım ise derinin ayakkabı, çanta, giysi gibi nihai tüketime hazırlandığı aşamadır.

Birinci aşamada alınan ham deri değişik kimyasal işlemlerden sonra kunduracılara, saraçlara ve deri konfeksiyoncularına deri ve kösele olarak aktarılmaktadır. Bu aşama İstanbul'da daha önce Kazlıçeşme semtinde yerleşik iken daha sonra Tuzla'da yapılan Organize Deri Sanayii Bölgesine taşınmıştır. Çalışma koşulları oldukça ağır olan bu kesimde çocuk işçilerin çalıştırılması mümkün görülmemektedir. Değişik büyüklükteki fabrika ve atölyelerde çalışan ve çalıştıran arasındaki ilişkiler de günümüz endüstri ilişkileri çerçevesine uygun olarak cereyan etmektedir. Çalışma ortamının kimyasal madde buharlarıyla kaplı olduğu bu yerlerde çocuğun yapacağı işlerin bulunmaması ve çocuk çalıştırılmasının işçilik maliyetinde bir düşüş sağlamaması işverenlerin çocuk işçi çalıştırmayı istememelerine yol açmaktadır. Bu nedenlerden dolayı İstanbul deri sektöründe çalışan çocuklar üzerine yapılan araştırmada bu kesim kapsam dışında bırakılmıştır. Bu alanda çalışanların ve çalıştıranların örgütlenmesi açısından sektörün içsel engelleri bulunmamaktadır. Gerçekten de deri sektöründe sendikal yapılanmanın mümkün olabildiği yerlerin başında bu kesim gelmektedir.

İkinci kısımda ayakkabı imalathaneleri, saraciye ve deri konfeksiyon atölyeleri bulunmaktadır. Araştırma kapsamına sadece ayakkabıcılık dahil edilmiştir. Aslında ayakkabıcılık kendi içinde bazı üretim safhalarının farklı mekânlara ayrılması ile genişleme eğilimi göstermiştir. Sayacılık bu genişleme eğilimi içinde en önemli seviyeye gelen bir alt yardımcı imalat kolu durumundadır. Ancak sadece sayacılık ayakkabıcılık ta olduğu gibi a'dan z'ye çiraklık konusunda mesleki eğitim sağlayan bir konumu çok fazla yansıtmamaktadır. Hatta bu şekliyle sayacılık deri konfeksiyon imalatı gibi otomasyona bağlanmış ve tekdüze işin yapılmasını sağlayarak geleneksel meslek öğreniminden uzaklaşmıştır. Dolayısıyla sayacılıkta çalışan bir çocuğun bu açıdan değerlendirilmesi aynı sonucu vermeyecektir. Yani sayacılıkta çalışan çocukların sorunları çalışma sistemlerinin farklılığı dolayısıyla ayrı bir potada ele alınması gerekmektedir.

Ayakkabı imalatında ise iki tür örgütlenme bulunmaktadır. Bunlardan ilki devlet girişimciliği içinde yer alan Beykoz Kundura Fabrikası diğeri ise irili-ufaklı atölye ve fabrikalardan oluşan özel sektör imalathaneleridir.

Yapılan alan incelemelerinde özel sektör imalathanelerinin alt sektörler arasındaki dağılımının ağırlıklı olarak ayakkabı imalatında toplandığı görülmüştür. Diğer alt sektörlerden deri konfeksiyon ve saraciye ise geleneksel üretim mekânizması içinde ikinci derecede yer almaktadır. Saraciye ve konfeksiyonda da olduğu gibi çalışan çocuklar ve bunların sorunları dikkat çekicidir. Ayakkabıcılık tarihi açısından değerlendirildiğinde bu sektörün kalbinin Gedikpaşa semtinde olduğu görülmektedir. Geleneksel üretim ayakkabıcılık alt sektöründe işbölümünün aynı atölye ölçeğinde devam ettiği bir yapıyı hala bünyesinde bulundurduğu için inceleme konusu içine alınmıştır. Halbuki diğer alt sektörlerde, örneğin saraciyede aynı ölçekte işbölümü yerine fason imalat sistemi tercih edilerek aynı mekânlarda üretim tercih edilmektedir. Böylece geleneksel çıraklık, kalfalık, ustalık meslek anlayışı yerine verilen işin yerine getirilmesi prensibine dayanan bir nevi otomasyon ikame edilmiş olmaktadır. Bu çerçevede çalışan çocukların geleneksel usta, çırak, kalfa bağlamında ele alınabileceği bir araştırma yapılması uygun bulunmuştur. Araştırmada hedeflenen konu geleneksel üretimin günümüzdeki uzantıları içinde bozulmuş bulunan meslek öğrenimi ve bunun çocuk üzerindeki gerçekleşmiş etkilerini incelemek olmaktadır. Dericilik alt sektöründe dışardan bakıldığında görülen ilk husus bu sektörde çalışan çocukların varlığıdır. Bu sebeple konuyla ilgilenen sosyal uzmanlar genelde çalışan çocukların sorunlarını çalışan çocukların kendi üzerlerinde yaptıkları anketlerle değerlendirmeye çalışmaktadırlar. Altı yaş üstü bir sosyal tabakada üst sınır onbeş olarak düşünüldüğünde bunların anket sorularına verecekleri cevaplara dayanılarak yapılacak araştırmanın tüm çalışan çocuk sorunlarını kapsayamayacağı ve çocuk psikolojisi uzmanlık alanının da kapsamı içine girmesi gerektiği dezavantajlarına açık olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla hedef kitle olarak doğrudan çalışan çocukları dikkate almak araştırmanın sonuçlarını birçok bakımdan eksik ve hatta yanlış yönlendirilmiş hale getirecektir. Bu sebeple hedef kitle olarak çalışan altı-onbeş yaş grubunun yerine bu grubun bütün çalışma yaşamı deneyimlerine sahip olarak zaman içinde sektörün değişen geleneksel yapısını gözlemlemiş ve halihazırda yine çalışmasına devam eden ve çırak olarak çocuk çalıştıran kalfalar ve hatta ustaların ağırlıklı olarak hedef kitle içinde yer almaları tercih edilmiştir.

Yukarıdaki tercih ilk bakışta çalışan çocukların sorunlarına alınan yanıtları yanlış temin edilmiş bilgi mahiyetinde gösterebilir. Ancak sadece çalışan çocukların hedef kitle olarak tespit edilmesi elde edilecek bilgilerin genelde deskriptif kalmasına yolaçar. Üstelik bu bilgiler çalışan çocukların

sektör farkı gözetilmeden genel sorunlarını kabaca ortaya koyar. Nitekim bundan önce yapılan çalışan çocukların sorunlarına ait araştırmalarda devamlı karşılaşılan özelliğin tanımsal ve sayımsal olmaktan öteye geçmediği gözlenmiştir. Halbuki bu araştırmada tercih edilen yöntemlerde genel olarak elde edilen sonuçlar deskriptif olma yerine analitik özellikler taşımaktadır. Sorunları sektör bağlamında çalışan çocuk kavramıyla birlikte düşünerek analiz yapmanın tek yolunun bu olduğu düşünülmektedir. Sektörün özelliklerinden bağımsız olarak ele alınacak çalışan çocuk sorunları araştırmaları bazı nicel değerleri ortaya çıkarsa da nitelik açısından fazla anlam ifade etmeyecektir.

15.3. Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi rassal örneklem metodu ile elde edilen hedef kitleye 49 sorudan oluşan anket uygulanması ve sektörde mülakatlara dayanmıştır.

Hedef kitle olarak sektörde çalışan kalfalar ele alınmıştır. Çünkü kalfalar sektöre küçük yaşlarda girerek sektörün her türlü sorununu daha kapsamlı olarak değerlendirebilecekleri düşünülmektedir. Üstelik çocuk çalışan olarak mesleğe başlayan bu kişiler geçmişte ve günümüzde bu olguyu daha iyi karşılaştırarak, daha kapsamlı bilgiler sağlayacağına inanılmaktadır. Bütün bunların ötesinde kalfalar günümüzde çırakları çalıştıran kişiler olup onların işverenleri konumundadırlar.

Araştırmanın yönteminde bilimsel ve istatistiki metodlar dışında üzerinde durulması gereken bazı özelliklerin de dikkate alınarak yöntem içinde değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir. Bunlardan birincisi bozulan meslek eğitimi sürecinde çıraklığın yerinin tespiti meselesidir. İkincisi bu kalıtsal sürecin gösterdiği değişiklikler ve çocukların değişen konumu, çalışma koşullarıdır. Üçüncü mesele ise çalışan çocukların çalışma şartlarını büyük ölçüde belirleyen mekânsal boyuttaki sorunları bünyesinde toplayan Gedikpaşa çalışma bölgesindeki yapısal durumun incelenmesidir.

Yukarıda sayılan sebepler ile araştırma yönteminde değişik bir yaklaşım takip etmek zorunluluğu meydana çıkmıştır. Başta sistemin içinde uzun süre yer almış ve çocukluk döneminin sorunlarına vakıf olan kalfaların deneyimleri ile birlikte bugünkü çıraklık mekânizmasında çalışan çocukları değerlendirmeleri özellikle üzerinde çalışılan yaklaşım olmuştur. Anket ve mülakatların bu geleneksel sistemin en yoğun olduğu bölgede yani Gedikpaşa'da odaklandırılması mekânsal boyutun ayrılmaz bir parçası olarak mütalaa edilmesinden kaynaklanmıştır. Ayrıca mekânın tüm özellikleri ile birlikte bu mekânda örgütlenme çabasında bulunan kurumların yani sendika ve derneklerin faaliyetleri de anket ve mülakatlar dışında değerlendirilerek analitik yorumlarda kullanılmıştır. İşyeri gezileri

küçük atölyelerden fabrikalara kadar araştırma grubunun tüm elemanları ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Çalışanların temsilciliğini yapan ve örgütlenme konusunda önemli mesafeler almış bulunan sendika ve özellikle de Kundura İşçileri Derneğinin yöneticileri ile sektör üzerine ve özellikle de çalışan çocuklarla uzun söyleşiler ve değerlendirmeler yapılmıştır.

15.4. Araştırmanın Uygulanması

Alan araştırması Nisan 1995, Temmuz 1995 ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Anketör olarak daha önce anket çalışmalarında bulunmuş ve sektörü tanıyan anketörler kullanılmıştır. Mülakatlar ise TÜRK-İŞ'e bağlı DERİ-İŞ sendikasının merkezinde ve örgütlü bulunduğu Beykoz Kundura Fabrikasında, Tuzla Organize Deri Sanayii Bölgesinde, Kundura İşçileri Derneği Beyoğlu Merkezinde, Gedikpaşa'da atölyelerde, Merter'de orta ölçekli atölyelerde ve büyük ölçekli ayakkabı fabrikalarında gerçekleştirilmiştir.

Nisan-Temmuz 1995 Gedikpaşa'daki atölyelerde anket çalışması yapılırken.

15.5. Araştırmanın Genel Bir Değerlendirmesi ve Sonuç

Araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara ait genel değerlendirmeler ile sektörde alınması gerekli tedbirlere ait öneriler muhtelif gruplar altında aşağıda sıralanmaktadır. Ayrıca bu tedbir ve

öneriler ile birlikte sektöre bağımlılık arz eden çalışan çocukların sorunları da her grup öneri paketi içerisinde değerlendirilecektir.

Sektörün en önemli sorunu organize olmamaktan kaynaklanmaktadır. Bu organizasyon bozukluğu hangi açıdan bakılırsa bakılsın derhal saptanabilmektedir. Organizasyon bozukluğunun çalışan çocuklar üzerine yarattığı etkiler doğal olarak olumsuz yönde gelişmektedir. Bu sebeple sektörde yapılacak reorganizasyon çalışmalarının çalışan çocukların sorunlarını da dikkate alarak ayrıntılı olarak hazırlanması gerekmektedir. Aşağıda tespit edilen organizasyona ait sorunlar içerisinde çalışan çocukların da sorunlarına ve bu sorunlara ait önerilere yer verilmiştir.

a. Mekânsal organizasyon yoktur.

Bu sorunun çözümü için iki alternatif öneri yapılabilir. Birincisi sektörün tümü ile modern sınai yerleşim bölgelerine taşınmasıdır. İkincisi ise taşınma alternatifinin kısa vadede gerçekleşmeme ihtimali düşünülerek Gedikpaşa ve benzeri bölgelerde yeniden mekânsal örgütlenme tedbirlerinin alınmasıdır. Bu tedbirler kurulacak bir müteşebbis teşekkül aracılığı ile alınabilir. Müteşebbis teşekkül sektörün ıslahı için kurumsal yapının temel taşı olarak önerilmektedir. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın ilgili birimleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın ilgili birimleri, İstanbul Vilayeti, belediyeler, İstanbul Ticaret Odası ve İstanbul Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları, atölye sahiplerinin ve işverenlerin temsilcileri, çalışanların örgütleri ve sektörün yer aldığı bölgedeki mülk sahiplerinin temsilcilerinden oluşturabilecekleri bir teşekkül için harekete geçilmelidir.

Böyle bir teşekkülün gerçekleştirilmesi muhtemel bazı faaliyetler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- * Bölgenin envanterinin çıkarılması,
- *Yeni mevzi imar planının hazırlanması,
- * İşyeri ruhsatlarının çalışma ve sağlık koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenmesi ve denetimi,
- *Güvenlik tedbirlerinin kararlaştırılması,
- * Ticari trafiğin reorganizasyonu,
- *Çalışma şartlarının düzeltilmesi,sektöre girişlerin kontrolü ve cıracılık düzeninin kurulması.

Mekânsal organizasyon boyutu ile birlikte çalışan çocukların sorunları ele alındığında, birinci temel öneri olan tümü ile modern bir mekânsal organizasyona sahip site veya bölgeye taşınma fikri içerisinde çalışan çocuklara ait temel bazı kurumların oluşturulmasına gerek vardır. Bunlar bölgede veya sitede yer alacak çıraklık meslek okulu, sağlık kontrol birimleri, sosyal faaliyetleri geliştirici (spor tesisleri, sinema, tiyatro gibi dinlenme tesisleri gibi) yan yapıların oluşturulması şeklinde düşünülebilir. İkinci temel öneri kısa vadeli olarak böyle bir modern siteye taşınamama durumunda mevcut üretim yapılan eski semtlerde, örneğin Gedikpaşa'da gerekli önlemlerin alınmasına dayanmaktadır. Mevcut atölyelerde iyileştirme çalışmaları çocukların mekânsal boyutta karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik olmalıdır. Örneğin çalışma yerlerindeki havalandırma, aydınlatma, gürültü izolasyonu ve benzeri tedbirlerin düşünülmesi ile birlikte boş vakitlerin değerlendirilmesi amacıyla yeni mekânsal girişimlerin gerçekleştirilmesine çalışılmalıdır. Bu amaçla sektöre yapısal uyum kredileri sağlanmalıdır.

b. Sağlıklı çalışma koşulları sağlanamamıştır.

Bozulan geleneksel imalat sürecinin yerine kendiliğinden oluşmuş ve giderek yozlaşan üretim süreci sektörde yeralan herkesi olumsuz olarak etkilemektedir. Bu dejenerasyonun düzeltilmesi için mekânsal organizasyon şarttır. Mekânsal organizasyonun gerçekleşmesini beklemeden de alınabilecek tedbirler bulunmaktadır. Bu tedbirlere bazı örnekler verilebilir.

* Teşvik sistemi sektöre has tedbirler ile donatılarak yürürlüğe sokulmalıdır. Mesela sektöre sağlanacak Halk Bankası'nın muhtelif finansman kredileri sağlıklı çalışma koşulları ile uyumlu hale getirilmesi halinde sektöre her türlü kredi sağlanması bir teşvik olarak verilmelidir.

* Sektör içi disiplini sağlayacak otokontrol mekânizmalarına ihtiyaç vardır. Geleneksel ayakkabı imalatı süreci dejenere olurken sektörün bazı sosyal kurumlarını da ortadan kaldırmış bulunmaktadır. Bu nedenle sektör kendi kendini denetleyerek yeni gelişmelere olanak sağlayamamaktadır. Dolayısıyla geleneksel yapının ıslahı ve yenden örgütlenmesini sağlayacak bir girişim gerçekleştirilmelidir. Bu girişim sonunda sektörün bütün elemanları, işçisi, işvereni, mağaza sahibi, sektöre mal temin eden tüccarı sektör içi bir uzlaşmaya ulaştırılmalıdır. Bu araştırmayı dikkate alanların bu yaklaşım ile ilgili bir organizasyonel yardımı ve girişimi desteklemeleri gerekmektedir.

Çalışan çocuklar açısından sağlıklı yaşam koşullarının oluşturulamaması en önemli handikapı ortaya çıkarmaktadır. Büyüme çağındaki çocukların sağlıklı şartlarda üretime katkıları ucuz işgücü temini düşüncesi bir tarafa bırakılarak çocuklar lehine alınacak bazı

tedbirler ile desteklenmek durumundadır. Eskiden atölye sahibi ve çalışanlar arasındaki akrabalık bağları çok kuvvetli olduğundan ve hatta kendi çocuklarının da daha yüksek oranlarda bu atölyelerde çalışması nedeniyle atölyelerin daha sağlıklı koşullar taşıması söz konusu olabilirken, günümüzde çalışan çocuklar ile atölye sahipleri usta ve kalfa arasındaki akrabalık bağları zayıfladığı için çalışma mekânının iyileştirme çalışmaları ek maliyet olarak değerlendirilmekte ve sektörün getirdiği kazançlar sektör çalışanlarına ve çocuklara sağlıklı yaşam koşulları sağlayacak şekilde dönmemektedir.

c. Üretim Organizasyonu hem geleneksel üretim açısından hem de modern üretim teknolojisi bakımından yoktur.

Bu teşhise dayanarak üretimini modernleştirip geliştirmek isteyenler acilen desteklenerek bölge dışına çıkmaları teşvik edilmelidir. Yeni açılacak işyerlerinde üretim yukarıda bahsedilen otokontrol mekânizması tarafından sıkı takibe alınmalıdır.

Sektör için önerilen otokontrol mekânizmasının bir bölümü ayrı bir fonksiyonel yapı ile özdeşleştirilebilir. Üretim sürecini yakından ilgilendiren bu öneri kesat aylar kavramını ortadan kaldıracı rol oynayarak üretimin regülasyonunu sağlayacaktır. Sipariş düzenine göre kendi işlerini alan ustaların biraraya geldikleri bir organizasyon fason çalışma düzeni kurarak tek başlarına yapamayacakları işleri alma yolunda rekabet piyasasında büyük ölçekli firmaların yanında bir üretim potansiyeli olarak yer alabilirler.

Avrupa Birliği ile ülkemizin Gümrük Birliği'ne girmek üzere olduğu bu dönemde üretimin standardizasyonunun sağlanması hem nihai ürünün kalitesini artıracığından hem de üretim koşullarını sağlıklı bir yapıya kavuşturacağından bu konu üzerinde önemle durmak gerekir. Uluslararası rekabette mal ve üretim standartlarına uyum sağlayabilmek için geleneksel sektörün yapısının da mutlaka insani ve çevre değerlerini dikkate alan bir biçimde organizasyonu gerekir.

Bu konu çalışan çocuklar açısından ele alındığında üretim mekânizmasındaki bütün aşamaların her türlü özelliği ve etkileri açıkça belirlenerek yeni üretim metotları geliştirilmelidir. Örneğin çocukların çok sık olarak karşılaştıkları yapıştırıcı maddelerin kullanılması sırasında elle yapışkan sürme yerine çocuk sağlığını tam anlamı ile koruyan metodların geliştirilmesi gereklidir.

Sağlık koşullarına uygun olmayan kimyasal maddelerin ucuzluk nedeni ile atölyelerde kullanılmasına asla izin verilmemesi yanında bu maddeleri imal edenlerle de mücadele edilmesi elzemdir. Bu konuda sendikaların takipçi bir politika izleyerek konunun üzerine eğilmesi gerekmektedir. Bu tür üretim yapan yerlerin sendikalar tarafından

belirlenmesi yanında bunların kamuoyuna yansıtılması, baskı oluşturulması ve gerekli mercilerin harekete geçirilmesi sorunların çözümünde yararlı olacaktır. Sendikaların işçi sağlığı ve iş güvenliği birimleri bu görevi üstlenebilir.

Bozulan ve yozlaşan üretim sistemi ve ilişkilerinin yeni bir yapılanmaya götürülmesinde inisiyatif devletten beklenmemeli, sektör içindekiler alternatif oluşturmalıdır. Otokontrol mekânizması bu alternatif çerçevesinde üretimi yeniden disipline ederek sağlıklı çalışma koşullarının oluşturulmasına katkıda bulunmalıdır.

d. Sektörde sosyal güvenlik yoktur.

Bu sorun çalışanların bilinçlendirilmesi temeline dayanmaktadır. Öyleyse sendikalar, dernekler ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ilk etapta yoğun bir sigortalama kampanyası başlatmalıdır. Sektör parça başı çalıştığı için hayat dönemi hipotezine göre aktif verimliliğin sona erdiği dönemde herhangi bir gelir elde etme imkanına sahip olmadığı için çalışanların ya sigortalı olması veya kendi hayatlarını garanti altına alacak başka alternatiflere başvurması zorunludur. Çalışanlar başka alternatif gerçekleştiremeyecekleri için sigortalı olmaya zorlanmalıdır.

Çalışan çocukların böyle bir ortamda sosyal güvenlik sistemi içine alınması çok güç görülmektedir. Ancak en azından bir sağlık sigortası uygulaması denenmesi gereken bir süreç olmalıdır.

e. Bu sektörde çalışan çocuklara meslek eğitimi ve öğretimi sağlanması, asli unsur olması gerekirken geri planlara itilmiştir.

Bu sebeple halihazırda uygulanan deforme çıraklık geleneği yerine formal eğitime dayalı modern çıraklık sisteminin getirilmesi gereklidir. Bu konuda yapılacak iki önerinin ilki, sektörde çıraklık eğitimi sağlayacak oluşumun gerçekleştirilmesidir. Bu oluşum devlet tarafından organize edilebilirse de böyle bir bekleyiş kısa dönemde sonuç vermeyeceğinden daha etkin olabilecek ikinci bir yol sektörün kendi içinde ve kendi ihtiyaçlarına göre organize olarak MEKSA örneğinde olduğu gibi çıraklık eğitimi ile meslek eğitimini bir arada yürütecek self-sektörel bir oluşumun gerçekleştirilmesi olmalıdır. İkinci öneri ise çıraklık sözleşmesi uygulamasının derhal başlatılmasıdır. Bu konuda kurulması önerilen otokontrol sistemine işlerlik kazandırıldığında sektörde çalışan çocukların sektöre girişleri ve çalışma şartları sürekli bir denetim altına alınacaktır. Ancak bu konuda sorumluluk alacak bu kurumun yetkiler ile de donatılması da gereklidir. Bu yetkilerin belirlenmesi ise sektör içi uzlaşma ile gerçekleşebilir.

f. Sektörde sendikal girişim yoktur.

Bunun nedeni bu tür geleneksel sektörlere uygun bir model endüstri ilişkileri sistemi geliştirilememiştir. Diğer bir ifade ile mevcut sendikaların böyle bir yapıya sahip sektörde fonksiyonel olamamalarıdır. İşkolu düzeyinde kurulmuş kitle sendikacılığı da gözden geçirilmelidir. Halihazır sendikalarında bu yönde geleneksel sektörlerin sendikalaşma sürecine girmeleri için bazı girişimlerde bulunmaları zorunludur. Sendikalar mevcut üyelerinin dışında örgütlenemeyen çalışan kesimlerin de sorunlarını çözmede gerekli yönlendirme, destekleme ve yardımları gerçekleştirmektedir. Sektör bazında dernek şeklinde örgütlenmenin dahi ortaya koyduğu olumlu atılımların umut verici gelişmeleri ifade etmesi sendikalaşma sürecinin sektörde canlandırılmasının işareti durumundadır.

Sendikaların çalışanların genel sözcüsü olmaları nedeni ile bütün çalışanların ve çocukların her türlü sorununu kamuoyunda ve resmi merciler nezdinde dile getirerek çözümleri zorlamaları gelecekte müstakbel üyelerini şimdiden kazanma şansını da getirecektir.

16. Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu

"Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu" 16-18 Mayıs 1995 tarihlerinde İzmir'de gerçekleştirilmiştir. Çalışan çocuklar konusu dahil edilerek ilk kez ulusal düzeyde gerçekleştirilen sempozyuma, İzmir Valisi, İzmir Büyükşehir Belediye Başkan Yardımcısı, ILO Türkiye Temsilcisi, TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri, TÜRK-İŞ Genel Teşkilatlandırma Sekreteri, TISK Genel Sekreteri, ÇSGB Müsteşar Yardımcısı gibi üst düzey yöneticiler, sendikacılar, işçiler, çalışan çocuklar, konuyla ilgili tarafların temsilcileri katılmış, alanlarında uzman 30'u aşkın kurum, kuruluş temsilcisi ile öğretim görevlisi düzenlenen 5 oturumda çeşitli bildiriler sunmuşlardır. Sempozyumda sunulan bildiri başlıkları şunlar olmuştur: "İş Hukukunda Çocuk İşçiler", "Çocuk işçilerin Karşılaştıkları Riskler ve Alınması Gereken Önlemler", "Genç işçilerin İstihdamı", "Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Mesleki Eğitim Sorunları", "Genç İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakları ve Sağlık-Güvenlik Riskleri". Sempozyum sonuç bildirisinde, emeklilik yaşının yükseltilmeye, hızlı özelleştirme politikalarının uygulanmaya çalışıldığı, 1995 yılı toplu iş sözleşmelerinin tikanıklığa uğratıldığı, endüstriyel ilişkilerin gerginleştiği bir dönemde çalışan çocuklar konusunda ilk kez ulusal sempozyumun geniş bir katılımı ile gerçekleştirildiği belirtilmiş, çalışan çocukların sorunlarının sosyal, ekonomik, kültürel problemlerin bir parçası olduğu vurgulanmış ve bu problemlerin çözüm yolları sıralanarak, TÜRK-İŞ'in konunun takipçisi olacağı görüşlerine yer verilmiştir.

16-18 Mayıs 1995 : Ulusal Sempozyum

17. TÜRK-İŞ III. Dönem Projesi : TÜRK-İŞ Bölge ve il Temsilciliklerinin Güçlendirilmesi, Yöneticilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları (01.04.1996 - 30.05.1997)

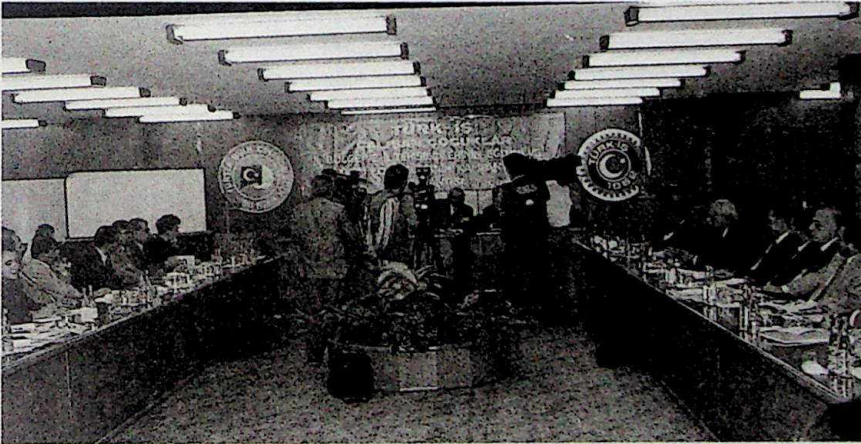
TÜRK-İŞ, işçi sendikalarının çalışan çocuklar konusunda daha duyarlı olmaları, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde aktif rol oynamaları amacıyla, çeşitli eğitim seminerleri, grup çalışmaları, ağaç, metal ve deri sektörlerinde alan araştırmaları, ulusal düzeyde sempozyum düzenledikten, sendika üyelerinde belli bir duyarlılık yaratıldıktan, sendikaların katılımı ve katkıları ile çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi yönünde çalışmalarda bulunduktan sonra, "TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilciliklerinin Güçlendirilmesi, Yöneticilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları" başlıklı yeni bir proje başlatmıştır.

Yeni proje çerçevesinde planlanan çalışmalarla, çalışan çocuklar konusunda sendikalarda yaratılan duyarlılığın TÜRK-İŞ Adana, Ankara, Antalya, Bursa, İzmir ve Samsun bölge ve il temsilcilikleri ile ilgili sendika şubelerine taşınması, bölge, il temsilciliği ve sendika şube yöneticilerinin girişimleriyle konuyla ilgili yerel kurum ve kuruluşların harekete geçirilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak adı geçen illerde çalışan çocukların durumunu saptamak, TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilcilerini çalışma programına hazırlamak için anket çalışması yapılmıştır. TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilcileri, illerdeki sendikalar ile ilgili kurum ve kuruluşlarla ilişkiye geçerek anket sorularını yanıtlamışlardır. TÜRK-İŞ Genel Merkezine ulaşan yanıtlar anılan illerde çalışan çocuklarla ilgili bilgilere ulaşılmasını sağlamış, yapılması planlanan eğitim seminerlerinin, ulusal düzeydeki kampanyaların şekillenmesine katkıda bulunmuştur.

17.1. “ TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilcilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları” Toplantısı

“TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bölge ve İl Temsilcilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları” konulu toplantı, anket çalışmasının ardından, TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilcilerinin yanı sıra sendika genel merkez yöneticileri ve diğer kurumların temsilcilerinin katılımlarıyla, 10 Ekim 1996 tarihinde Ankara’da TÜRK-İŞ Genel Merkezi’nde gerçekleştirilmiştir. Toplantının ilk bölümünde, 6 ilde çalışan çocukların durumu üzerinde durulmuş, elde edilen veriler çerçevesinde toplu bir değerlendirme yapılmıştır. Daha sonra, “Çalışan Çocukların Türk İş Hukukundaki Yeri” ve “Çalışan Çocuklara Yönelik Toplum Örgütleri Politikaları” konulu iki bildiri konunun uzmanları tarafından sunulmuştur. Toplantının tartışma bölümünde, başta TÜRK-İŞ temsilcilikleri ve sendika

10 Ekim 1996 : “Türk-İŞ Bölge ve İl Temsilcilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları” toplantısı.

şube yönetimleri olmak üzere, toplum örgütlerinin çalışan çocuklar konusunda izleyecekleri politikalar, illerde yapılabilecek çalışmalar, bölgeler ve iller ile TÜRK-İŞ Genel Merkezi arasındaki bilgi akışının nasıl sağlanacağı üzerinde durulmuştur. Toplantının son bölümünde, Genel

Eğitim Sekreterinin başkanlığında " TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesi" kurulmuş, komitede 4 bölge temsilcisi ile 2 il temsilcisi görev almıştır. Toplantıdan sonra açıklanan sonuç bildirisinde, komitenin görev ve sorumluluk alanlarına, planlanan çalışmalara yer verilmiştir.

17.2. Toplantı Sonuç Bildirisi

Çocukların erken yaşta çalışma hayatında yer almaları, daha fazla çocuğun çeşitli alan ve işkollarında çalışmaları olgusu Türkiye'de önemli bir toplumsal sorun olarak ağırlığını hissettirmektedir.

Çalışan çocukların çalışma nedenleri, sorunları ve çözüm yolları çok boyutlu olup, ülkemizin temel sorunlarından ve bu sorunların çözümü doğrultusundaki politikalardan soyutlamak mümkün değildir. Adaletsiz gelir dağılımı, düşük ücret, işsizlik, hızlı nüfus artışı, göç, düzensiz kentleşme, yetersiz eğitim vb. sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel olumsuzluklar nedeniyle çocuklar, aile bütçesine katkıda bulunmak ve bir meslek öğrenmek amacıyla erken yaşta çalışma yaşamına atılmak ve çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Öte yandan, günümüzde küreselleşme olgusu ve Gümrük Birliği ile başlayan süreç Türkiye'nin genel ekonomik ve sosyal durumunu, işgücü yapısını, küçük ve orta boy işletmeleri, işçileri, çalışan çocuk ve gençleri, sendikaları, kısaca toplumun her kesimini yakından etkilemektedir. Gümrük Birliği sürecinde, Türkiye'nin rekabet gücünün ucuz işgücü ve işgücünün esnekleştirilmesinde görülmesi biçimindeki yaklaşım ve uygulamalar , genel olarak çalışanların kazanımlarının, yasal haklarının ortadan kaldırılması ve sendikaların etkisiz kılınmasına yönelik tehlikeleri artırmaktadır. İşgücü piyasasının esnekleştirilmesi doğrultusunda atipik istihdam modelleri, bununla birlikte eve iş verme ve fason üretim biçimleriyle kaçak işçi çalıştırma yaygınlaşmaktadır. Atipik çalışma ve üretim biçimlerinin yaygınlaşması daha fazla çocuk ve genç işçinin çalıştırılması için uygun bir ortam yaratmaktadır.

Nedenleri ne olursa olsun, çocukların erken yaşlarda çalıştırılmaları, çocukların çocukluklarını yaşayamamalarına, eğitimden uzaklaşmalarına, fiziksel ve ruhsal gelişimlerinin olumsuz etkilenmesi yanı sıra çeşitli istismara uğramalarına yol açmaktadır.

Çocuk emeğinin istismar edildiği bugünkü tablo, çalışan çocuklar konusunun yeni gelişmeler de dikkate alınarak, köklü biçimde ele alınmasını, çalışan çocukların sorunlarının çözümü yönünde yol ve yöntemler bulunmasını, çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelede rolleri bulunan başta devlet olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşların çabalarını yoğunlaştırmalarını gerektirmektedir. Çocukların çalışması evrensel ve ulusal bir sorundur. Bu nedenle çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelede

etkin rolleri bulunan kişi, kurum ve kuruluşlar bu alanda kararlı, katılımcı bir anlayışla çalışma yapmalıdırlar.

Bu yaklaşım çerçevesinde, çalışan çocukların sorunlarının çözümünde sendikalara büyük görev düşmekte, çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelede sendikaların aktif bir rol oynamaları önem kazanmaktadır.

Bilindiğı gibi, TÜRK-İŞ , çalışan çocukların sorunlarının çözümünde, çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelede sendikalara önemli görevler düştüğü düşüncesinden hareketle son yıllarda çeşitli projeler geliştirmekte ve bu projeleri hayata geçirmeye çalışmaktadır. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu TÜRK-İŞ /ILO işbirliğı ile IPEC programı çerçevesinde işçi sendikalarının çalışan çocuklar konusunda daha duyarlı olmaları, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde aktif rol oynamaları amacıyla çeşitli işkollarında alan araştırmaları, eğitim seminerleri gerçekleştirmiş, çocukların yoğun olarak çalıştıkları ağaç, metal (Ankara) ve deri işkolundaki (İstanbul) tehlikeli ve riskli işler belirlenip ilgili işkollarında örgütlü bulunan sendikaların katılımı ve katkısı ile çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi doğrultusunda çalışmalarda bulunmuştur.

Bölge ve İl Temsilcilerinin Eğitimi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları" başlığını taşıyan 1996-1997 dönemi çalışmamız bugün Konfederasyonumuz Genel Merkezi'nde düzenlenen ilk toplantı ile başlamıştır. Bölge, il temsilcilerimiz ve şube yönetim kurulu üyelerimizin yanısıra ilgili kişi, kurum ve kuruluş temsilcilerinin katılımlarıyla düzenlenen toplantıda genel olarak çalışan çocukların sorunları, çözüm yolları ve yeni dönem çalışmaları değerlendirilmiş, toplantı sonunda " TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesi" kurulmuştur. TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Salih KILIÇ'ın başkanlığında oluşturulan komitede Adana Bölge Temsilcisi Hüseyin Kaya Elbek, İzmir Bölge Temsilcisi Mustafa Kundakçı, Bursa Bölge Temsilcisi Mehmet Kanca, Samsun Bölge Temsilcisi Sabahattin Çam, Ankara İl Temsilcisi Musa Özkan ve Antalya İl Temsilcisi Musa şimşek yer almışlardır.

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesi", önümüzdeki günlerde kurulacak Bölge ve İl Eylem Komiteleriyle birlikte, ulusal düzeyde, çalışan çocukların çalışma ortamı ve koşullarını yerinde inceleyip takip edecekler, çocuk işgücünün elimine edilmesi, çalışan çocukların sorunlarının çözümü doğrultusunda çeşitli kampanyalar düzenleyecek, radyo ve TV programlarına katılacak, yerel düzeyde halkın, işçilerin bilinçlendirilmesine çalışacak, kamu ve sivil örgütleri harekete geçirecektir. Böylece, işçi sendikaları bölge ve illerden başlayarak çocukların çalışma ve eğitim koşullarının iyileştirilmesinde, giderek çocuk çalıştırılmasının önlenmesinde önemli bir toplumsal baskı grubu olarak ağırlıklarını ulusal düzeyde hissettireceklerdir.

17.3. İl Toplantıları

Ankara'da gerçekleştirilen ilk toplantıdan sonra, sırasıyla Adana (21 Kasım 1996), Samsun (25 Aralık 1996), Bursa (28 Şubat 1997), İzmir (27 Mart 1997), Antalya (15 Nisan 1997), Ankara (15-16 Mayıs 1997) toplantıları gerçekleştirilmiş, Bölge ve İl Eylem Komiteleri kurulmuştur. Toplantılarda, "Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı" tanıtılmış, bu çerçevede Türkiye'de sürdürülmekte olan projeler hakkında bilgi verilmiştir. Toplantıda ayrıca, "Türkiye'de Çalışan Çocuklar: Küreselleşme Olgusu ve Gümrük Birliği Açısından Bir Değerlendirme", "Çalışan Çocukların Sağlık ve Güvenlik Sorunları", "Çalışan Çocuklar ve İş Denetimi", "Çıraklık Eğitiminin Önemi" konuları işlenmiştir. Toplantılara çok sayıda sendikacı, işçi, yerel yönetici, kurum ve kuruluş temsilcisi ile çalışan çocuklar katılmışlardır.

17.4. Kampanyalar

TÜRK-İŞ Bölge ve İl Eylem Komitelerinin öncülüğünde 6 ilde çeşitli kampanyalar gerçekleştirilmiştir. Anılan illerde üç gün boyunca, vali, belediye başkanı, il çalışma müdürü, iş teftiş grup başkanı, ticaret odası başkanı, esnaf odası başkanı, çıraklık eğitim merkezi müdürü gibi yerel düzeyde idareciler ziyaret edilmiş, ayrıca işyeri sahipleri ve çalışan çocuklarla görüşmelerde bulunulmuş, binlerce broşür dağıtılmıştır.

Yerel idarecileri ziyarette, bölgede ve Türkiye'de çalışan çocukların sorunları anlatılmış, TÜRK-İŞ'in çalışma programı ve kampanyaları hakkında bilgi verilmiş, bölge ve il düzeyinde çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde kendilerinden ve kurumlarından yardım beklediği, etkin iş denetimine gereksinim duyulduğu söylenmiş, örneğin, işyeri açma ruhsatı verilirken, işyerinin sağlıklı çalışma, çalışma biçiminin yasalara uygun olmasına dikkat edilmesi istenmiştir.

Çıraklık Eğitim Merkezlerine ziyarette, çalışan çocukların ve çırakların çeşitli tehlikelerden korunmaları, çıraklık eğitim merkezlerine devam edebilmeleri için yöneticilerin ve öğretmenlerin, çocukların aileleriyle, çalıştıkları işyerlerinin sahipleri ve ustalarıyla görüşülmeleri üzerinde durulmuştur. Ziyarette, çırakların eğitim gördükleri sınıflar ve atölyeler gezilmiş, sorunlar çıraklardan dinlenilmiş, kendilerine iş tulumu, kulaklık, gözlük, eldiven vb. koruyucu malzemeler dağıtılmıştır. Ayrıca, Çıraklık Eğitim Merkezlerinde sergilenmek, işyeri sahiplerine önerilmek üzere çeşitli koruyucu malzemeler hediye edilmiştir.

İşyeri ziyaretlerinde, işyeri sahipleri, usta ve kalfalara mümkün olduğunca küçük yaşlardaki çocukların çalıştırılmaması, eğer çalışma durumu sözkonusu ise çocukların hafif işlerde, kısa çalışma süreleriyle, işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarına uygun ortamlarda çalıştırılmaları,

çocukların çıraklık eğitim merkezlerine devam etmelerinin sağlanması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede, işyeri sahipleri, onların örgütlerinin temsilcileri, çıraklık eğitim merkezlerinin yöneticileri, TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komitelerinin üyeleriyle biraraya getirilmiştir.

Sosyal Sigortalar Kurumu ve bazı hastaneleri ziyarette, çalışan çocuklara yönelik genel sağlık taramalarında gezici ekip, araç, gereç, sağlık kontrolü gibi açılardan yardımcı olunması istenmiştir.

21 Kasım 1996 : Adana Çıraklık Eğitim Merkezi ziyareti.

17.5. Yayın Çalışmaları

İki ayda bir yayımlanan TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bülteni'nin yayımlanmasına devam edilmiş; bültende Büro'nun gerçekleştirdiği çalışmalara, kampanyalara, bilimsel yazılara, çeviri metinlere yer verilmiştir. "Türkiye'de Çalışan Çocuklar: Küreselleşme Olgusu ve Gümrük Birliği Açısından Bir Değerlendirme" başlıklı kitap, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu Müdürü tarafından hazırlanmıştır.

17.6. Üçüncü Proje Döneminin Değerlendirilmesi

Üçüncü proje döneminin yeni ve en önemli yanı, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesinin ve benzer biçimde Bölge Eylem Komitelerinin kurulması, komite üyelerinin eğitimden geçirilerek, çalışan çocuklar konusunun TÜRK-İŞ Bölge Temsilciliklerinin çalışmalarına dahil edilmesi, yerelden ulusala doğru bir baskı grubu olarak TÜRK-İŞ'in örgütlülüğünün, gücünün harekete geçirilmesi olmuştur. Başka bir

anlatımla, Türkiye'nin kuzey, güney, batı ve orta Anadolu bölgesinde konunun gündeme getirilmesi, gündemde tutulması, sendikacı, işçi, aile, küçük ve orta boy işletme sahipleriyle çocukların bilinçlendirilmesi, dolayısıyla duyarlılığın artırılması, yerel kurum ve kuruluşların harekete geçirilmesi, çocuk işçiliğiyle mücadeleye önemli bir katkı sağlamış, yakın bir gelecekte konunun tüm ülkeye yayılması bakımından umut verici bir alt yapı oluşturmuştur.

Hızlı özelleştirme politikalarının uygulandığı, işsizliğin arttığı, toplu iş sözleşmelerinin tikanıklığa uğradığı, kısaca, çalışma yaşamında işçiler ve sendikalar açısından önemli sorunların yaşandığı bir dönemde, Bölge Eylem Komitelerinin çalışan çocukların sorunlarını ülkenin temel sorunlarıyla ilişkilendirerek, sorunların çözümü yönünde aktif çaba göstermeleri, konuyu çalışmalarının ayrılmaz bir parçası haline getirmeleri, üçüncü proje döneminin başarılı geçmesini sağlamıştır.

Çalışma programının başarılı bir başka yönü, çalışan çocuklar konusunun TÜRK-İŞ'in düzenli olarak gerçekleştirdiği "Çevre ve İşçi Sağlığı-İş Güvenliği seminerleri"ne dahil edilmesi, Gaziantep, Lüleburgaz, Çorlu vb. çocukların yoğun olarak çalıştıkları bölgelerde konunun işlenmesidir.

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesi ve Bölge Eylem Komitelerinin çalışmalarının en geniş biçimde kamuoyuna duyurulmasında medyanın desteği sağlanmıştır.

Çalışan çocuklar konulu sempozyumun ikincisinin, başta Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı olmak üzere kurumların üst düzey yöneticilerinin yanı sıra siyasi partilerin temsilcilerinin katılımlarıyla ulusal düzeyde gerçekleştirilmesi bu proje döneminin başarılı bir yanıdır.

Üçüncü proje döneminin önemli bir özelliği, çeşitli üniversitelerden öğrencilerin TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu'nda staj görmeye başlamalarıdır. Ankara ve Gazi Üniversitelerinin Çalışma Ekonomisi, Hacettepe Üniversitesinin Sosyal Hizmetler Bölümü ve Bilkent Üniversitesinin çeşitli bölümlerinden öğrenciler öğretim yılı boyunca ve yaz aylarında büroda staj yapmaya başlamışlardır.

Eğitim seminerleri ve kampanyalar boyunca ulaşılan çalışan çocukların profili şu şekilde olmuştur: TÜRK-İŞ'in 6 ilde gerçekleştirdiği eğitim seminerlerine 15 yaşın altında toplam 100 çocuğun, Ankara'da gerçekleştirilen sempozyuma ise toplam 120 çalışan çocuğun ve çırağın katılımı sağlanmıştır. Kampanya çerçevesinde, ziyaret edilen işyerlerinde ve Çıracılık Eğitim Merkezlerinde, çeşitli alan ve sektörlerde tehlikeli koşullarda çalışan 15 yaşın altındaki çocuklara ulaşılmış, eğitim seminerlerinde ve kampanyalarda 15 yaşın altında zor ve tehlikeli

koşullarda çalışan çocukların sorunları öncelikli ve ağırlıklı olarak vurgulanmıştır.

Özetle, üçüncü proje döneminde, yerelden merkeze doğru ulusal ve uluslararası politikaların yaşama geçirilmesi için altyapı oluşturulmuş, çocuk işçiliği konusu Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde gündeme getirilmiştir. Ancak, proje dönemi sonunda, Eylem Komitelerinin daha uzun vadeli plan ve stratejiler geliştirmeleri için bilgi ve kapasitelerinin artırılmasına gereksinim olduğu gözlenmiştir.

18. TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesi ve Bölge Eylem Komiteleri

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesi, 10 Ekim 1996 tarihinde, Ankara'da, TÜRK-İŞ Genel Merkezi'nde gerçekleştirilen toplantıda kurulmuştur. Komitede şu kişiler yer almıştır:

Başkan : Salih Kılıç	TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri
Üyeler : Mustafa Kundakçı	TÜRK-İŞ İzmir Bölge Temsilcisi
Hüseyin Kaya Elbek	TÜRK-İŞ Adana Bölge Temsilcisi
Mehmet Kanca	TÜRK-İŞ Bursa Bölge Temsilcisi
Sabahattin Çam	TÜRK-İŞ Samsun Bölge Temsilcisi
Musa Özkan	TÜRK-İŞ Ankara İl Temsilcisi
Musa Şimşek	TÜRK-İŞ Antalya İl Temsilcisi

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesinin oluşturulmasından sonra, İzmir, Adana, Bursa, Samsun, Ankara ve Antalya toplantıları gerçekleştirilerek TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilcilerinin başkanlığında adı geçen bölge ve illerde de eylem komiteleri oluşturulmuştur. Bölge ve İl Eylem Komitelerinin çalışmaları Haziran 1997'den itibaren Antalya'nın dışındaki bölge ve illerde yoğunlaşmıştır. Bölge ve İl Eylem Komitelerinde şu kişiler yer almaktadır:

Çalışan Çocuklar İzmir Bölge Eylem Komitesi Üyeleri

Başkan : Mustafa Kundakçı	TÜRK-İŞ İzmir Bölge Temsilcisi
Üyeler : Yılmaz Turan	TÜRK METAL Sendikası İzmir Şube Başkanı
Tuncay Kireçkaya	TEK GIDA-İŞ Sendikası İzmir Şube Başkanı
Kazım Belek	T.ÇİMSE-İŞ Sendikası İzmir Şube Başkanı
Melih Varol	TEZKOOP-İŞ Sendikası İzmir 1 Nolu Şube Başkanı
Hüseyin Yılmaz	T.DERİ-İŞ Sendikası İzmir Şube Başkanı
H.Bekir Yalçınkaya	TEKSİF Sendikası İzmir Şube Başkanı

Çalışan Çocuklar Adana Bölge Eylem Komitesi Üyeleri

Başkan :	Hüseyin Kaya Elbek	TÜRK-İŞ Adana Bölge Temsilcisi
Üyeler :	Yılmaz Uçar	TÜRK METAL Sendikası Adana Şube Başkanı
	Bedrettin Kaykaç	TARIM-İŞ Sendikası Adana Şube Başkanı
	Hüseyin Işık	TEK GIDA-İŞ Sendikası Güney Anadolu Şube Başkanı
	Şeref Korur	TEKSİF Sendikası Adana Şube Başkanı

Çalışan Çocuklar Bursa Bölge Eylem Komitesi Üyeleri

Başkan :	Mehmet Kanca	TÜRK-İŞ Bursa Bölge Temsilcisi
Üyeler :	Mehmet Metin	TEKSİF Bursa Şube Başkanı
	Vedat Coşaner	TEKSİF Bursa Pilot Şube Başkanı
	Sabri Özdemir	TÜRK METAL Bursa Şube Başkanı
	Mecit Hazır	TÜRK METAL 1 Nolu Şube Başkanı
	İsmet Yiğit	PETROL-İŞ Bursa Şube Başkanı
	Sabri Keskin	TARIM-İŞ Bursa Şube Başkanı

Çalışan Çocuklar Samsun Bölge Eylem Komitesi Üyeleri

Başkan :	Sabahattin Çam	TÜRK-İŞ Samsun Bölge Temsilcisi
Üyeler :	İsmail Ekşioğlu	TÜRK METAL Samsun Şube Başkanı
	Ayhan Saraç	TEK GIDA-İŞ 2 Nolu Şube Başkanı
	Ahmet Erbay	T.HARB-İŞ Samsun Bölge Temsilcisi
	Muhittin Bektaş	LİMAN- İŞ Samsun Şube Başkanı

Çalışan Çocuklar Ankara İl Eylem Komitesi Üyeleri

Başkan Vekili :	Sinan Vargı	TÜRK-İŞ Teşkilatlandırma Uzmanı
Üyeler :	Kemal Yılmaz	T.YOL-İŞ Sendikası Ankara 1 Nolu Şube Başkanı
	Necdet Gördü	TES-İŞ Sendikası Ankara 2 Nolu Şube Başkanı
	Celalettin Albayrak	TARIM-İŞ Sendikası Ankara Şube Başkanı
	Erdal Bedir	TÜRK METAL Sendikası Ankara 1 Nolu Şube Başkanı

19. Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları Sempozyumu

TÜRK-İŞ, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Haftasında "Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sorunları Sempozyumu"nun ikincisini 15-16 Mayıs 1997 tarihlerinde Ankara'da Konfederasyon Genel Merkezi'nde gerçekleştirmiştir. Çok sayıda çalışan çocuk, çırak, genç işçi, sendikacı ve

sendika üyesi işçilerin katıldıkları sempozyumun açılış konuşmasını TÜRK-İŞ Genel Başkanı yapmış, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı da sempozyuma katılarak, bu alandaki çalışmalarını anlatmıştır. Kurum ve kuruluşların üst düzey temsilcilerinin yanı sıra konusunda yetkin 25 uzman ile TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin temsilcileri de sempozyuma katılmış, düzenlenen oturumlarda görüşlerini açıklamışlardır. Sempozyumun oturum başlıkları şunlar olmuştur: "Çalışan Çocuk ve Genç İşçilerin Sorunlarına Siyasi Partilerin Bakışı", "Kendi Ağzlarından Sorunlarıyla Çalışan Çocuklar ve Genç İşçiler", "Çocuk ve Genç İşçilerin İstihdamdaki Payı ve Sorunları", "Türk İş Hukukunda Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakları", "Çalışan Çocukların ve Genç İşçilerin Mesleki Eğitim Sorunları".

16 Mayıs 1997 : "Kendi Ağzlarından Sorunlarıyla Çocuklar"

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM : ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE KARŞI MÜCADELEDE SENDİKAL BİR MODELE DOĞRU: TÜRK-İŞ MODELİ

20. TÜRK-İŞ IV. Dönem Projesi : TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komitelerinin Gelişim Planının Belirlenmesi (01.06.1997 - 31.12.1997)

TÜRK-İŞ , üçüncü dönem projesi çerçevesinde gerçekleştirdiği çalışmalarda çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında, bölge ve il temsilciliklerinin yanı sıra sendika şubelerinin katkı ve katılımlarının önemini vurgulamış, bu yaklaşımdan hareketle yerel baskı gruplarının gelişmesi için TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bölge ve İl Eylem Komitelerini kurmuş, görev ve sorumluluk alanlarını belirlemiş, bu yönde harekete geçmelerini sağlamıştır.

Üçüncü proje dönemi sonundaki gözlemlerden hareketle, Eylem Komitelerinin motivasyonlarının sürekli kılınması, sağlanan duyarlılığın eyleme dönüşmesi için, Eylem Komitelerinin yapılarının güçlendirilmesi üzerinde durulmuştur. Bunun için, Komite üyeleriyle tek tek görüşülerek, daha güçlü bir yapının oluşturulması, onların katkı ve katılımlarıyla belirlenen gereksinimler doğrultusunda sistematik ve planlı eylemlerin yaşama geçirilmesine yönelik 'Gelişim Planı'nın hazırlanması hedeflenmiştir.

"TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komitelerinin Gelişim Planlarının Belirlenmesi" başlığını taşıyan yeni dönem projesiyle, Eylem Komitelerinde yaratılan duyarlılığın devamının sağlanması, dolayısıyla Eylem Komitelerinin kurumsallaşması, bölge ve illere uygun 'Gelişim Planı'nın hazırlanması, baskı gruplarının yerelden ulusala doğru harekete geçirilmesi, bunun kalıcı kılınması, bölge ve illerde çocuk işçilerle ilgili yapılacak çalışmalarda, giderek ulusal ve uluslararası politikaların düzenlenmesinde kuruluşlararası işbirliği ve koordinasyonunun sağlanması, karar mekânizmalarının etkilenmesi amaçlanmıştır.

Projenin bir başka önemli özelliği, Türkiye'nin Çocuk Hakları Sözleşmesini onaylamasına karşın uygulamada birtakım sorunların yaşandığı gerçeğinden hareketle, TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komiteleri üyelerinin, TÜRK-İŞ'e bağlı sendika şube yönetim kurulu üyelerinin, giderek TÜRK-İŞ üyelerinin, bu alanda Türkiye tarafından verilen taahhütlerin yerine getirilmesi, çalışan çocuklarla birlikte Çocuk Haklarının aktif savunucuları olmaları yönünde eğitilmelerinin de amaçlanmıştır.

Bu misyona ulaşmak için Eylem Komiteleri tarafından geliştirilmeleri beklenen "Gelişim Planı" şunları kapsamıştır: 1. Eylem Komitelerinin Misyonu, 2. Uygulanacak stratejiler, 3. Eylem Komiteleri için görev tanımı, 4. Sorumluluk alanları, 5. Yıllık iş planı, 6. Ulusal ve yerel düzeyde diğer

kuruluşlarla işbirliği modeli, 7. Çalışan çocukların sorunlarının belirlenmesinde bilgi akışının yerelden ulusala, ulusaldan uluslararası düzeylere taşınması.

Böylece, yeni dönem çalışma programı ile Eylem Komitelerinin "Gelişim ve Çalışma Planı"na uygun bir biçimde çalışmalarını sürdürmelerinin yanı sıra, Çocuk Hakları Sözleşmesi hakkında bilgilendirilmeleri, Çocuk Hakları Sözleşmesinin tam olarak uygulanmasında sendikaların aktif bir rol oynamaları , çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında sendikal eylem çerçevesini de kapsayan bir modelin, yerel ve ulusal sosyo-kültürel koşullar temel alınarak oluşturulması da hedeflenmiştir.

Ağustos-Eylül 1997 döneminde, TÜRK-İŞ , ILO ve UNICEF yetkilileri ile ulusal danışmanın yer aldıkları toplantılar gerçekleştirilmiş, Çocuk Hakları Sözleşmesinin işleneceği eğitim seminerinin biçim ve içeriği belirlenmiştir. Buna göre, iki günlük toplantıların ilk gününde katılımcılara UNICEF'in çalışmalarının tanıtılması, anılan sözleşmenin maddeleri hakkında bilgilendirilmeleri, ikinci gün ise, ulusal danışmanın sunduğu bildiriden sonra bölge ve illerin özelliklerine uygun 'Gelişim Planı'nın hazırlanması yönünde görüş birliğine varılmıştır.

20.1. Çocuk İşçiliğine Karşı Mücadelede Sendikal Bir Modele Doğru

Bölge toplantılarından önce, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosunun dört yıllık bilgi birikiminden ve deneyiminden, ILO tarafından yayımlanan "İşçi Sendikaları ve Çalışan Çocuklar" (A. Fyke, M. Jankanish, 1997) adlı kitaptan yararlanılarak Eylem Komiteleri için taslak bir 'Gelişim Planı' hazırlanmıştır. 'Gelişim ve Çalışma Planı' üç bölümden oluşmuştur:

1. Bölüm : Çocuk İşçiliği Faaliyetlerinde İşçi Sendikalarının Katılımını Arttırmak İçin 10 Basamak. (Araştırma; Yapısal Gelişim; Politika Gelişimi; Kontrol Mekanizması; Duyarlılığın Arttırılması; Kampanyaların Yapılması; Toplu Pazarlık; Çalışan Çocuklara Doğrudan Destek; Seferberlik; Uluslararası Belgelerin, Denetim Mekanizmasının Kullanılması.)

2. Bölüm : TÜRK-İŞ'in Çocuk İşçiliğine Karşı Eylem Çerçevesi (10 Basamaktan Oluşan Çalışmalar, Düzeyler ve Hareketler)

3. Bölüm : TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Gelişim ve Çalışma Planı (Bölge ve İl Temsilciliklerinin Çocuk İşçiliğine Karşı Eylem Çerçevesi - Adana, Ankara, Bursa, İzmir, Samsun)

**ÇOCUK İŞÇİLİĞİ FAALİYETLERİNDE İŞÇİ SENDİKALARININ
KATILIMINI ARTTIRMAK İÇİN 10 BASAMAK**

1	Araştırma	Yerel ve ulusal düzeylerde araştırma ve analizlerin yapılması
2	Yapısal Gelişim	Odak noktalar, birimler ve komiteler vb. yapıların geliştirilmesi
3	Politika Gelişimi	Politikaların üretilip, gözden geçirilmesiyle eylem planının oluşturulması
4	Kontrol Mekanizması	Çocuk işçiliği istismarının ortaya çıkarılması, istismarın engellenmesi, yönünde politik taahhütlerin sağlanması
5	Duyarlılığın Arttırılması	İşçi eğitiminin sürdürülmesi, yazılı ve görsel medyanın katkısıyla kamuoyunda duyarlılığın arttırılması
6	Kampanyaların Yapılması	Çocuk işçiliği istismarının kaldırılması için üyelerin, kişi, kurum ve kuruluşların harekete geçirilmesi
7	Toplu Pazarlık	Çalışma koşullarının iyileştirilmesi, geliştirilmesi, çalışma hayatında reform yapılması ve çocuk işçiliğinin yasaklanması için yasal zemininin yaratılması
8	Çalışan Çocuklara Doğrudan Destek	Tehlikeli ve riskli koşullarda çalışan çocukların kurtarılması, rehabilitasyonu ve eğitim, mesleki eğitime yönlendirilmesi
9	Seferberlik	Sendikal hareketin, siyasal partiler ve gönüllü kuruluşlarla yakın işbirliğine girerek, 'çocuk işçiliği koalisyonu'nu sağlaması
10	Uluslararası Belgelerin, Denetim Mekanizmasının Kullanılması	Sendikaların, çocuk istismarı biçimleri üzerine ILO'ya, çocuk hakları komitelerine rapor hazırlamaları, çocuk hakları mekânizmalarının kullanılması

TÜRK-İŞ ÇALIŞAN ÇOCUKLAR GELİŞİM PLANI

(Bölge ve İl Temsilcilerinin Çocuk İşçiliğine Karşı Eylem Çerçevesi)
(Ankara, Adana, Samsun, Bursa, İzmir)

(01.05.1997 - 31.12.1997 Dönemi İçin Hazırlanmıştır)

KONU 1 ARAŞTIRMA YAPILMASI

ÖNCELİK 1.1 ÇOCUKLARIN ÇALIŞTIKLARI BÖLGELERİN VE ÇALIŞMA KOŞULLARININ BELİRLENMESİ

AMAÇLAR	HEDEFLER	ZAMAN ÇİZELGESİ	SORUMLULUK
1.1.1. Bölgelerde çalışan çocukların, çalışma koşulları ve çalıştıkları sektörlerin özelliklerine göre belirlenerek, sürekli takip edilmesi, bilgilerin Bölge Temsilciliklerinde toplanması Başarı Kriteri: a. Çocukların yoğun olarak çalıştıkları bölgeler, çalışma koşulları ve sektörlerin özellikleriyle ilgili verilerin en geniş biçimde toplanması b. Elde edilen verilerin diğer çalışmalar için önemli bir hareket noktası oluşturması	i. İşyerlerine ziyaretlerin yapılması ii. Verilerin işlenmesi iii. Bilgilerin değerlendirilmesi iv. Sonuçların kamuoyuna duyurulması	Devam ediyor Devam ediyor Devam ediyor Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi

KONU 2**YAPISAL GELİŞİMİN SAĞLANMASI****ÖNCELİK 2.1 BÖLGE EYLEM KOMİTESİNİN KURUMSALLAŞMASI VE ÇALIŞMA PLANININ GELİŞTİRİLMESİ**

AMAÇLAR	HEDEFLER	ZAMAN ÇİZELGESİ	SORUMLULUK
2.1.1. Çocuk işçiliğinin elimine edilmesinde yerel bir baskı grubu olan ve harekete geçirilen komitelerin aktivitelere süreklilik kazandırılması, gelişme ve çalışma planının bir parçası olarak yeni aktivitelerin belirlenip organize edilmesi	i. Periyodik toplantılar gerçekleştirilmek ii. Sendika şube yönetim kurulu üyeleriyle görüşmek iii. Çalışma planı geliştirmek iv. Çalışma planını değerlendirmek	Devam ediyor Devam ediyor Eylül 1997-Aralık 1997 Eylül 1997-Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, Eylem Komitesi TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu Eylem Komitesi

Başarı Kriteri:

- Bölge Eylem Komitelerinin kurumsallaşması
- Çalışmaların gözden geçirilerek çalışma planının çıkarılması
- Aktiviteler etkin katılım
- Aktivitelerin sürekliliği
- Komite üyeleri arasında koordinasyon sağlanması

KONU 3 DUYARLILIĞIN ARTTIRILMASI

ÖNCELİK 3.1 EĞİTİM ÇALIŞMALARıyla DUYARLILIĞIN ARTTIRILMASI

AMAÇLAR	HEDEFLER	ZAMAN ÇİZELGESİ	SORUMLULUK
3.1.1 Çocuk işçiliği sorunlarının belirlenmesine ve sorunların çözümüne yardımcı olmak amacıyla Bölge ve İl Eylem Komitesi üyelerinin çalışan çocukların sorunları, çözüm yolları ve Birleşmiş Milletlerin Çocuk Hakları Sözleşmesi konusunda bilgilendirilmesi Başarı Kriteri a. Çalışan çocukların durumu ve Çocuk Hakları Sözleşmesi konusunda bilgilendirilmiş Eylem Komitesi üyeleri b. Çalışan çocukların korunması ve eğitime yönlendirilmesi konusunda duyarlılıkları artırılmış Eylem Komitesi üyeleri c. Yaratılan duyarlılığın işçilere taşınması	i. Grup çalışmalarının yapılması ii. Eğitim seminerlerinin düzenlenmesi iii. Çeşitli araçlarla işçilerin eğitilmesi iv. Eğitimin değerlendirilmesi	Eylül 1997 - Aralık 1997 Eylül 1997 - Aralık 1997 Devam ediyor Eylül 1997 - Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu Bölge Eylem Komitesi

KONU 4 POLİTİKA GELİŞTİRİLMESİ

ÖNCELİK 4.1 POLİTİKALARIN ÜRETİLEREK EYLEM PLANININ GELİŞTİRİLMESİ

AMAÇLAR	HEDEFLER	ZAMAN ÇİZELGESİ	SORUMLULUK
4.1.1 Çalışan çocukları koruyucu önlemlerin alınması yönünde yerel karar mekânizmalarının etkileneşmesi ve politik taahhütlerin sağlanması	i. Çalışan çocuklarla ilgili araştırma, çalışma ve gelişmelerin izlenmesi	Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi
Başarı Kriteri	ii. Haber bültenleri, birim çalışmalarıyla bilgi ve iletişim ağıının kurulması	Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi
a. Varolan politikaların gözden geçirilerek yeni politikaların oluşturulması	iii. Yerel düzeyde yöneticilerle görüşmeler	Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi
b. Yeni politikaların eylem planına yansınması			
c. Politik taahhütlerin sağlanması			

KONU 5 KONTROL MEKANİZMASININ OLUŞTURULMASI

ÖNCELİK 5.1 ÇOCUKLARA YAPILAN İSTİSMARLARIN AÇIĞA ÇIKARILMASI VE İLGİLİ KURULUŞLARA BİLDİRİLMESİ

AMAÇLAR	HEDEFLER	ZAMAN ÇİZELGESİ	SORUMLULUK
5.1.1 Çocuk İşçiliği istismarının belirlenerek ilgili kişi, kurum ve kuruluşlara bildirilmesi ve her türlü istismarın önüne geçilmesi	i. Çalışan çocukların yoğun olarak çalıştıkları bölgelerin belirlenerek periyodik olarak taranması ii. TÜRK-İŞ Bilgi ve Danışma Merkezine yapılan başvuruların değerlendirilmesi iii. İstismara uğrayanların ilgili yerel otoriteye bildirilmesi iv. İstismara uğrayanların durumlarının takip edilmesi	Eylül 1997 - Aralık 1997 Eylül 1997 - Aralık 1997 Eylül 1997 - Aralık 1997 Eylül 1997 - Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi
Başarı Kriteri a. İstismara uğrayan çocuklara ulaşılması b. İlgili yerel otoritelerin harekete geçirilmesi c. İstismarın kaynağında önlenmesi			

KONU 6**KAMPANYALARIN YAPILMASI****ÖNCELİK 6.1 UYGULAMA VE EĞİTİM REFORMLARI ÜZERİNE YEREL OTORİTELERİN BİLİNÇLENDİRİLMESİ**

AMAÇLAR	HEDEFLER	ZAMAN ÇİZELGESİ	SORUMLULUK
6.1.1 Üyeler seferber edilerek çocuk istismarının boyutları, uygulamadaki sorunlar ve eğitim reformları üzerine yerel otoritelerin bilinçlendirilmesi, etkilenmesi	i. Üyelerin seferber edilmesi için çeşitli toplantılar düzenlemek ii. Uygulamadaki problemleri yerinde tespit etmek iii. Kamuoyunun bilgilendirilmesinde medyayı kullanmak iv. Yerel otoriteleri ziyaret ederek, sorunları aktarmak	Eylül 1997-Aralık 1997 Eylül 1997-Aralık 1997 Devam ediyor Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi
Başarı Kriteri a. Üyelerin en geniş biçimde seferber edilmesi b. Sorunların yaşandığı yerlerin periyodik olarak ziyaret edilmesi c. Uygulamadaki sorunların açığa çıkarılarak, önlemlerin alınmasının sağlanması d. Yerel otoritelerin harekete geçirilmesi			

KONU 7**TOPLU PAZARLIK****ÖNCELİK 7.1 ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN KULLANILMAMASI YÖNÜNDE MADDELERİN TOPLU SÖZLEŞMELERDE YER ALMASI**

AMAÇLAR	HEDEFLER	ZAMAN ÇİZELGESİ	SORUMLULUK
7.1.1 Çocuk işçiliğinin yasaklanması yönünde yasal zeminin yaratılması için toplu pazarlık aracının kullanılması	i. İşverenlerle görüşmelerin yapılması	Eylül 1997 - Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi
Başarı Kriteri	ii. ÇSGB Bölge Müdürleriyle görüşmelerin yapılması	Eylül 1997 - Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi
a. Çocukların çalışma koşullarını iyileştirme yönünde reformlara başlanması	iii. ÇSGB İş Teftiş Grup Başkanlarıyla görüşmelerin yapılması	Eylül 1997 - Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi
b. İşyerlerinde çocuk işçiliğinin yasaklanması yönünde mesafe alınması	iv. Çıraklık Eğitim Merkezi müdürleriyle görüşmelerin yapılması	Eylül 1997 - Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi
c. İmzalanan sözleşmelerde 15 yaşın altında çocuk çalıştırılmayacağına dair maddelerin konulması	v. Sendika Şube Başkanlarıyla görüşmelerin yapılması	Eylül 1997 - Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi

KONU 8 ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN DOĞRUDAN DESTEKLENMESİ

ÖNCELİK 8.1 KORUNMAYA MUHTAÇ ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN BELİRLENMESİ

AMAÇLAR	HEDEFLER	ZAMAN ÇİZELGESİ	SORUMLULUK
8.1.1 Riskli ve tehlikeli koşullarda çalışan çocukların çalışma hayatından kurtarılması, rehabilitasyonun sağlanması, mesleki eğitime kaydırılması	i. TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilcilerinin Bilgi-Danışma Merkezleri olarak hizmet vermeleri ii. Bilgi-Danışma Merkezlerinin kamuoyuna tanıtılması iii. İşyeri gezilerinin yapılması iv. Çalışan çocuklarla görüşülmesi v. İşyeri sahibi, usta ve ailelerle görüşülmesi vi. Eğitim ve mesleki eğitim kurumlarına kayıt yaptırmak vii. Hastanelere sağlık kontrolü yaptırmak viii. Kişisel koruyucu malzemeler dağıtmak	Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi
Başarı Kriteri a. Bilgi-Danışma Merkezini en geniş kesimlere tanıtmak b. Tehlikeli koşullarda çalışan çocukların tesbit edilmesi c. Taleplerin karşılanması d. Çok sayıda çalışan çocuğun çiraklık ve mesleki eğitime kaydının yapılması e. Çok sayıda çalışan çocuğun sağlık kontrolünün yapılması, tedavilerinin sağlanması		Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi
		Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi
		Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi
		Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi
		Eylül 1997 – Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi
		Eylül 1997 – Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi
		Devam ediyor	Bölge Eylem Komitesi

KONU 9 SEFERBERLİK
ÖNCELİK 9.1 ÇOCUK İŞÇİLİĞİNİN EN GENİŞ BİÇİMDE GÜNDEMDE TUTULMASI

AMAÇLAR	HEDEFLER	ZAMAN ÇİZELGESİ	SORUMLULUK
9.1.1 Çocuk işçiliğinin en geniş bir biçimde gündemde tutulması için Eylem Komitesinin görümlü kuruluşlar ve siyasal partilerle yakın işbirliğine gitmesi, destek sağlaması Başarı Kriteri a. Sivil toplum örgütlerinin ve siyasal partilerin desteklerinin sağlanması b. Çok sayıda çalışan çocuğun kurtarılması ve rehabilitasyonuna katkı sağlanması c. Yerelden ulusala doğru politikaların etkileneceği	i. Sivil toplum örgütleri ve siyasal partilerle ilişki kurulması ii. Toplantı, çalışma ve kampanyalara davet ve katılım iii. Basın bildirisi, bülten, dergi vb. yayın organlarıyla iletişim ağı	Eylül 1997 - Aralık 1997 Eylül 1997 - Aralık 1997 Eylül 1997 - Aralık 1997	Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi Bölge Eylem Komitesi

**KONU 10 - ULUSLARARASI BELGELERİN, DENETİM MEKANİZMASININ KULLANILMASI
ÖNCELİK 10.1 BÖLGE VE İLLERDEN ÇALIŞAN ÇOCUKLARLA İLGİLİ ÇEŞİTLİ VERİLERİN ELDE EDİLMESİ**

AMAÇLAR	HEDEFLER	ZAMAN ÇİZELGESİ	SORUMLULUK
Çalışan çocuklarla ilgili çeşitli verilerin Bölge Eylem Komiteleri tarafından toplanmaya devam edilmesi, elde edilen verilerin TÜRK-İŞ kanalıyla uluslararası kuruluşlara ulaştırılması Uluslararası denetim mekanizmasının kullanılması Başarı Kriteri a. Toplanan verilerin hızlı ve düzenli biçimde TÜRK-İŞ'e ulaştırılması b. Bölgeleden elde edilen verilerden hareketle raporlar hazırlanması c. Raporların ILO, UNICEF, ICFTU gibi uluslararası kuruluşlara gönderilmesi ve uluslararası kamuoyu oluşturulması ve yaratılması	i. Riskli ve tehlikeli sektörlerde çalışan çocukların belirlenmeyle ilgili araştırmalara devam edilmesi ii. Verilerin işlenmesi iii. Raporların hazırlanması iv. Raporların ulusal ve uluslararası platforma sunulması	Devam ediyor Devam ediyor Devam ediyor Devam ediyor	Bölge Eylem Komiteleri Bölge Eylem Komiteleri, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu

TÜRK-İŞ 'İN ÇOCUK İŞÇİLİĞİNE KARŞI EYLEM ÇERÇEVESİ

DÜZEYLER VE HAREKETLER			
Faaliyet Şekli	Yerel	Ulusal	Uluslararası
1. Araştırma	Adana, Ankara, Antalya, Bursa, İzmir ve Samsun'da yerel sanayilerde çalışan çocukların durumu araştırılmış; çocukların çalıştıkları bölgeler, çalışma koşulları belirlenmiştir.	Çalışan çocukların Toplumsal Profili (Ankara Ağaç ve Metal Sanayiinde Bir Alan Araştırması) Çalışan Çocukların Sorunları, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler (İstanbul Deri İşkolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Bir Alan Araştırması)	ILO/PEC ve UNICEF'ten yapılan araştırma ve çalışmalarına sponsorluk sağlanmış, TÜRK-İŞ başta personel olmak üzere projelere çeşitli katkılarda bulunmuştur.
2. Yapısal Gelişim	Adana, Ankara, Antalya, Bursa, İzmir, Samsun TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bölge ve İl Eylem Komiteleri kurulmuştur.	TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Eylem Komitesi	Uluslararası düzeylerde düzenlenen çeşitli toplantılara katılmaktadır.
3. Politika Gelişimi	Çalışan çocukları koruyucu önlemlerin alınması yönünde yerel karar mekanizmaları etkilennmiş, politik taahhütlerin sağlanması sürecine girilmiştir.	Merkezden yerele, yerelden merkeze doğru "TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Gelişim ve Çalışma Planı" geliştirilmiştir.	Çocuk işçiliği alanındaki gelişmeler, politikalar, çözümler ve öneriler yabancı kaynaklardan takip edilmektedir.
4. Kontrol Mekanizması	Bölgelerde çocuk işçiliği istismarının boyutları belirlenerek, ihaller yerel otoritelere bildirilecektir.	Bölgelerdeki çocuk işçiliği istismarının boyutları ve ihaller ulusal otoritelere bildirilecek, çalışan çocukların hakları ve çalışma standartları ile ilgili uluslararası yükümlülüklerin kontrol altına alınması sağlanacaktır.	Ülke düzeyinde çocuk işçiliği istismarının boyutları ve ihaller uluslararası otoritelere bildirilerek, yürürlükte bulunan ve denetleme konusunda kuruluşların hareketi geçmesi sağlanacaktır.

5. Duyarlılığın Artırılması	Çalışan çocukların sorunları, Birleşmiş Milletler'in Çocuk Hakları Sözleşmesi konusunda Bölge Eylem Komitesi üyelerinin ve işçilerin eğitimi ile çalışmaların devam edilecektir. Böylece, medyanın da kullanılarak en geniş halk kesimlerine ulaşılacak, yerel düzeyde duyarlılık artırılabilecektir.	Ulusal düzeyde Ankara, İzmir ve İstanbul'da düzenlenen seminerler ve sempozyumlarla çalışan çocuklar konusu ulusal platformlara taşınmıştır. Yeni dönemde, toplantı, seminer ve sempozyumlarla duyarlılık artırılmaya çalışılacaktır.	Uluslararası/bölgesel toplantıların düzenlenmesine, medya kampanyalarının geliştirilmesine katkıda bulunulacaktır.
6. Kampanyaların Yapılması	Çocukların çalışma koşulları ve eğitim reformları konusunda Valilikler, Belediye Başkanlıkları, Çıraklık Eğitim Merkezleri, işyeri sahipleri vb. kişi, kurum ve kuruluşlar bilgilendirilmiş olup, yerel otoritelerin bilinçlendirilmesine devam edilecek, bu alanda işçiler seferber edilecektir.	Zorunlu eğitimin 8 yıl olması, nicel ve nitel olarak geliştirilmesi, 3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanununun yeniden düzenlenmesi ve yapılandırılması, ILO'nun 138 nolu sözleşmesinin onaylanması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Üyelerin seferber edilerek, düzenleme ve uygulama önlemlerinin alınması, uluslararası çalışma standartlarının hayata geçirilmesi için çalışmalar sürdürülecektir.	Uluslararası faaliyetlere katılım sağlanacak, ILO sözleşmelerinin ve diğer uluslararası norm, standart ve ilkelerin benimsenmesi ve kabulü yönünde uluslararası kampanyalara destek verilecektir.
7. Toplu Pazarlık	Çalışma koşullarının iyileştirilmesi, geliştirilmesi, çalışma hayatında reform yapılması ve çocuk işçiliğinin yasaklanması yönünde yasal zeminin yaratılması için toplu pazarlık aracı kullanılacaktır.	Çalışma hayatında reform yapılması ve bunun yasal zeminin ulusal düzeyde yaratılarak, bir "sözleşme modeli" geliştirilmeye çalışılacaktır.	Uluslararası düzeyde toplu pazarlığın geliştirilmesi, bir model yaratılması çalışmaları teknik işbirliği geliştirilecektir.

8. Çalışan Çocuklara Doğrudan Destek	Riskli ve tehlikeli koşullarda çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi için görüşmeler yapılmış, çeşitli koruyucu malzemeler dağıtılmıştır. Bundan sonraki aşama, çocukların rehabilitasyonu ve eğitime, mesleki eğitime kaydırılmasıdır.	Eğitim ve mesleki eğitim programlarına destek sürdürülmektedir. Bundan sonraki aşama, sosyal refah ve gelişim programlarına destek verilmesidir. Okur-yazarlık oranının yükseltilmesine, kadınların eşitliğinin savunulmasına katkıda bulunmak gibi. Ayrıca, 1998 yılında çocuklara doğrudan destek verme çerçevesinde bir proje geliştirilmektedir.	Çocuk işçilere destek sağlayan faaliyetlere, çocuk işçiliği düzenleme programlarına destek verilecektir.
9. Seferberlik	Çocuk işçiliğinin en geniş biçimde gündemde tutulması için bazı siyasi partiler ve gönüllü kuruluşlarla işbirliği yapılmıştır. Bir tür 'çocuk işçiliği koalisyonu' nun oluşturulması için bu çabaların sürdürülmesi, yerelden ulusala doğru politikaların etkilenmesi yönünde çalışmalar yoğunlaştırılacaktır.	Vakıf, dernek vb. sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapılmakta, çalışmalara destek verilmektedir. Bu çalışmalar partilerin genel merkezi ve yine gönüllü kuruluşların genel merkezleriyle işlikiye geçilerek, işbirliği geliştirilecektir.	Uluslararası dayanışmanın sağlanmasına çalışılacaktır.
10. Uluslararası Belgelerin, Denetim Mekanizmasının Kullanılması	TURK-IŞ'ın ILO'ya, Çocuk Hakları Komitelerine, UNICEF'e vb. kuruluşlara hazırlayacağı raporlar için bölge ve illerden çeşitli veriler elde edilecektir.	TURK-IŞ, ILO, ICFTU vb. kuruluşlara çeşitli raporlar hazırlamış, bazı anketleri cevaplamıştır. Yeni dönemde, Birleşmiş Milletler'in Çocuk Hakları mekanizmasının kullanılması yönündeki çalışmalara destek verilecek, ulusal durum vb. raporlara katkı sağlanacaktır.	ILO ve Birleşmiş Milletler İnsan, Çocuk Hakları mekanizmasının kullanılmasında ulusal birliklere destek verilecektir.

7 Ekim 1997 : Bursa Bölge Eylem Komitesi Toplantısı.

20.2. Bölge Eylem Komitelerine Yönelik Grup Çalışmaları

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bursa Bölge Eylem Komitesi üyeleri ile ilgili sendika şube yöneticilerine yönelik ilk toplantı 7-8 Ekim 1997 tarihlerinde TEKSİF sendikası Bursa şubesinde gerçekleştirilmiştir. Toplantının ilk gününde UNICEF tarafından görevlendirilen bir uzman, kuruluşundan günümüze UNICEF'i tanıtmış, UNICEF'in faaliyetleriyle ilgili bilgi vermiş, ardından grup çalışması gerçekleştirilerek Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 54 maddesi üzerinde tek tek durulmuştur. Grup çalışması şu şekilde gerçekleştirilmiştir. Grup iki küçük gruba ayrılmış ve 54 maddelik Çocuk Hakları Sözleşmesi metni her iki gruba da incelenmek üzere verilmiştir. Birinci grup, 54 maddeyi tek tek inceleyerek, bu maddelerin hangilerinin çocukların "yaşama" ve "katılım" haklarına girdiğini; ikinci grup ise, bu maddelerin hangilerinin "eğitim" ve "gelişim" haklarına girdiğini saptamıştır. Daha sonra, Çocuk hakları Sözleşmesinde yer alan çocuk işçiliği ile ilgili maddelerin üzerinde durulmuştur. Böylece, Türk-İŞ Eylem Komiteleri Çocuk Hakları Sözleşmesinin maddelerini ayrıntılı olarak incelemiş ve tartışmışlardır. Toplantının ikinci gününde, ulusal danışman bir bildiri sunmuş, ardından grup çalışması gerçekleştirilerek Bursa Bölge Eylem Komitesi için 'Gelişim Planı' hazırlanmıştır. "Gelişim Planı"nın oluşturulmasındaki asıl amaç, Türk-İŞ'in çalışan çocuklar konusundaki etkinliklerinin sistemli ve planlı olarak devam etmesi, strateji belirtmesidir. Gelişim planı oluşturulmasının ilk adımı,

Eylem Komitelerinin misyonlarının ve stratejilerinin katılımcı bir anlayışla belirlenmesi olmuştur. Belirlenen misyon doğrultusunda hedefler ve bu hedeflere ulaşmak için yapılacak etkinlikler yerel koşullar dikkate alınarak tartışılmıştır. Katılımcı yaklaşım, Eylem Komiteleri üyelerinde konunun sahiplenilmesi açısından son derece yararlı olmuştur. Tüm bu çalışmalar sırasında Eylem Komiteleri üyelerinin aktif, motivasyonlarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Grup çalışmalarından sonra Eylem Komiteleri üyeleri, çocuk işçiliğiyle mücadelede kendilerini daha donanımlı hissettiklerini belirtmişlerdir.

Bursa toplantısını, aynı kadro, aynı yöntem ve çalışma biçimiyle Samsun (17-18 Ekim 1997), İzmir (11-12 Kasım 1997), Adana (25-26 Kasım 1997), Ankara (11-12 Aralık 1997) toplantıları izlemiş, TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komiteleri için bölgelerin özelliklerine uygun 'Gelişim ve Çalışma Planı' hazırlanarak, çalışmalar takvime bağlanmıştır.

20.3. Kampanyalar

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bursa Eylem Komitesi, geliştirilen 'Gelişim Planı' çerçevesinde ilk çalışmasını 20 Kasım 1997 Dünya Çocuk Hakları Günü nedeniyle gerçekleştirmiştir. 20-23 Kasım 1997 tarihlerinde gerçekleştirilen, bir dizi çalışmayı kapsayan kampanyayı, Valilik, Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili birimleri, yerel inisiyatif grubu Yerel Gündem-21, Emniyet Müdürlüğü, sendika şubeleri, çeşitli kurum ve kuruluşların yanı sıra gönüllü kuruluşlar da desteklemişlerdir. Anılan tarihlerde gerçekleştirilen çalışmalar şu şekilde özetlenmektedir:

20-21 Kasım 1997 tarihlerinde, SSK Duacıları Dış Polikliniğinden dört doktorun görevlendirilmesiyle, Çıraklık Eğitim Merkezi ve Belediye Başkanlığı binasında 500 çalışan çocuğa ağız ve diş sağlık taraması gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, İl Sağlık Müdürlüğü ekipleri tarafından çalışan çocukların mikrofilmleri çekilmiştir. Aynı gün, Bursa Emniyet Müdürlüğü'nün katkılarıyla Narkotik Trafik Bürosundan başkomiserler, Çıraklık Eğitimi öğrencilerine bir eğitim semineri vermek üzere görevlendirilmiş, uyuşturucuya ve trafik kazalarına karşı önlemler konusunda çıraklar bilgilendirilmiştir.

22 Kasım 1997 günü, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bursa Eylem Komitesi üyeleri, UNICEF yetkilileri, TÜRK-İŞ yetkilileri ve yerel idareden üst düzey yöneticiler, kalabalık bir öğrenci grubuyla birlikte Bursa E Tipi Kapalı Cezaevini ziyaret ederek, burada tutuklu bulunan çocukların sorunları yerinde belirlenmiş, çocuklara çeşitli hediyeler verilmiş ve cezaevinde bir müzik konseri gerçekleştirilmiştir. Böylece cezaevinde tutuklu bulunan 42 çocuk unutulmamış, bu çocukların okula giden çocuklarla kaynaşması sağlanmıştır.

23 Kasım 1997 günü, yerel idarenin yöneticileri, çalışan çocuklar, okula devam eden çocuklar ve ailelerin katılımıyla Tayyare Kültür Merkezinde bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantının açılış konuşmalarında, bölgede çalışan çocukların sorunları ve çözüm yolları üzerinde durulmuş, bölgede gerçekleştirilen çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Toplantı aynı gün bir müzik şenliğiyle desteklenmiştir.

Bir süt firması, etkinliklerin gerçekleştirildiği dört gün boyunca, sanayide çalışan çocuklara, çıraklara, sokak çocuklarına ve cezaevinde tutuklu bulunan çocuklara ücretsiz süt dağıtmıştır. Aynı şekilde, dört gün boyunca, bölgedeki işçi sendikaları şubeleri, gönüllü kuruluşlar, yerel idareler ve esnaflar tarafından çalışan çocuklara ayakkabı, gömlek vb. giysi ile kitap, kırtasiye, ders araçları dağıtılmıştır. Yerel Gündem-21 ise Tayyare Kültür Merkezinde gerçekleştirilen toplantıya katılan 850 kişiye kumanya dağıtmıştır.

20 Kasım 1997 : İzmir Kampanyası.

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar İzmir Eylem Komitesi, 'Gelişim Planı' çerçevesinde ilk çalışmasını 20 Kasım 1997 Dünya Çocuk Hakları Günü nedeniyle gerçekleştirmiştir. Eylem Komitesi üyeleri, işçi sendikaları temsilcileri, işçiler, çalışan çocuklar ve aileler, aynı gün, Cumhuriyet Meydanındaki Atatürk Heykeli'nin önünde toplanmış, yaptıkları basın açıklamasıyla çalışan çocukların sorunlarını dile getirmişler, konunun taraflarını harekete geçirmeye çalışmışlardır. Eylem Komitesi, aynı hafta bölgede afişleme kampanyası başlatmış; ILO, UNICEF ve TÜRK-İŞ'ten sağlanan posterler, konuyla ilgili kurum ve kuruluş binalarının panolarına

asılmıştır. Eylem Komitesi, çocukların eğitime yönlendirilmesi hedefi doğrultusunda, Milli Eğitim İl Müdürlüğü, aileler, gönüllü kuruluşlarla işbirliği yaparak, eğitim yaşı gelmiş olmasına karşın okula kaydını yaptıramayan çocukların tespitini yapmaya, bunun nedenlerini araştırmaya başlamıştır. Bu çerçevede, eğitim çağındaki ve yoksulluk nedeniyle okula gidemeyen bir çocuğun ailesiyle görüşülerek, eğitim masraflarının TÜRK METAL sendikası İzmir Şubesi tarafından karşılanacağı güvencesiyle çocuğun Ergenekon İlköğretim Okuluna kaydı yapılmıştır. Eylem Komitesi üyeleri bölgede çeşitli toplantılara, yerel TV'lerde açık oturumlara katılmış olup, İzmir bölgesinde çalışan çocuklara yönelik geniş bir sağlık taramasının hazırlıklarını sürdürmektedirler.

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Samsun Eylem Komitesi, Samsun'daki sendika lokallerinde toplantılar düzenlenmiş, toplantıda bölgede çalışan çocukların durumu, sendikalara düşen görevler, TÜRK-İŞ'in bu alanda yaptığı çalışmalar anlatılmış, Çocuk Hakları Sözleşmesi hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca, bölgede afişleme kampanyası yapılmış olup, sanayi bölgelerinde çalışan ancak çıraklık eğitimine devam edemeyen çocukların Çıraklık Eğitim Merkezlerine kayıtlarının yapılması yönünde esnaf kurulTÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Adana Eylem Komitesi, 12 Aralık 1997 günü, ilgili kişi ve kurum temsilcilerinin katılımlarıyla Adana Valisinin başkanlığında bir toplantı yapılmasını

20 Kasım 1997 : İzmir'deki basın açıklaması.

sağlayarak, Adana bölgesinde çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi yönünde ilgili tarafları harekete geçmeye çağırmıştır. Eylem Komitesi üyeleri, çalışan çocuklara sağlık, psiko-sosyal ve kültürel hizmetlerin verileceği birimlere gereksinim olduğunu, başta Adana Valiliği ve Büyükşehir Belediye Başkanlığı olmak üzere diğer kurum ve kuruluşların katkısıyla söz konusu sağlık-güvenlik birimlerinin ilkinin Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulması, benzer birimlerin işverenlerin de katkılarıyla küçük sanayi sitelerinde veya organize sanayi bölgelerinde kurularak yaygınlaştırılması gerektiğini söylemişlerdir. Anılan birimin kurulması yönünde görüşmeler Adana Büyükşehir Belediyesi yetkilileriyle

sürdürülmektedir. Ayrıca, çalışan çocuklara yönelik sağlık taramaları, eğitim kampanyalarına destek projeleri Bölge Eylem Komitesinin çalışmaları arasında yer almaktadır.

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ankara Eylem Komitesi, bir yandan sağlık taraması, afişleme kampanyası vb. çalışma biçimlerini benimserken, öte yandan, Ankara'nın başkent oluşundan dolayı, karar mekânizmalarında etkili olan bakanlık, genel müdürlük gibi kurumların sorumlularıyla görüşmeler yapılmasını, medyanın ulusal düzeyde desteğinin sağlanarak, siyasal iktidara alternatif politikalar sunulmasını, üst düzeyde karar mekânizmalarının hareket geçirilmesini hedeflemiş, bu yönde çalışma planı geliştirmiştir.

5 bölgede, toplantı ve kampanyaların yapıldığı üç aylık dönemde, yerel düzeyde yayın yapan 20 TV, 15 gazete, ulusal düzeyde 12 TV ve 11 gazete TÜRK-İŞ'in çalışmalarına yer vermiştir.

Aynı dönemde, TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri, ILO-IPEC Türkiye Koordinatörü, UNICEF danışmanı ve TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu Müdürünün katıldıkları toplantı, açikoturum vb etkinlik sayısı 25 civarındadır.

11 Aralık 1997 : TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri Salih Kılıç, UNICEF Türkiye Temsilcisi Reiko Niimi ve ILO Türkiye Temsilcisi Vekili Betül Çapçı'nın katılımlarıyla düzenlenen basın toplantısı

Öte yandan, 11 Aralık 1997 günü Ankara'da TÜRK-İŞ Genel Merkezinde TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri, ILO Türkiye Bürosu Müdürü ve UNICEF Türkiye Temsilcisinin katılımlarıyla bir basın toplantısı düzenlenmiş, sendika temsilcileriyle medyanın büyük ilgi gösterdiği toplantıda TÜRK-İŞ /ILO/UNICEF işbirliğiyle gerçekleştirilen son dönem çalışmalar hakkında kamuoyu bilgilendirilmiştir.

20.4. Yayın Çalışmaları

Bu dönemde TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bülteni'nin yayımlanmasına devam edilmiştir. Öte yandan, "Çocuk İşçiliğine Karşı Sendikal Mücadele: TÜRK-İŞ Modeli" başlıklı kitabın hazırlanmasına başlanmıştır. Bülten ve kitabın maliyetini UNICEF Türkiye Temsilciliği üstlenmiş olup, adı geçen kitabın 2000 adetinin Türkçe, 2000 adetinin ise İngilizce basılması planlanmıştır.

20.5. Dördüncü Proje Döneminin Değerlendirilmesi

Dördüncü proje döneminin en önemli yanı, Adana, Ankara, Bursa, İzmir ve Samsun bölgelerinin özellikleri dikkate alınarak, adı geçen illerde kurulan TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bölge Eylem Komiteleri için 'Gelişim Planları'nın oluşturulması ve komitelerin geliştirilen plan ve çalışma takvimi çerçevesinde çalışmalarını sürdürmeleridir. TÜRK-İŞ'e üye sendikaların şube yöneticilerinin artan destekleri ve katkıları ile 'Gelişim Planları' yönünde çalışmalarını sürdüren, daha fazla kişi, kurum ve kuruluşun katkısını sağlamaya başlayan TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bölge Eylem Komiteleri bölgesel düzeyden ulusal düzeye karar mekanizmalarını etkilemeleri, çalışmaları ve TÜRK-İŞ Genel Merkezi ile sağlanan bilgi akışı ile kurumsallaşma yönünde önemli bir mesafe katetmişlerdir.

Proje döneminin bir başka önemli yanı, "çocuk işçiliği koalisyonu"nun oluşturulması ve bu koalisyonda TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komitelerinin öncü rolü oynamasıdır. Valilik, belediyeler gibi kuruluşların çalışmalara olumlu bakmaları "çocuk işçiliği koalisyonu"nun oluşumunu kolaylaştırmış, koalisyona katılımın artmasını sağlamıştır. Özellikle 20 Kasım 1997 Dünya Çocuk Hakları Günü nedeniyle gerçekleştirilen bir dizi çalışma çerçevesinde Bursa'da oluşturulan "çocuk işçiliği koalisyonu" öteki bölgeler için de başarılı bir örnek olmuştur. Bununla birlikte, Bursa'da yaşama geçirilen "çocuk işçiliği koalisyonu" doğal olarak TÜRK-İŞ'in hedef gruplarını genişletmiştir. Küçük ve orta sanayii de çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek, giderek çocukları çalışma yaşamından eğitime yönlendirmek için politikalar belirleyen, çalışma programı geliştiren TÜRK-İŞ, dolayısıyla Bölge Eylem Komiteleri, Bursa örneğinde olduğu gibi, Valiliğin, Emniyet Müdürlüğü'nün, ÇSGB'nin ilgili birimleri ile öteki kurum ve kuruluşların çalışmalara katılmaları, hedef gruplarının çeşitliliği nedeniyle, sanayide çalışan çocukların yanı sıra sokakta çalışan, yaşayan, uyuşturucu madde kullanan cezaevinde tutuklu bulunan çocuklara yönelik hizmetleri de çalışma programına dahil etmiştir. Hedef gruplarının genişletilmesinde, çalışan çocukların ve ailelerin eğitim, sağlık vb. alanlarındaki gereksinim ve talepleri de etkili olmuştur.

Dördüncü proje döneminde yapılan çeşitli seminer ve kampanyalarda, küçük ve orta boy işletmelerde metal, tekstil, deri, gıda

vb. sektörlerde tehlikeli koşullarda çalışan 15 yaşın altındaki çocukların yanı sıra yukarıda anılan çocuklara da ulaşılmaya çalışılmış, bu çerçevede 500 çocuk sağlık taramasından geçirilmiş, 850 çocuk toplantılara katılmış, 42 tutuklu çocuğa ulaşılmıştır. Ulaşılan çocukların 1/3'ü tehlikeli koşullarda çalışan kız çocukları olmuştur.

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bölge Eylem Komitelerinin girişimleriyle, yerel kamu kuruluşlarının yanı sıra sendika şubeleri, TESK'e üye işyerleri, çeşitli kişi, kurum ve kuruluşların katkılarıyla etkinliklerin finansmanı sağlanmış, çocuklara doğrudan destek yardımları yapılmıştır.

Proje döneminin bir başka önemli yanı, ILO- TÜRK-İŞ işbirliğine UNICEF'in de dahil edilmesi, üçlü işbirliğinin, teknik uzmanlığın ve kaynaklarının birleştirilerek TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komitelerinin Birleşmiş Milletler'in Çocuk Hakları Sözleşmesi hakkında bilgilendirilmeleri olmuştur. Çocuk Hakları Sözleşmesi komite üyelerine yeni sorumluluklar yüklemiş, yeni ufuklar açmış, üç kuruluş arasında işbirliğinin devamı ve yeni çalışma biçimlerinin yaşama geçirilmesi yönünde deneyim ve birikim sağlamıştır.

Bu dönemde çeşitli çevrelerin yanı sıra TÜRK-İŞ'in de her platformda savunageldiği zorunlu eğitimin 8 yıla, bununla birlikte çıraklık eğitimine başlama yaşının 14'e çıkarılması olumlu bir adım olmuş, bu gelişmeler 138 sayılı ILO sözleşmesinin onaylanmasını kolaylaştırmıştır.

TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, bu dönemde, ILO Türkiye Bürosu ile işbirliği yaparak, Bilkent, Ankara ve Gazi üniversitelerinde kurulan çalışan çocuklarla ilgili birimlerin çalışmalarına destek vermeye devam etmiş, TÜRK-İŞ'te staj yapmak isteyen üniversite öğrencilerinin talepleri karşılanmıştır.

21. TÜRK-İŞ Beşinci Dönem Projesi : Kısa Vadede Çocukların Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi, Uzun Vadede Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi İçin Çok Yönlü Eylem Programı (01.01.1998 - 31.12.1999)

TÜRK-İŞ , 1993'ten bu yana Türkiye'de çocuk işçiliği sorunuyla mücadele etmektedir. 1993 yılında IPEC'in desteğiyle kurulan TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, ulusal ve bölgesel düzeyde çocuk işçiliği ile ilgili tüm çalışmalarını koordine etmektedir. Büro'nun temel sorumlulukları; çocuk işçiliği konusunun gündemde tutulmasının sağlanması, yapılan birtakım çalışmalarla sendika üyeleri arasında duyarlılığın artırılmasına devam edilmesi, çocuk işçiliğinin yoğun olduğu riskli sektörlerin belirlenmesi için araştırmaların yapılması, çocuk işçilerin yerel profilinin belirlenmesi için bölge ve il temsilciliklerine yapılan ziyaretlerin sürdürülmesi, çocuk işçiliği üzerine politikaların üretilmesi, bölge ve illerden merkeze politik bir baskı grubu yaratılması şeklinde sıralanabilmektedir. Seminerler düzenlenmesi,

toplantılara katılınması, medyayla ilişkiler, çalışan çocuklar bülteninin hazırlanması TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu'nun ve personelinin diğer sorumluluk alanlarıdır.

1997 yılı sonuna kadar sürdürülen eylem programlarıyla, çocuk işçiliği sorunlarına olan duyarlılık il, bölge ve ulusal düzeyde artırılmıştır. Projeler çerçevesinde ; Ankara, Adana, Antalya, Bursa, İzmir, İstanbul ve Samsun bölgelerinde, TÜRK-İŞ'in işçi sağlığı iş güvenliği seminerleri çerçevesinde; Gaziantep, Çorum ve Trakya bölgelerinde düzenlenen bir dizi eğitim semineri, grup çalışması ve kampanyaların hayata geçirilmesiyle işçilerde ve toplumda bilinç artırılmıştır. TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreterinin başkanlığında Ulusal Eylem Komitesi, TÜRK-İŞ Bölge ve il Temsilcilerinin başkanlığında Bölge Eylem Komiteleri oluşturulmuş; TÜRK-İŞ ile yerel yönetimler (Valiler, Belediye Başkanları) NGO'lar, TESK, TISK, yerel üniversiteler, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile bu bakanlığın yerel yöneticileri, Sağlık Bakanlığı'nın ilgili birimleri, Milli Eğitim Bakanlığı ile bu bakanlığın yerel yöneticileri, Çıraklık Eğitim Merkezleri arasında yakın işbirliği sağlanmıştır.

Bölge ve İl Komitelerinin gereksinim duyduğu Gelişim Planları yapılmış, TÜRK-İŞ ve ILO'nun yanısıra UNICEF ile eylem programı sürdürülmeye başlanmıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi eğitim programının ve Gelişim Planlarının bir parçası haline getirilmiştir. Başka bir anlatımla, TÜRK-İŞ , ILO/IPEC ve UNICEF'in kaynakları birleştirilerek, TÜRK-İŞ Bölge ve İl Eylem Komiteleri güçlendirilmiştir.

Eylem Komitelerinin temel görevleri, bölgelerin ve illerin kendine özgü sorunlarının, çalışan çocukların ve ailelerinin durumunun belirlenmesi, çalışan çocuklar, sendikalar, işverenler ve ilgili kurum ve kuruluşlar arasında iletişimin geliştirilmesi, çocuk işçiliğinin koşullarına göre doğrudan eylemleri yaşama geçirmektir. Bursa örneğinde olduğu gibi, tüm çabalar ve katılım yöntemleri, Bölge Eylem Komiteleri tarafından mevcut insan ve mali kaynakların seferberliği için kullanılmaktadır.

Ulusal ve uluslararası politikaların güncelleştirilmesine yerel ve merkezi düzeylerde çalışılmaktadır ve çocuk işçiliği konusu, ulusal ve yerel gündeme alınmıştır. TÜRK-İŞ , çocukların eğitim ve (özellikle çalışma yaşamında) korunma haklarının aktif biçimde savunucusudur ve sendikalarla birlikte kendini çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelenin öncüsü olarak görmektedir. TÜRK-İŞ , yetişkin işçilerin büyük bir bölümüyle iletişim içindedir ve çalışan çocukların ailelerine ulaşmaktadır. Ayrıca, çalışmalarıyla toplumun bilincini artırmakta, hükümet ve işverenlerle diyalog kurarak, alternatif politikalar sunarak toplumun geniş bir kesimini etkilemektedir.

TÜRK-İŞ, Eylem Komitelerini çocuk işçiliği sorunlarının yoğun olarak yaşandığı yerlerde ve çocuk işçiliğini sona erdirmek için oluşturmuştur. Eylem Komitelerinin oluşturulduğu bölge ve iller, iç göçün yoğun olarak yaşandığı, işsizliğin yüksek ve gelir dağılımının adaletsiz olduğu bölgelerdir. Bu sorunlar, sınırlı sosyal ve fiziksel altyapısı olan gecekondü bölgelerinin hızlı bir şekilde gelişmesiyle de ilgilidir. TÜRK-İŞ'in bu bölgelerdeki güçlü örgüt yapısı, bu durumdan doğrudan etkilenen aileler ve çocuk işçiler için çeşitli olanaklar sunmaktadır.

"Çok Yönlü Eylem Programı", TÜRK-İŞ'in güçlü örgüt yapısından ve bu alandaki deneyiminden yararlanılarak, çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve çocukların korunma haklarının yaşama geçirilebilmesi için hazırlanmıştır. TÜRK-İŞ, "Çok Yönlü Eylem Programı" ile çocuklara ve ailelerine doğrudan destek sağlamak amacıyla Eylem Komitelerini, sendikaları ve üyelerini seferber edecektir.

"Çok Yönlü Eylem Programı", çocukların informal eğitim koşulları ve ailelerin yaşam düzeylerinin geliştirilmesi için bölgesel ve ulusal düzeylerde sosyal seferberliği, kamuoyunun bilinçlendirilmesini ve çalışmaların koordine edilmesini sağlayacaktır. Bu programın temel yaklaşımı; çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında toplumun tüm kesimlerinin katılımının ve işbirliğinin sağlanması için yerel girişimlerin genişletilmesini, rehberlik ve hizmetin kolaylaştırılmasını, çocuk işçiliği ile mücadelede sürdürülebilir, çok yönlü eylem programını amaçlamış olmasıdır.

21.1 Programın Stratejisi

Çocuktan Çocuğa Programı: Aile eğitime paralel olarak, çocuktan çocuğa programı ile, çocuk işçiliği sorunu hakkında bilincin artırılması, çocukların geleceği için eğitimin öneminin vurgulanması ve çalışan çocuklara temel yaşam becerilerinin sağlanması amaçlanmaktadır. Çocuklar çevrelerini ve çocuk işçiliği ile ilgili konuları anlayabilecek duyarlılığa sahiptirler. Çocuktan çocuğa programında ve yaklaşımında, 250 çalışan çocuğun, çocuk işçiliği, işçi sağlığı ve işgüvenliği, Çocuk Hakları Sözleşmesi, sağlık ve beslenme, çocuk gelişimi, aile planlaması ve üretken sağlık konularında eğitilmesi planlanmaktadır.

Ailelerin Eğitimi: Çocukların yaşamında aileler önemli bir yer tutmaktadır. Çocukların yaşam tarzları, tutum ve davranışları ailelerin rehberliğiyle şekillenmektedir. Bu nedenle, aile bilinci, çocuk işçiliği konusunda duyarlılığın ve anlama yeteneklerinin geliştirilmesinde, çocuklara bilgi aktarmada etkili davranışı sağlamakta ve çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimlerine olumlu etkide bulunmaktadır.

5 bölgede toplam 125 aileye (çocukları çalışan ailelere) yerel düzeyde gönüllüler tarafından eğitim verilmesi planlanmaktadır. Eğitim programı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk işçiliği, sağlık ve beslenme, çocuk gelişimi, aile planlaması ve üretken sağlık gibi konuları içermektedir. Eğitim programının önceden tespit edilmiş olan yöntem ve konuları, yapılacak ilk toplantıda ailelerin gereksinim ve isteklerine göre gözden geçirilecek, programa son şekil verilecektir.

İşverenler: Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında işverenlerin bilinci stratejinin ayrılmaz bir parçasıdır. İşverenler yalnızca çalışan çocukların çevrelerini kontrol etmekle kalmayıp aynı zamanda çalışan çocuklara iş vermektedirler. Bu iki alanda işverenlerin rolü, çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi için önemlidir. TESK'ten üst düzeyde bir yönetici, bölgeler düzeyinde yakın işbirliği sağlaması için programın başlangıcında yapılacak olan "strateji toplantısı"na davet edilecektir. Yerel düzeyde işverenler, esnaf kuruluşlarının temsilcileri, ağırlıklı olarak çocuklar ve ailelerin katılacakları ilk toplantıya davet edilecekler ve katkıları programa dahil edilecektir.

Gönüllülerin Eğitimi: TÜRK-İŞ'in çalışmaları gönüllülerin çabalarıyla desteklenecek, varolan sosyal yapıya uygun işbirliği modeli geliştirilecektir. Gönüllüler, ulusal bir danışman tarafından "çocuktan çocuğa" metodu üzerine eğitilecek ve çalışan çocuklar aileleriyle birlikte çalışacaklardır. Yerel düzeyde gönüllülerin katılımı ve eğitimi, çalışmanın genişlemesi ve sürdürülebilir olması bakımından önemli bir gösterge olacaktır.

Her bölgeden 10 gönüllü seçilecektir. Gönüllüler, strateji toplantısında Bölge Eylem Komitesi üyelerine tanıtılacaktır. Çocuk işçiliğine karşı seferberlik, üniversite öğrencilerinin, Çıraklık Eğitim Merkezi öğretmenlerinin, sosyal hizmet uzmanlarının, emeklilerin katkı ve katılımlarıyla desteklenecektir.

Strateji Toplantısı: Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında sendikalara uygun bir strateji geliştirilebilmesi için, Ulusal ve Bölgesel Eylem Komite üyelerinin katılımlarıyla programın başında iki günlük "strateji toplantısı" yapılacaktır. Bu toplantı, Eylem Komiteleri üyelerine bölgesel çalışmalarda edindikleri deneyimin paylaşılmasını, bölgelerin özelliklerine uygun bir stratejinin geliştirilmesini sağlayacak, Çocuk Haklarının, çocukların çalışma koşullarının geliştirilmesi için küresel mücadelede Eylem Komitesi üyelerinin rollerini ve sorumluluklarını belirleyecektir.

Çalışan çocuklar ve aileleri de programa katkı sağlamak, aktif olarak çalışmak için strateji toplantısında bulunacaklardır. ÇSGB, TESK, MEB temsilcileri ve yerel danışmanlar konuyla ilgili deneyimlerin

paylaşımı, daha iyi yapısal işbirliği ve koordinasyonun teşvik edilmesi için toplantıya davet edileceklerdir.

Gelişim Planı: TÜRK-İŞ , daha önce bölgelerin özelliklerine göre hazırladığı gelişim planı çerçevesinde çalışmalarını sürdürecektir. Bu çalışmalar; araştırma, kurumsal gelişme, politika gelişimi, kontrol, duyarlılığın artırılması, kampanya, toplu pazarlık ve sosyal seferberlik başlığıyla sıralanabilmektedir. Böylece, her bölge mikro düzeyde kendi programını sistematik biçimde sürdürecektir, çalışmalarını üst düzeylerde başka çalışmalarla birleştirecek, makro düzeyde çocuk işçiliğiyle ilgili politik kararların etkilenmesini sağlayacaktır.

21.2 Programın Hedef Grubu

Doğrudan Ulaşılabilecek Hedef Grup: 5 bölgede 250 çalışan çocuk, 5 bölgede 125 çocukları çalışan aile (yerel gereksinimler, koşullar ve mevcut kaynaklar temel alınarak, çocukların ve ailelerin sayısı TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komiteleri tarafından tespit edilecektir. Seçim ölçütü, "çocuk işçiliğinin en dayanılmaz türü" temel alınacaktır).

Aracı Hedef Grupları: TÜRK-İŞ Bölge ve İl Temsilcileri, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların yönetim kurulu üyeleri, TÜRK-İŞ Ulusal ve Bölgesel Eylem Komiteleri, TESK'in yerel birimleri, diğer yerel kurumların yetkilileri, yerel düzeyde gönüllüler.

İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar: ÇSGB ilgili birimleri, MEB ilgili birimleri, Valiler, Belediye Başkanları, Sağlık Bakanlığı yetkilileri, yerel üniversiteler, TESK, Medya, yerel NGO'lar, muhtarlar, Emekliler Derneği, Emekliler Cemiyeti vb. kuruluşlar.

21.3 Amaçlar, Ürünler ve Çalışmalar

Gelişim Amacı: TÜRK-İŞ Bölge Eylem Komitelerinin koordineli çalışmalarıyla, çalışan çocukların ve ailelerin eğitimi yönünde çocukların çalışma koşullarının geliştirilmesidir.

Şimdiki Amaçlar: Amaç 1. Çalışan çocukların "çocuktan çocuğa programı" ile eğitilmesi (Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk işçiliği, sağlık ve beslenme, çocuk gelişimi (fiziksel, ruhsal, duygusal ve sosyal), işçi sağlığı ve iş güvenliği, aile planlaması ve üretken sağlık).

Ürün 1. 250 çocuğun Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk işçiliği, sağlık ve beslenme, çocuk gelişimi (fiziksel, ruhsal, duygusal ve sosyal), işçi sağlığı ve iş güvenliği, aile planlaması ve üretken sağlık üzerine eğitilmesi.

Çalışmalar 1. Yerel danışmanlarca "çocuktan çocuğa yöntemi" üzerine eğitimcilerin eğitilmesi, "çocuktan çocuğa yöntemi"nin çocuklarla birlikte gerçekleştirilmesi; kontrol ve değerlendirme.

Amaç 2. Çalışan çocukların ailelerinin, eğitim programlarının sürdürülmesi doğrultusunda Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk işçiliği, sağlık ve beslenme, çocuk gelişimi (fiziksel, ruhsal, duygusal ve sosyal), işçi sağlığı ve iş güvenliği, aile planlaması ve üretken sağlık üzerine eğitimi.

Ürün 2. 125 ailenin, Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuk işçiliği, sağlık ve beslenme, çocuk gelişimi (fiziksel, ruhsal, duygusal ve sosyal), işçi sağlığı ve iş güvenliği aile planlaması ve üretken sağlık üzerine eğitimi.

Çalışmalar :

- * **TÜRK-İŞ** Bölge Eylem Komitelerinin koordinasyonunda eğitimin sağlanması için yerel gönüllü grubun seçilmesi.

- * Yerel danışmanlarca gönüllülerin eğitimi.

- * Eğitim programı konusunda ailelerin bilgilendirilmesi, ailelerin görüşlerinin alınarak eğitim programına son şeklini vermek üzere ilk toplantının gerçekleştirilmesi.

- * Eğitim çalışması için değerlendirme sisteminin belirlenmesi,

- * Ailelere yönelik eğitim yapılması

Amaç 3. Çalışan çocukların ve ailelerin eğitiminin devamlı hale getirilmesi için Eylem Komiteleriyle birlikte sürdürülebilir bir mekânizmanın oluşturulması

Ürün 3. Programın devamlılığı için kurulan sürdürülebilir bir mekânizma.

(Kitap hazırlandığı sırada, yeni dönem projesi çerçevesinde "strateji toplantısı"nın hazırlıkları devam etmektedir.)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN KORUNMASINA İLİŞKİN ÇALIŞMALAR

22.1 ILO / IPEC Programı Çerçevesinde Yürütülmekte Olan Çalışmalar

Son yıllarda çeşitli kamu kurum ve sivil kuruluşlar çalışan çocukların sorunlarıyla daha yakından ilgilenmekte, çalışan çocukların sorunlarını belirleme, çözüm yolları bulma ve bunları yaşama geçirme doğrultusunda çeşitli çalışmalar yapmaktadırlar.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı arasında Kasım 1992'de imzalanan protokol çerçevesinde " Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı - International Programme On The Elimination Of Child Labour (IPEC) " Türkiye'de uygulanmaya başlanmıştır.

Türkiye ile birlikte çeşitli ülkelerde uygulanan IPEC programının kısa erimde amacı çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi, uzun erimde amacı ise çocuk işçiliğine son verilerek, çocukların eğitime kaydırılmasıdır. IPEC programın hedef kitlesi sanayide, tarımda, evde ve sokakta riskli ve tehlikeli koşullarda çalışan 15 yaşından küçük çocuklardır.

Bu program çerçevesinde, Türkiye'de merkezi ve yerel yönetimler, işçi işveren konfederasyonları ve gönüllü kuruluşlarla çeşitli projeler sürdürülmektedir. Kurum ve kuruluşların adları ve sürdürdükleri bazı projeler şöyledir:

Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: İş Müfettişlerinin Çocuk İşçiliği Konusunda Eğitilmesi, İş Müfettişlerinin İletişim Teknikleri Konusunda Eğitilmeleri, Çalışan Çocuklar Biriminin Güçlendirilmesi, Kimyasal Maddelerin Çalışan Çocuklar Üzerindeki Etkisi.

Devlet İstatistik Enstitüsü : Çocuk İstihdamı Anketi Uygulaması.

M.E.B. Çıraklık Ve Yaygın Eğitim Müdürlüğü : Çıraklık Eğitimindeki Öğretmenlerin Çalışan Çocuklar Konusunda Duyarlılık Kazanmaları, Çıraklık Eğitim Merkezi müdürlerinin Çalışan Çocuklar Konusunda Duyarlılık Kazanmaları.

TÜRK-İŞ : İşçi Sendikalarının Etkinliklerinin Arttırılması, Deri Sektöründe Çalışan Çocukların Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi, Bölge Ve İl Temsilcilerinin Eğitilmesi ve Eylem Komitelerinin Kampanyaları.

TİSK : İşverenlerin Duyarlılığının Arttırılması, Metal Sektöründe Küçük Ölçekli İşletmeleri Bilinçlendirme, Metal Sektöründe Küçük Ölçekli İşletmelerde Çalışan Çocukların Çalışma Şartlarının İyileştirilmesi.

TESK : TESK Üyelerinin Çocuk İşçiliği Konusunda Bilinçlendirilmesi, İşyeri Denetleme Ve Danışmanlık Gruplarının Profiline Belirlenmesi, IDDG'lerin eğitimi.

Fişek Sağlık Enstitüsü : Ankara'da Küçük Sanayide Çalışan Çocuklara Sağlık Hizmeti Sunumu, İstanbul'da Küçük Sanayide Çalışan Çocuklara Sağlık Hizmeti Sunumu, Koruyucu Malzemeler Sergi Evi, Denizli'de Kız Çocukları Çalıştıran Küçük İşyerlerine Yönelik Sağlık Ve Sosyal Hizmet Sunumu.

Ankara Büyükşehir Belediyesi : Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi.

İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı : İlkokul Öğretmenlerinin Çocuk İşçiliği Konusunda Bilgilendirilmesi, İlköğretim Okulu Müdürlerinin Çocuk İşçiliği Konusunda Bilgilendirilmesi.

Türkiye Kalkınma Vakfı : Kırsal Kesimde Çalışan Çocuklar İçin Mesleki Eğitim, Kırsal Kesimde Çalışan Çocuklara Eğitim Desteği, Kırsal Kesim ve Ev Hizmetlerinde Çalışan Çocuklar İçin Mesleki Eğitim.

TES - AR : Halı Sektöründe Çocuk İşçilerin Rolü.

MEKSA : MEKSA Öğretmenlerinin Eğitimi, Göçmen Çocuklara Mesleki Eğitim (Diyarbakır, Urfa, Gaziantep)

İstanbul Belediyesi Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı : Ev Hizmetlerinde Çalışan Kız Çocukları.

Sosyal Hizmetler Derneği: Çocuk İşçiliğinin Temel Nedenlerinden Birisi Olan İç Göç Araştırması Projesi, İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocuklara Merkez Oluşturmaya Yönelik Bir Araştırma.

Mini Projeler:

TÜRK-İŞ :Çalışan Çocuklar ve Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları Ulusal Sempozyumu.

HAK-İŞ:Çalışan Çocukların Sorunlarının Anlaşılması.

TİSK: "Türkiye'de Çocuk İşçiliği" Adlı Kitabın İngilizce Basılması.

Türkiye Endüstri İlişkileri Derneği: Mr. Liemt'in Türkiye'de Endüstri İlişkileri Konferansına Davet Edilmesi.

Boğaziçi Üniversitesi:Çocuk İşçiliği Konusunda Bir Günlük Seminer.

AFSAD:Çocuk İşçiliği Konusunda Ödül Kazanan Fotoğrafların Basılması.

İnsan Kaynakları Geliştirme Vakfı: Çocuk İşçilerin Korunma Sistemini Geliştirmek İçin İlköğretim Müfettişleriyle İşbirliği.

ÇSGB: İş Müfettişlerinin Eğitilmiş Müfettişler Tarafından Çocuk İşçiliği Konusunda Duyarlılıklarının Artırılması, Yapıştırıcı Üreticilerine Duyarlılık Kazandırılması, Tayland Çalışma Bakanlığı İçin Video Kasetlerinin Çoğaltılması.

DiE: Çalışan Çocuklar Semineri.

Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği: FAO'nun Yayınladığı Çocuklara Yönelik Resim Kitaplarının Türkçeye Çevrilmesi.

Asya Nakliyat: Resim Sergisinin Cenevre'ye Nakil Edilmesi.

Dönmez Baskı: Çocuk İşçiliği Konusunda Kartpostal Basılması.

Türkiye Kalkınma Vakfı: Kırsal Kesimde Çalışan Çocukların İlkokul Eğitimlerinin Güçlendirilmesi.

Bilkent Üniversitesi Öğrenci Dekanlığı: Bilkent Üniversitesi Öğrenci Dekanlığı Bünyesinde Çocuk İşçiliği Biriminin Kurulması.

Bilkent Üniversitesi İngiliz Dili Meslek Yüksek Okulu: Öğrenci ve Öğretmenlerin Çocuk İşçiliği Konusunda Duyarlı Olmalarının Sağlanması.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu: Öğrenci ve Öğretmenlerinin Çocuk İşçiliği Konusunda Duyarlı Olmalarının Sağlanması.

Başkent Üniversitesi Hazırlık Okulu: Hazırlık Öğrencilerinin ve Öğretmenlerinin Çocuk İşçiliği Konusunda Duyarlı Olmalarının Sağlanması.

Emniyet Genel Müdürlüğü/UNICEF: Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Kapasitesinin Geliştirilmesi.

1992 yılından günümüze çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından ILO / IPEC programı çerçevesinde Türkiye'de uygulanan projeleri, bu kapsamda geliştirilen çalışmaları ve stratejileri, mevcut ulusal yapıyı değerlendirecek olan "ülke raporu" Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden bir grup öğretim görevlisi tarafından hazırlanmaktadır.

1998-1999 yılında Türkiye'de geliştirilmekte olan projeler çerçevesinde, çocuk işçiliği sorunun yapısının belirlenmesine önem verilmektedir. Önerilen projeler; çocukların fiziksel güvenliğini, eğitimi, psiko-sosyal ve kültürel gereksinimlerini ve durumlardan etkilenen kişileri ve kurumları (aileler, işverenler, öğretmenler, iş müfettişleri, polisler, yerel yöneticiler, siyasi karar mekanizmaları ve NGO'lar) hedeflemektedir. Birleşmiş Milletler'in kuruluşlarının yanı sıra, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve üniversiteler gibi yeni ortaklarla işbirliğinin geliştirilmesi önümüzdeki dönemin hedefleri arasındadır.

22.2 Çalışan Çocuklar Alanında Çalışma Yapan Diğer Kuruluşlar

Bu alanda çalışmalarını sürdüren diğer kurum ve kuruluşların çalışmalarına aşağıda yer verilmektedir:

9 Aralık 1994 tarihinde TBMM tarafından onaylanarak 4058 sayılı yasa ile kabul edilen, " Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin " Türkiye'de uygulanmasına ilişkin koordinasyon görevi Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün koordinatör kuruluş olarak BM nezdindeki öncelikli yükümlülüğü; Türkiye'de çocuklarla ilgili yürürlükte bulunan mevcut idari, hukuki, yapısal durum; 4058 sayılı yasanın uygulanmasına yönelik alınacak önlemler, hizmete yönelik görülen hedefler ve bu hedeflerin önceliklerinin saptanmasına ilişkin olarak, başta resmi kurumlar olmak üzere toplumdaki tüm ilgili kuruluşların koordinasyonunun sağlanması ve buna bağlı olarak, en geç 3 Mayıs 1997 tarihine kadar BM tarafından gönderilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 44. maddesiyle ilgili yönerge çerçevesinde ülke profilini belirtir bir ilk raporun hazırlanması ve BM'e sunulmasıdır. Bu alanda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde kısa, orta ve uzun vadede gerçekleştirilecek çalışmaları başlatmak, kuruluşlar arası iş birliğini organize etmek, çocuk haklarına ilişkin ulusal ve uluslararası bilgi ve doküman akışını sağlamak üzere " Çocuk Hakları'nın Korunması ve İzlenmesi Dairesi Başkanlığı " oluşturulmuştur. Ayrıca değişik kuruluşların temsilcilerinden oluşan " Çocuk Hakları Konseyi " kurulmuştur. Ülke raporuna veri sağlayacak çalışmaları gerçekleştirmek üzere özel ihtisas komisyonları kurulmuş, Mart 1996 tarihinde çalışmalara başlayan özel ihtisas komisyonları 15 Temmuz 1996 tarihi itibarıyla sonuç raporlarını hazırlamışlardır.

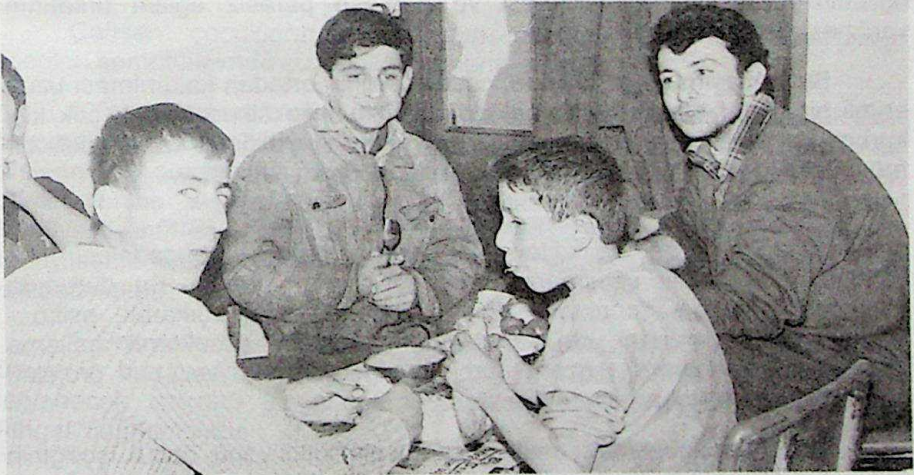
UNICEF Türkiye Temsilciliği, T.C. Hükümeti - UNICEF 1997-2000 işbirliği programının temelini oluşturan çocuk hakları sözleşmesinin hayata geçirilmesi çerçevesinde "güç koşullar altındaki çocuklara" yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir. 17-18 Haziran 1996 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda "güç koşullar altındaki çocuklar" konusu Haziran 1996 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda "güç koşullar altındaki çocuklar" konusu ile ilgili bilgi verilerin eksikliğinin önemli sorun alanlarından biri olduğu, konunun önemi ve sektörler arası niteliği gözönünde bulundurularak, tasarlanan ve sonuçlandırılmak üzere olan projeler içerisinde, kamu, özel sektör, sendikalar, gönüllü kuruluşlar, medya ile de işbirliğini öngören bu alana yönelik sokak-sokakta çalışan, çalışan ve korunmaya muhtaç çocuklar ile ilgili durum saptaması araştırmaları ve pilot uygulamaların yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. UNICEF Türkiye Temsilciliğinden alınan bilgiye göre, bu alandaki çalışmalar sürdürülmektedir.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu temel amaç ve işlediği konular itibarıyla çalışan çocuklar konusuyla da yakından ilgili

bir kurum olarak dikkati çekmektedir. Müfredat programı gereği lisans düzeyindeki dört yıllık eğitim süresi boyunca çeşitli derslerde çalışan çocuklar konusu işlenmektedir. Lisans ve yüksek lisans programındaki öğrencilerin yerine getirmekle yükümlü oldukları uygulama dersi kapsamında Çıraklık Eğitim Merkezleri, Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi, TÜRK - İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu gibi kuruluşlarda danışmanların rehberliğinde pratik çalışmalar sürdürmektedir. Diğer yandan, Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu tarafından düzenlenen sempozyum, panel gibi etkinliklerde çalışan çocuklar konusu da ele alınıp işlenmektedir. 1995 yılı Kasım ayı içinde yapılan " Sosyal Hizmetler Sempozyumu 95 "te çalışan çocuklarla ilgili çeşitli bildiriler sunulmuş ve tartışılmıştır. Ekim 1996 tarihinde gerçekleştirilecek olan " Sosyal Hizmetler Sempozyumu 96 "da çalışan çocuklar konusu tartışılacak konular arasında bulunmaktadır.

Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği, özellikle çocuğun bakılması, yetiştirilmesi, çocuk hakları ve çalışan çocukları içeren faaliyet programını 1988 yılından bu yana sürdürmektedir. Dernek tarafından Nisan 1996 tarihinde düzenlenen II. Ulusal Kongre'de çocukların çalıştırılması konusu da çeşitli boyutlarıyla ele alınıp tartışılmıştır.

Anılan kurum ve kuruluşların yanı sıra çeşitli kuruluş ve vakıflar da çalışan çocuklar konusunda politika oluşturulmasına katkıda bulunmak, yol gösterici öneriler geliştirmek amacıyla çeşitli toplantılar düzenlemekte, yayınlar hazırlamakta, yapılan çalışmaların değerlendirilmesi için çalışma grupları oluşturmaktadırlar.

Türkiye'den, çalışan çocuk manzaraları

BEŞİNCİ BÖLÜM:ÇOCUKLARIN VE ÇALIŞAN ÇOCUKLARIN KORUNMALARINA YÖNELİK POLİTİKA-EYLEM ÖNERİLERİ

Çalışan çocukların çalışma nedenleri, sorunları ve çözüm yolları çok boyutlu olup, Türkiye'nin temel sorunlarından ve bu sorunların çözümü yönündeki politikalarından soyutlamak mümkün değildir. Bozuk gelir dağılımı, düşük ücret, işsizlik, hızlı nüfus artışı, göç, çarpık kentleşme, yetersiz eğitim vb. olumsuzluklar çocukların erken yaşta çalışma yaşamına katılmalarına neden olmaktadır. Sürmekte olan geleneksel değerler de çocukların çalışmalarında önemli bir etkidir. Uygulanmakta olan sosyo-ekonomik politikalar sonucunda her gün daha fazla çocuk çalışma yaşamına katılmakta, sokakta yaşayan, çalışan çocuk sayısı artmaktadır. Anılan temel sorunların çözümü yönünde ekonomik, sosyal politikalar uygulanmadıkça, başka bir anlatımla yoksulluk ve geleneksel değerler sürdükçe, eğitim sisteminden beklentiler azaldıkça uzun süre çocukların çalışmasının ortadan kaldırılması, çalışma yaşamının zor ve tehlikeli koşullarında çalışmanın engellenmesinde başarı sağlanması güç görünmektedir.

Öte yandan küreselleşmeyle birlikte, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Gümrük Birliği'yle katılmasıyla başlayan süreçte çocuk emeği kullanımının ve istismarının yaygınlaştığı bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de çalışan çocukların sorunlarının çözülmesi için son gelişmeler de göz önünde tutularak köklü sosyal ve ekonomik önlemlerin alınması, ülkemizin gereksinim duyduğu yasal düzenlemelerin yapılması, eğitimin kalitesinin yükseltilmesi ve herkese parasız eğitim fırsatının verilmesi gerekmektedir.

Bu yaklaşım çerçevesinde, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması uzun erimli bir hedef olarak görünmektedir. ILO'nun ve ülkedeki pek çok kişi kurum ve kuruluşun benimsediği gibi, çocuk işçiliğine karşı etkili bir mücadele iki yönlü olarak ortaya konulabilmektedir.

Varolan ülke koşullarında çocuklar daha uzun bir süre çalışacaklarına göre, çocukları çalışırken korumak mücadelenin bir yönünü, kısa erimli çalışmanın çerçevesini çizmektedir. Bu durumda yapılması gereken, çocukların eğitim haklarına sahip çıkarak, psiko - sosyal gereksinimlerini de karşılayarak, çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek üzere projeler geliştirmek ve bu projeleri yaygınlaştırmak, yaşama geçirmektir.

Çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelenin ikinci yönü, çocuk işçiliğinin sona erdirilmesidir. Kısa erimli çalışmalarla birlikte, temel sorunların çözümü yönünde sosyo - ekonomik önlemlerin alınması, başka bir anlatımla sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanması, çocukların ve

gençlerin korunmasını amaçlayan yasal düzenlemelerin uluslararası sözleşmeler ve tavsiye kararları dikkate alınarak, ülke gerçeklerine ve gereksinimine uygun olarak ve fakat uygulanabilecek, denetlenebilecek bir biçimde yeniden düzenlenmesi doğrultusundaki politikaların etkilenmesi ve alternatif politikaların üretilerek, yaşama geçirilmesi uzun erimli çalışmanın çerçevesini çizmektedir.

ILO/IPEC programı çerçevesinde yürütülen projelerle kısa erimli çalışmalarda belli bir mesafe alınmış, başarılı uygulamalarda bulunulmuştur. Bu çalışmaların, ülke genelinde çalışan çocukları kapsayacak bir biçimde, ilgili bakanlıklar, işçi, işveren, esnaf kuruluşları ve diğer gönüllü kuruluşlar tarafından sürdürüldüğü bilinmektedir. Bundan sonraki aşama, kişi, kurum ve kuruluşların sürdürdükleri projeleri geliştirmeleri, yaygınlaştırmaları, gitgide ortak projelere yönelmesi, "Ulusal Politika ve Eylem Programı"nın kararlı, katılımcı bir anlayışla eşgüdüm içinde yürütülmesinin sağlanmasıdır.

Çocuk işçiliğine karşı etkili bir mücadelede etkin rolleri bulunan başta ÇSGB, MEB, SAĞLIK BAKANLIĞI, TÜRK - İŞ, TİSK, TESK, TOBB, SHÇEK gibi kurum ve kuruluşlar olmak üzere çeşitli resmi ve gönüllü kuruluşların, kısa ve uzun erimli hedeflerde başarı sağlanması için, çalışmalarını etkili bir biçimde sürdürmeleri, yeni stratejilerin, yeni politikaların üretilmesine etkin katılım ve katkı göstermeleri gerekmektedir.

23.1 Çocukların Korunmalarına Yönelik TÜRK-İŞ'in Somut Önerileri

Çalışan çocukların sorunlarının çözümü yönündeki TÜRK-İŞ önerileri somut biçimde şu şekilde sıralanmaktadır:

* Yapılan araştırmalar, çocukların aile gelirine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda olduklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, öncelikle ailelerin gelir düzeylerini yükseltecek ekonomik önlemler alınmalıdır. Geniş kitleler lehine uygulanacak sosyal politikalar çerçevesinde ekonomik önlemler alınırken; gelir dağılımı, ücret, asgari ücret, istihdam, maliye, sanayileşme, verimlilik, sosyal güvenlik vb. alanlara sistematik biçimde yaklaşılmalıdır.

* Son yıllarda çalışanlar ve tarım kesimi aleyhine adaletsiz ve dengesiz bir yapıya dönüşen gelir dağılımı düzeltilmelidir. Ülkemizde sağlanacak istikrarlı bir ekonomik büyümeyle artan gelir, adaletli ve dengeli dağıtılmalıdır.

* Gelir dağılımındaki adaletsizlikleri ortadan kaldıracak araç ücret ödemeleridir. Ücret kavramı, toplumun büyük bir kesimini oluşturan çalışanlar için sağlıklı ve güvenli yaşamın sağlanmasında ana öge

niteliğindedir. Çalışanların satınalma gücünü koruyacak, ulusal gelir artışından gerekli payı alacak bir ücrete sahip olmaları gerekmektedir.

* 'Kutsal Ücret' olarak adlandırılan asgari ücret, günümüzün koşullarına uygun, gelir dağılımını düzeltmeye yönelik olmalı, asgari ücretin net ödenmesi asgari ücretin 16 yaşından küçükler için ayrı olarak belirlenmesi uygulamasından vazgeçilerek tek asgari ücret olarak belirlenmesi gibi ilkeler gözetilerek tespit edilmelidir.

* İstihdam artırıcı politikalarla işsizlik önlenmeye çalışılmalıdır. Önceliklerin ve hedeflerin belirlendiği planlı bir ekonomiyle yatırım ve istihdam alanlarına köklü biçimde yaklaşılmalı, yapısal önlemler alınmalıdır. Ülke kalkınması için gereksinim duyulan nitelik ve nicelikte insan gücünün yetiştirilmesi için işgücü piyasasının sağlıklı biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

* Türkiye'nin de onayladığı 158 sayılı ILO sözleşmesi uyarınca gerekli değişiklik iç mevzuata yansıtılarak çalışanlara iş güvencesi sağlanmalı, işsizlik sigortası çıkarılmalıdır.

Yapılacak bir 'vergi reformu'yla vergi sistemi adil bir yapıya kavuşturulmalıdır. 'Vergi reformu', çalışanlar için iyileştirme getirmelidir.

* Kaçak işçilikle mücadele edilmeli, sosyal güvenlik kapsamındaki nüfus artırılmalıdır. Emeklilere yaşamlarını sürdürebilecek düzeyde maaş tesbit edilmeli, SSK hizmetlerinin geliştirilmesi yönünde ciddi önlemler alınmalıdır.

* Devletin, Sosyal Sigortaların finansmanına doğrudan iştirak etmesi sağlanmalıdır. Bu noktada devletin, açıkları kapatan değil, prim ödeyen taraf olarak sisteme girmesi düşünülmelidir. Primle katkı işverenlerin ve sigortalıların yükünü azaltan ve sigortalı çalışmayı teşvik edici bir biçimde ele alınırsa bir yandan Gümrük Birliği ile yoğun bir rekabete maruz kalan işverenin istihdama bağlı olan maliyet artışı hafifletilecek, diğer yandan da kamu idarecilerinin devlet bütçesini hazırlarken, belirsizlikten kaynaklanan güçlükleri önlenmiş olacaktır. (Tuncay, Alper, 1996)

* Nüfus artış hızının düşürülmesine yönelik önlemler alınmalı; belirlenecek yeni politikalarla uygulanmakta olan aile planlaması çalışmaları yaygınlaştırılarak etkili biçimde sürdürülmelidir.

* Kalkınmada Öncelikli Yörelere için kalkınma projeleri geliştirilmeli, yatırımların artırılması teşvik edilmeli, kırsal sanayiye önem verilmeli, kırsal alanın sorunlarına yerinde çözüm yolu bulunmalıdır. Kalkınma projelerinin yaşama geçirilmesiyle bölgelerarası gelişmişlik farkı azalabilecek, iç göç önlenilebilecektir.

* Yasal düzenlemelere uyulmasını sağlayacak olan iş denetimi, yeni yaklaşım temelinde yeniden yapılandırılmalıdır. Yeni denetim anlayışı çocuk çalıştırılması sorununa bütünsel yaklaşmalı; girişim yöntemi olarak yaptırım uygulamayı değil, eğitimi ve bilgilendirmeyi kullanmalı; denetim ekip denetimi temelinde örgütlenmeli; sorunun çözümü ile ilgili etkinliğinde, ilgili kişi ve kuruluşlarla tarafların katılımını sağlamayı başarının ön koşulu saymalıdır. İş müfettişleri bu anlayışa uygun olarak eğitilmelidir. (ÇSGB, 1995)

* İşçi sendikaları çalışan çocuklar konusunda duyarlı olmalı, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde aktif bir rol oynamalıdır. TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu bu alanda önemli çalışmalar yapmakta, çalışmalara katkısı gitgide artmaktadır. İşçi konfederasyonları ve sendikaları genç işçiler/çalışan çocuklar birimi oluşturarak çalışan çocuklar konusunu eğitim etkinliklerine dahil etmelidirler. Sendikacılara, sendika üyelerine, kadın işçilere verilen eğitimlerde çalışan çocuklara ve genç işçilere ilişkin ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler, işçi sağlığı ve iş güvenliği, çıraklık eğitimi vb. konular işlenmelidir. Konfederasyonlar ve sendikalar çalışan çocukların çalışma ortamı ve koşullarını yerinde inceleyip izlemeli, çeşitli kampanyalar düzenleyerek kamu ve sivil kuruluşları harekete geçirmeli, çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde gitgide çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasında önemli bir baskı grubu olarak ağırlıklarını ulusal düzeyde hissettirmelidirler.

* Küçük ve orta boy işletmeler desteklenerek Organize Sanayi Bölgeleri ya da küçük sanayi sitelerine taşınmaları teşvik edilmelidir. Bu yolla sağlıklı çalışma ortamının oluşturulmasına, modern endüstriyel ilişkiler sisteminin kurulmasına katkıda bulunulmalıdır.

* İşveren, odalar ve mesleki kuruluşlar çalışan çocuklar konusuna önem vermeli, kendi üyelerinin duyarlılığını artırmak için çabalarını etkili bir biçimde sürdürmelidirler.

* Çalışan çocukların korunmasını amaçlayan yasal düzenlemeler ülkenin gereksinimine uygun olarak yapılmalıdır. Bunun için, yasalarda varolan çalışmaya başlama yaşı ile ilgili farklılıklar giderilmelidir. Tarım ve sokakta çalışan çocuklar da yasa kapsamına alınmalıdır. 1475 sayılı İş Kanununun 5/2 maddesindeki istisna hükmü kaldırılarak tarım çalışanları da yasa kapsamına alınmalı, tarımda çalışanların, çalışan çocukların İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün koruyucu hükümlerinden yararlanmaları sağlanmalıdır. Çalışan çocukları koruyucu hükümler tek ve yeni bir yasada toplanırken uluslararası standart, norm ve ilkelerin dikkate alınması yararlı olacaktır. Bu açıdan, çalışan çocukların asgari çalışma yaşlarının 15 olmasını kabul eden ILO'nun 138 sayılı Sözleşmesinin TBMM Genel Kurulunda onaylanmasının uygun bulunması olumlu bir adımdır. Bundan sonraki adım, iç mevzuatın bu sözleşmenin ruhuna

uygun biçimde yeniden düzenlenmesidir. ILO'nun 138 sayılı Sözleşmesinin TBMM Genel Kurulu'nda onaylanmasının uygun bulunması, Avrupa Sosyal Şartı'nın "Çocukların ve Gençlerin Korunması Hakkı" başlığını taşıyan 7. maddesinin 1., 2., 7. ve 10. bentlerinin onaylanması önündeki engeli de ortadan kaldırmaktadır. Anımsanacağı üzere, Avrupa Sosyal Şartı'nın "Çocukların ve Gençlerin Korunması Hakkı" başlığını taşıyan 7. maddesi asgari çalışma yaşına ilişkin düzenlemelerin yanı sıra, çocukların ve genç işçilerin sağlık ve güvenliğine ilişkin konulara da yer vermekte olup, Türkiye bu konularla ilgili bentleri henüz onaylamamıştır. Uluslararası standart, norm ve ilkelerin iç mevzuata yansıtılması, çalışma yaşamında önemli bir sorun olan tarımda çalışanların İş Kanunu kapsamına alınması yönündeki çalışmaları da olumlu yönde etkileyecektir.

* DİE'nin anket çalışması (Ekim, 1995), eğitimin, çocukların çalışmalarını önleyici önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Bu açıdan, 1997 yılında zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılması, çocukların erken yaşta çalışmalarının engellenmesi bakımından bir başka önemli adım olmuştur. Bundan sonraki adım, eğitim sisteminde gerekli değişikliklerin yapılmasıdır. Bu değişiklikler, eğitimin kalitesinin yükseltilmesi, dolayısıyla eğitimin aileler ve çocuklar için çekici bir hale getirilmesi, ülke düzeyinde eğitim örgütlenmesinin tamamlanması ve parasız eğitim fırsatının tüm çocuklara sağlanmasıdır.

* Zorunlu eğitimin 8 yıla çıkarılmasından sonra, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu'nun çırak olabilmek için öngörülen "13 yaşını doldurmuş olmak" ifadesinin yapılan yasal düzenleme ile "14 yaşını doldurmuş olmak" şeklinde değiştirilmesi de çalışmaya başlama yaşı açısında uyum ve uygunluk sağlamıştır. Günümüzde, 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu önemli yenilikler getirmekle birlikte, bu kanunun getirdiği ikili eğitim sisteminin aileler ve küçük işyeri sahipleri tarafından benimsenebildiğini söylemek zordur. Başka bir anlatımla, formal çıraklık eğitim sistemi çocuğun, ailenin gereksinimlerini karşılamaktan uzak olduğu gibi, küçük işyeri sahiplerinin de gereksinimlerini karşılamaktan uzaktır. Okul - sanayi işbirliği, bütünleşmesi sağlanamamıştır. Bu alanda, küçük sanayinin gereksinimine uygun meslek öğrenimi, dolayısıyla nitelikli işgücüne, çocuğun ve ailenin gereksinimine uygun gelir, sağlık ve sosyal güvenlik haklarına, yetişkin işçi, çocuk ve işyerinin gereksinimine uygun işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin sağlanmasına dikkat edilmelidir. Ayrıca, yetişkin işçilerle aynı koşullarda çalışan ve üretim yapan çalışan çocuk ve gençlerin sendikal ve sosyal güvenlik haklarından yararlanmaları onların en doğal haklarıdır. Bu nedenlerle, 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu ve ilgili kanunlar söz konusu gereksinimleri karşılayacak, daha fazla çocuğu koruyucu şemsiyesine alacak bir yaklaşımla yeniden düzenlenmeli, buna uygun bir yapılandırma gerçekleştirilmelidir.

* Yerel yönetim, yerel kurum ve kuruluşlar dünyadaki gelişmiş modellerden de yararlanarak çalışan çocukların sorunlarıyla ilgilenmeli, yeni projeler geliştirmeli, sokakta çalışan, yaşayan çocuklara hizmet götürmelidirler.

* Daha çok sayıda kadının çalışma yaşamına katılması yönünde politikalar uygulanmalıdır. Kadınların çalışma yaşamına katılmaları, çocuk işgücünün elimine edilmesine katkı yapacağı düşünülmektedir.

* Türk işgücü piyasası açısından büyük önem taşıyan ve Türkiye'nin Avrupa'ya karşı en önemli hakkı olan, işgücünün serbest dolaşım hakkıdır. Türk işgücünün serbest dolaşım hakkının sağlanması doğrultusunda çaba gösterilmelidir.

* Önemli bir istihdam kaynağı olan KOBİ'lerin mali ve teknolojik açıdan desteklenmesi, mesleki ve teknik eğitimin geliştirilmesi, çalışanların yeni teknolojiler konusunda eğitimlerinin yapılarak işgücünün niteliğinin artırılması vb. önlemlerle, Gümrük Birliği'nin olumsuz etkileri azaltılmaya çalışılmalıdır.

* "Sosyal damping"e ve "kirli rekabet"e kaymadan, KOBİ'lerin rekabet sorununu çözme imkanı büyük ölçüde karşılanmış olmalıdır. (Ekin, 1996)

* Kayıt dışı ekonomiye neden olan unsurlar en aza indirilmeli, kayıt dışı ekonomi "makul" düzeye çekilmelidir. Kayıt dışı ekonominin mümkün olduğu kadar kayda alınması için her alanda sistematik biçimde bir dizi reforma gidilmesi, istikrarlı ve tutarlı, ekonomik, sosyal ve mali politikalar izlenmesi gerekmektedir.

* Avrupa Birliği'ne Gümrük Birliği ile girilmesi sürecinde sosyal tarafların görüşlerinin alınması, sosyal kesimlerle birlikte hareket edilmesi, sosyal diyalogun kurulması büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte toplumsal tarafların gözetmeleri gereken en önemli nokta sosyal boyuttur.

* Çalışan çocukların sorunları, neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal koşullarıyla yakından ilgilidir. Bu gerçekten hareketle, çalışan çocukların sorunlarının kalıcı bir çözüme kavuşturulabilmesi için, başta Hükümet ve sosyal taraflar olmak üzere toplumun ilgili tüm kesimleri arasında sosyal diyalogun, toplumsal uzlaşmanın sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla, çalışan çocuklar konusunun, toplumun ilgili tüm kesimlerinin, çoğulcu ve katılımcı bir anlayışla oluşturulan ve danışma organı niteliğinde olan Ekonomik ve Sosyal Konsey'de ele alınması, ortaya çıkacak görüş ve önerilerin hükümete sunulması, sorunların kalıcı çözümünde etkili bir yol ve yöntem olarak görünmektedir. Çalışan çocuklar konusunun Ekonomik ve Sosyal Konsey'de ele alınıp tartışılması hedefinin, kurum ve kuruluşların kendi

insiyatifleriyle sürdürdükleri çalışmaları olumsuz etkilemeyeceği, aksine anılan hedefe yaklaştıracakı düşünölmektedir. Bu nedenle, toplumun ilgili kesimleri çalışmalarını yeniden yapılanarak sürdürmeli, üyelerine duyarlılık kazandırmalı, kendi aralarında işbirliği yaparak ortak projeler yaşama geçirmeli, çalışan çocuklar için sağlıklı çalışma koşullarının oluşturulmasına katkıda bulunmalı, medyanın da desteğini alarak kamuoyunu aydınlatmalı, ekonomik, sosyal ve yasal isteklerini, alternatif politikalarını belirlemeli, donanımlı, deneyimli ve hazırlıklı olarak çalışan çocuklar konusunu Ekonomik ve Sosyal Konsey'e getirmelidirler.

SONUÇ

Son yıllarda Türkiye'de ve dünyada çeşitli kurum ve kuruluşların üzerinde durduğu konulardan biri de çalışan çocuklar ve çözüm yolları konusu olmaktadır. Çocukların çalışması olgusu, çocuk emeğinin yaygın biçimde kullanılması gelişmiş ölkelerden çok, az gelişmiş ölkelere özgü bir sorun olarak dikkati çekmektedir. Nepal, Tayland, Pakistan, Türkiye, Etopya, Mali, Senegal, Uganda, Brezilya, Haiti, Bolivya bu ölkelerden bazılarıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından hazırlanan raporlarda belirtildiği gibi, "Çocukların çalışması, büyüyen sonuçlarıyla önemli bir sorun ve tekrar eden bir özellik taşımakta, dramatik bir biçim almaktadır." ILO İstatistik Bürosu'nun son verilerine göre, 1995 yılında Türkiye'de ekonomik olarak aktif olan 10-14 yaş grubu çocukların oranı %24'tür. Türkiye, anılan yaş grubu çocukların bu yüksek çalışma oranı ile Asya grubu ölkeleri arasında ilk sıraları almaktadır. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerine göre, Türkiye'de çalışan her 100 kişiden 18'i 6-19 yaş grubu çalışan çocuklar ve/ya gençlerdir.

Türkiye temel sorunlarını çözmede başarılı olup, ekonomik performansını, sosyal gelişmesini, kısaca topyekün gelişmesini sağlamakta zorlanırken küreselleşme olgusu ve bu olgu kadar Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne katılmasıyla başlayan süreç ölkenin sorunlarına yeni sorunlar eklemekte, varolan sorunları karmaşılaştırmakta, yeni gelişmeler, çocuk emeği kullanımının yaygınlaşması beklentisini beraberinde getirmektedir. Küreselleşme ve Gümrük Birliği sürecinde, Türkiye'nin rekabet gücünün ucuz işgücü ve işgücünün esnekleştirilmesinde görülerek işçi hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması, sendikaların etkisizleştirilmek istenmesi, sosyal sorunları artırırken endüstriyel ilişkileri de gerginleştirmektedir. Özelleştirme, taşeronlaştırma, kaçak işçilik, işten çıkarmaların, işsizlik ve atipik çalışma biçimlerinin Gümrük Birliğine girilmesi sürecinde yaygınlaşması ve bunun sonucunda çeşitli alan ve işkollarında çalışan çocuk sayısının artması, dolayısıyla çalışanların ve çalışan çocukların çalışma koşullarını olumsuz etkilemesi önümüzdeki dönemin önemli sorunları arasındadır. Özetle, 2000'li yıllara

doğru Türkiye’de temel sorunlarla ilişkili olarak çocuk emeğinin kullanımıyla ilgili tablo gitgide olumsuzlaşmaktadır.

Türkiye’de çocukların çalışmalarını, ekonomik, sosyal ve kültürel yapının bir parçasıdır ve temel sorunlara yol açan etkenlerden, ülkenin toplumsal durumundan soyutlanamaz. Türkiye’nin ekonomik performansı, sosyal gelişmesi, bireysel ve toplumsal yaşam kalitesinin geliştirilmesi, kısaca topyekün gelişme yolundaki adımlar çocuk emeğinin kullanımını azaltacaktır. Bunun zaman alacağı açıktır. toplumun, bireylerin gelişmişlik ve refah düzeylerinin yükseltilmesi varolan kaynakların rasyonel, verimli kullanılması, yeni kaynakların yaratılması ve ulusal gelirin adaletli dağıtılmasıyla mümkündür. Kaynakların rasyonel, verimli kullanılması çağın gerektirdiği teknolojiyle, eğitimle mümkün olabilmektedir. Bu çerçevede, ülkenin kalkınmasının yolu, sanayi, tarım, eğitim gibi temel alanların bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasından geçmekte, bu yönde hedeflerin belirlenmesini, uygulamaya konulacak planların yapılmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Gelişmekte olan bir ülke konumundaki Türkiye, temel sorunlarıyla toplumsal değişim ve dönüşüm sürecini yaşamaktadır. Ülkenin kalkınması, dolayısıyla çocuk emeği kullanımının azalması bugünden yarına ve kendiliğinden olamayacağı açık bir biçimde ortadadır. “Çocuklar bekleyemez!” çocuklar bekleyemeyeceği için, konuyla ilgili taraflar acil önlemler almalıdırlar. Yaşanmakta olan sürecin ağır yükünü çocukların çekmemeleri için, çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelede rolleri bulunan kişi, kurum ve kuruluşlar, kısa vadede de çalışan çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesi; uzun vadede çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi yönünde etkin bir çaba göstermelidirler. Çocuk işçiliğiyle mücadelede en büyük rol, Anayasa’nın ilgili maddeleri gereğince, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlama görevi bulunan sosyal hukuk devletine düşmektedir. Çocuk emeğinin de istismar edildiği bugünkü sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel tablo, çalışan çocukların korunmasında, çalışma koşullarının iyileştirilmesinde resmi kurumlara ve sivil toplum örgütlerine de önemli bir rol yüklemektedir.

ILO’nun IPEC kapsamında çeşitli resmi kurum ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütülen projelerle, model olarak gösterilebilecek başarılı çalışmalarda ve uygulamalarda bulunmaktadır. Çalışan çocuklar konusu, ILO’nun IPEC programıyla birlikte, ilgili tarafların katılımlarıyla, bir anlamda toplumsal uzlaşma zemininde, farklı alan ve işkollarında çalışan çocukları kapsayacak biçimde yürütülmekte, medyanın da ilgisiyle kamuoyunun dikkati bu konuya çekilmektedir. Anılan çalışmalarda, “Çalışan Çocuklar Ulusal Durum Raporu” ve “Ulusal Politika ve Eylem Programı” için gerekli olan veri tabanının oluşturulması yolunda belli bir mesafe alınmıştır. Bu yönde çalışmalar, ilgili tarafların gönüllü katılımlarını

sağlayabilecek, yeni sorunları aşabilecek, örnek çalışmaları yaygınlaştıracak, üyelerinin duyarlılıklarını artıracak biçimde sürdürülmelidir.

Öte yandan, bu çalışmalara koşturarak, uygulanmakta olan sosyo-ekonomik politikaların etkilenmesi, alternatif politika önerilerinin belirlenmesi, çalışan çocukların sorunlarının çözümünde önemli bir sorumluluk alanıdır. Başka bir anlatımla, ülkenin temel sorunlarının çözümü yönünde sosyo-ekonomik önlemlerin alınması, sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanması, eğitimin kalitesinin artırılması, çocukların ve gençlerin korunmasını amaçlayan yasal düzenlemelerin uluslararası sözleşmeler ve tavsiye kararları dikkate alınarak, gereksinimlere uygun, denetlenebilecek biçimde yeniden düzenlenmesi doğrultusundaki alternatif politikaların üretilerek, uygulanmakta olan politikaların etkilenmesi, hayata geçirilmesi, uzun vadeli çalışmanın çerçevesini çizmektedir.

Konuyla ilgili tarafların en geniş katılımlarıyla yer aldıkları bir yapıda, çalışan çocukların sorunlarının çözümü yönündeki alternatif politikaların belirlenmesi, ülkenin temel sorunlarının çözümü yönündeki sorunların da ele alınmasını gerektirip, bu çalışmalar kısa ve orta vadeli bir çalışmanın gündemini oluşturmaktadır. Bu günde, 1998 yılında yapılacak olan ve "çocuk işçilik" konusunun önemli bir konu başlığı olarak ele alınacağı 86.Uluslararası Çalışma Konferansının gündemiyle de büyük ölçüde çakışmaktadır.

TÜRK-İŞ bu yaklaşım çerçevesinde, 1993'ten günümüze çalışmalarını yoğunlaştırmakta, çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek, çocukları eğitime yönlendirmek, çocuk işçiliğini sona erdirmek için çaba göstermektedir. TÜRK-İŞ'in çocuk işçiliğine karşı verilen mücadeleye katkısı özetle şunlar olmuştur:

* TÜRK-İŞ , çocuk işçiliğinin çeşitli biçimlerde istismar edildiği gerçeğinden hareketle,Türkiye'nin 9 kentinde çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiş, bu çalışmalarla yüzlerce çocuğun yaşama ve çalışma koşullarının tespitini yapmıştır. Bu çalışmaların sonuçları, sendika yöneticilerinin, işçilerin, işverenlerin, ailelerin, çocukların, ilgili kişi, kurum ve kuruluş temsilcilerinin katılımlarıyla çeşitli toplantılarda tartışılmıştır. Böylece TÜRK-İŞ , çocuk işçiliği konusunu sendikaların da katkılarıyla eğitim çalışmalarına dahil ederken, konunun ulusal gündeme dahil edilmesine de katkıda bulunmuştur.

* TÜRK-İŞ , yaptığı araştırmalarla, gerçekleştirdiği ulusal seminer ve sempozyumlarla, yayımladığı bültenlerle, kitaplarla, hazırladığı afiş ve broşürlerle çocuk işçiliğine karşı verdiği mücadeleyi belgelemiş ve ülke

düzeyinde yaygınlaştırmıştır. Bu mücadelede, medyanın desteği en geniş biçimde sağlanmıştır.

* TÜRK-İŞ , ILO/IPEC işbirliğinin yanı sıra, UNICEF ile de işbirliği yaparak, üyelerini Çocuk Hakları Sözleşmesi konusunda bilgilendirmeye başlamış, Türkiye'nin çocuk hakları konusunda vermiş olduğu taahhütlerin yerine getirilmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesinin uygulanmasında bir işçi kuruluşu olarak aktif bir rol oynamaya başlamıştır.

* TÜRK-İŞ, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar ve siyasal partilerle işbirliğini geliştirerek 'Çocuk İşçiliği Koalisyonu'nun oluşturulmasına katkıda bulunmuştur.

* Bu alanda TÜRK-İŞ'in temel başarılarından biri de, çalışan çocukların korunması, çalışma ve yaşama koşullarının iyileştirilmesi, gitgide çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi mücadelesinde, TÜRK-İŞ'e üye sendikaların katkısı ve katılımlarıyla Ulusal ve Bölgesel Eylem Komitelerini kurması, sendikal bir model ve buna uygun gelişim planının Türkiye'nin sosyo-kültürel koşullarını temel alarak oluşturması ve konuyla ilgili tarafları harekete geçirebilmesidir.

TÜRK-İŞ, "Çok Yönlü Eylem Programı" ile çalışmalarını sürdürürken, mücadelenin boyutlarını genişletmeyi çalışmalarını şu alanlarda yoğunlaştırmayı planlamaktadır.

* Sendikaların, çocuk hakları ile ilgili özel maddelerin toplu pazarlık sözleşmeleriyle korunmasını ve kapsama alınmasını teşvik etmek,

* Tehlikeli ve riskli koşullarda çalışan çocukların kurtarılması rehabilitasyonu, eğitim ve mesleki eğitime yönlendirilmelerinde çocuklara ve ailelere doğrudan destek veren çalışmalara katkıda bulunmak,

* Korunmaya muhtaç çocukların ve çalışan çocukların çeşitli gereksinimlerinin karşılanması için sağlık, sosyal ve güvenlik merkezlerinin açılmasını talep etmek, girişimlerde bulunmak,

* Uluslararası standart, norm ve ilkelere uygun yasal düzenlemelerin yapılmasını talep etmek, onaylanan sözleşmelerin iç mevzuata yansıtılmasını sağlamak, bunun aktif takipçisi olmak,

* Uluslararası kuruluşlarla ilişkiye geçerek, çocuk işçiliği konusunda uluslararası belgeleri, denetim mekânizmalarını kullanmak,

* Yoksulluğun önlenip refah düzeyinin artırılması için geniş halk kesimleri lehine sosyo-ekonomik politikaların yaşama geçirilmesini sağlamaktır.

KAYNAKLAR

- A. Fyfe, M. Jankanish, Trade Unions and Child Labour, Geneva, International Labour Office, 1997.
- AKSOY Âsû, Küreselleşme ve İstanbul'da İstihdam, Friedrich Ebert Vakfı, Haziran 1996
- ALTUĞ Osman, Kayıt Dışı Ekonomi, Cem Ofset, Mart 1994
- BAŞTAYMAZ Tahir, 6-15 Yaş Grubu Bursa'da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma, Friedrich Ebert Vakfı, 1990
- BAŞTAYMAZ Tahir, DÜLGEROĞLU Ercan, Çalışan Çocukların Sorunları, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler (İstanbul Deri İşkolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Bir Alan Araştırması), TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, 1995
- BİRCAN İsmail, "Gümrük Birliği'nin Türk İşgücü Piyasası Üzerindeki Muhtemel Etkileri", Friedrich Ebert Vakfı, 16 Mart 1996, (Yayımlanmamış Bildiri)
- BİLGİN Vedat, AKIN Erkan, TOKUROĞLU Belma, Çalışan Çocukların Toplumsal Profili, (Ankara Sanayiinde Bir Saha Araştırması) TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, 1994
- BULUTAY Tuncer, Türkiye'de Çalışan Çocuklar, DİE/ILO-Ankara, Eylül 1995
- ÇAĞLAR Şule, "ILO-IPEC Kapsamında Türkiye'de Sürdürülen Çalışmalar" (Yayımlanmamış Notlar)
- ÇSGB, Çalışan Çocukların Korunması İçin Politika ve Eylem Programı Yöntem ve Önerisi (7 İşkolu Örneği), Ocak 1995
- DİE, 1994 Çocuk İstihdamı Anketi Geçici Sonuçları, Eylül 1995
- DİE, 1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi Geçici Sonuçları, Ekim 1996
- DİE, Hanehalkı İşgücü Anketi Geçici Sonuçları, Nisan 1996
- DİE, 1987-1995 GSYİH Geçici Sonuçları, Ağustos 1996
- DİE, İstatistik Göstergeler (1923-1995), Temmuz 1996
- DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), 1996 Yılı Programı
- EKİN Nusret, Küreselleşme ve Gümrük Birliği (Rekabet Gücüne Sosyal Boyutlu Bir Yaklaşım), İTO, 1996
- ERDOĞDU Seyhan, "Gümrük Birliği'nde Türkiye", Değişim Sürecinde Türkiye Sanayii Sempozyumu, TMMOB, Aralık 1994
- ERTÜRK Yakın, Patterns of Child Labour in Rural Turkey, ILO-Ankara, 1994
- FİŞEK Gürhan, "Ülkenin Geleceğine İpotek = Çocuk Emeği", PETROL-İŞ 1992 Yıllığı, 1993
- GÖÇER Aylin, "IPEC Projesi", Çalışan Çocuklar İlköğretim Müfettişlerini Bilgilendirme Semineri, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, Haziran 1995
- KARABULUT Özcan, Çalışan Çocuklar (Türkiye'de ve Dünyada Çalışan Çocuk Sorunlarına Genel Bakış), TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, 1994
- KARABULUT Özcan, Türkiye'de Çalışan Çocuklar, Friedrich Ebert Vakfı, Aralık 1996.
- KOÇ Yıldırım, "Çocuk İşçilik", Aydınlık Dergisi, Şubat 1996
- KORAY Meryem, "Değişen Bir Dünya ve Sendikalar İçin Bazı Tartışma Noktaları", Mercak Dergisi, Nisan 1996

- KÖKSAL Sema, LORDOĞLU Kuvvet, Çıracılık ve Çocuk Emeği Araştırması, Çalışma Ortamı Dergisi (Fişek Enstitüsü), Mayıs 1993, Sayı 8
- KUTAL Metin, "Ülkemiz İşsizliğin Tüm Türlerine Açık Bir Ülkedir", İktisat Dergisi, Mayıs/Haziran, Sayı 357
- LORDOĞLU Kuvvet, "Oyun Yerine İş: Çocuk Çalışması," Çalışan Çocuklar İlköğretim Müfettişlerini Bilgilendirme Semineri, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, Haziran 1995
- MANİSALI Erol, Gümrük Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Bedeli, Bağlam, Ocak 1996
- ÖZSOYLU Ahmet Fazıl, Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi, Bağlam, Mart 1996
- PETROL-İŞ, Gümrük Birliği'nin de Yükü İşçiye ve Yoksula, Eğitim Yayınları 1996
- SSK, İstatistik Yıllığı, 1994
- TİSK, Türkiye'de Çocuk İşgücü, Ekim 1994
- TİSK, Çalışma Hayatında Esneklik, 1994
- TUNCAY Can, ALPER Yusuf, "İşsizlik Sigortası, Sigortalı Sayısını Artıracak", Yeni Yüzyıl Gazetesi, 11 Ağustos 1996
- TUNCAY A. Can, "Deri İşkolunda Çalışan Çocukların İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Açısından Sorunları", TÜRK-İŞ Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sorunları Semineri, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, 1995
- TÜRK-İŞ , Ankara Sanayiinde Bir Saha Araştırması, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, Temmuz 1994
- TÜRK-İŞ , Çalışan Çocukların Sorunları, Gelecek Beklentileri ve Sendikalara Düşen Görevler (İstanbul Deri İşkolunun Ayakkabıcılık Alt Sektöründe Bir Alan Araştırması), TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, 1995
- TÜRK-İŞ , Başkanlar Kuruluna Sunulan Çalışma Raporu, Nisan 1996
- TÜRK-İŞ , Ayakkabıcılık ve Sayacılık Sektöründeki Tehlikelerin Çalışanların Sağlığına Etkileri ve Korunma Yöntemleri, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, Mart 1996
- YAZMAN İrfan, "Çalışan Çocukların Hukuki Sorunları", TÜRK-İŞ /OSTİM Çıracılık Eğitimi Merkezi Çalışan Çocukların Sorunları Semineri, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, Mayıs 1994
- YAZMAN İrfan, "Çalışan Çocukların Hukuki Sorunları", TÜRK-İŞ /OSTİM Çıracılık Eğitimi Merkezi Çalışan Çocukların Sorunları Semineri, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, Mayıs 1994
- YAZMAN İrfan, "Çalışan Çocuklara İlişkin Hukuki Düzenleme Önerileri", TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Ulusal Semineri, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, Aralık 1994
- YÜKSEL Nesrin, "Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sağlık Sorunları", Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Sorunları Eğitim Semineri, TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu, Mart 1995
- ZEYTİNOĞLU Sezen, "Sokakta Çalışan Çocuklar ve Sokak Çocukları", Çocuk İstismarı ve İhmal Derneği, 1991

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

331.31 KAR 1998